

ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา
ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

A STUDY OF THE ETHICAL BHAYA AS APPEARED IN THE SERMONS OF
VEN.PHRASOMPOB JOTIPAÑÑO HAVING EFFECTED TO THE PEOPLE IN PADSUB-DISTRICT
KAMTAKLA DISTRICT SAKONNAKHON PROVINCE

พระวัชรานนท์ อริญฺชโย (พรมสมบัติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ
ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

พระวัชรานนท์ อริญฺชโย (พรมสมบัตติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE ETHICAL BHAYA AS APPEARED IN THE SERMONS OF
VEN.PHRASOMPOB JOTIPAÑÑO HAVING EFFECTED TO THE PEOPLE IN PADSUB-DISTRICT
KAMTAKLA DISTRICT SAKONNAKHON PROVINCE**

PHRA WATCHARANONT ARINCHAYO (PROMSOMBAT)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์..... ประธานกรรมการ
(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูภาวนาโพธิคุณ,ดร.)

..... กรรมการ
(ดร.ประจัญ จันทเฑียร)

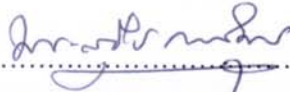
..... กรรมการ
(ผศ.ชอบ ดีสวนโคก)

..... กรรมการ
(ดร.วิทยา ทองดี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูภาวนาโพธิคุณ,ดร.	ประธานกรรมการ
ผศ.ชอบ ดีสวนโคก	กรรมการ
ดร.วิทยา ทองดี	กรรมการ

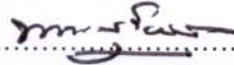
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....

ประธานกรรมการ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.)

กรรมการ

(พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.ประจัญ จันเดิบ)

กรรมการ

(ผศ.ชอบ ดีสวนโคก)

กรรมการ

(ดร.วิทยา ทองดี)

คณะกรรมการการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ชอบ ดีสวนโคก

กรรมการ

ดร.วิทยา ทองดี

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่มีผลต่อชาวตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร
ผู้วิจัย	: พระวัชรานนท์ อริญชโย (พรมสมบัติ)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระครูภาวนาโพธิคุณ,ดร. พธ.บ. (ศาสนา) M.A. (Phil.), M.Phil, Ph.D. (Phil.). : ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ป.ธ.๕, พธ.บ. (สังคมศึกษา), M.A. (Ancient History & Archaeology) : ดร.วิทยา ทองดี ป.ธ.๓, พ.ม.,พธ.บ.,ศษ.บ.,ศษ.ม.,Ph.D. (social)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๗ เมษายน ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาความหมายของบทผญาเชิงจริยธรรม (๒) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบทผญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการนำหลักจริยธรรมในบทผญา ใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า การแสดงธรรมของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้การแสดงธรรมนั้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์แก่ผู้ฟังธรรมมากที่สุด แม้พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และพระสงฆ์ภาคอีสาน ก็ได้อาศัยการนำบทผญาเชิงจริยธรรม เพื่อนำไปปรับใช้สั่งสอนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นของตนเอง และมีแนวคิดในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทผญา คือ (๑) สอนเรื่องของการรู้จักพอประมาณในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคปัจจัย ๔ อย่างรู้จักพอประมาณและสันโดษ (๒) สอนเรื่องการวางท่าทีต่อความทุกข์ และวิธีปฏิบัติตนให้มีความสุข (๓) สอนเรื่องการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม (๔) สอนเรื่องการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น (๕) สอนเรื่องศิลปะในการทำงาน (๖) สอนเรื่องความไม่ประมาทและโทษความประมาท (๗) สอนเรื่องบุญ-บาป (๘) สอนเรื่องการคบหาเพื่อนที่ดี (๙) สอนเรื่องปัญญา (๑๐) สอนเรื่องการศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ (๑๑) สอนเรื่องต่างๆ ไป โดยบทผญาที่พระสงฆ์นำไปใช้แสดงธรรม มี ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ บทผญาภาษิตและบทผญาปริศนา บทผญาภาษิตมุ่งสอนจริยธรรมแก่ผู้ฟังทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่วน

บทผญาปริศนา มุ่งสอนจริยธรรมที่แฝงด้วยหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาและหลักปรัชญา ระดับชาวบ้านก็มี

บทผญาเชิงจริยธรรมที่ท่านพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ได้นำมาสอดแทรกในบทเทศนานั้น เกี่ยวเนื่องด้วยหลักพุทธจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ (๑) ศีล หมายถึง การรักษากาย วาจา และใจ ให้มีความสงบและมีความสุขเยือกเย็นการประพฤติดี คือ ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน (๒) สมาธิ หมายถึง การข่มจิตใจให้ดำเนินไปในทางที่ควร และเหมาะแก่การทำงานทุกอย่าง และ (๓) ปัญญา หมายถึงการฝึกฝนอบรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ความเห็นแจ้งซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นคติธรรมในการดำเนินชีวิตและประกอบสัมมาอาชีพ

นอกจากนั้น จากการวิจัยยังพบว่า บทผญาในเชิงจริยธรรมที่ท่านเทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนนั้น มีผลทางด้านจิตวิทยาอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์และชาวตำบลแพดส่วนใหญ่ยังคงให้ความนิยมการฟังเทศน์แบบผสมบทผญา เมื่อผู้ฟังๆ แล้ว ส่วนใหญ่จะนำบทผญานั้นไปแสดงหรือเล่าให้คนอื่นฟังอีกที เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ให้ข้อคิดคติธรรมต่างๆ ในการแก้ปัญหา ด้านสังคมของตนเพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข ทั้งยังมั่นคงในการรักษาศีล รู้จักบุญ-บาป การทำสมาธิภาวนา การวางตน การทำงาน และรู้จักการสั่งสอนบุตรหลาน เกี่ยวกับพฤติกรรมและประเพณีที่ติงามของชาวบ้าน เป็นต้น ส่วนครูอาจารย์นิยมนำบทผญาไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มเติมความรู้ให้กับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ในส่วนของเยาวชนนั้นเมื่อได้ฟังบทเทศนาแล้ว ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี มีความเพียรสนใจในการศึกษาเล่าเรียน เคารพและเชื่อฟังบิดามารดาครูอาจารย์มากขึ้น จึงถือได้ว่าบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ที่ได้บันทึกไว้แล้วนำมาเปิดในสถานที่การจัดอบรมต่างๆ ย่อมยังผลดีให้เกิดแก่สังคมโดยส่วนรวมเป็นอย่างดี

Thesis Title : A Study of the ethical Bhaya as appeared in the sermons of Ven.

Phrasompob jotipaṅṅo having effected to the people in Pad Sub-District
Kamtakla District Sakonnakhon Province

Researcher : PhraWatcharanont Arinchayo (Promsombat)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakhrubhāvanābodhikun

B.A. (Religion), M.A. (Phil), M.Phil., Ph.D. (Philosophy)

: Assist. Prof. Chob Deesuankok

Pali 5, B.A., M.A. (Ancient History & Archaeology)

: Vitthaya Thongdee

Pali 3, B.A., M.A., Ph.D. (social)

Date of Gradution : April 17, 2012

ABSTRACT

The research's objectives of this thesis were as follows (1) Study of the meaning of the ethical bhaya (2) Study of the meaning , characteristics and kind of Isan-proverb on morality in Phra Sompob Jotipaṅṅo's the sermons influenced to the people and (3) Study of the result of the ethical principles in bhaya for application in daily of the people in pad sub-district kamtakla district sakonnakhon province as the qualitative research from document and fieldwork

The research's result was found that the monk's preaching from the Buddhist period to the present are under many techniques and methods in order to preach Dhamma effectively and as very useful for all listeners. Even Phra Sompob Jotipaṅṅo's and Isan-monks had brought the Isan-proverbs applied to teach the Buddhists in their own community. After analyzed them, there are many moral concepts as follow; (1) Teaching about the sufficiency on consuming things, (2)Teaching how to act with sufferings and happiness, (3)Teaching about the appropriate act by oneself, (4)Teaching how to act with others, (5) Teaching the art of working,(6)Teaching about carelessness and it's wickedness (7)Teaching about merit and evil, (8)Teaching how to associate with good friends,(9) Teaching about wisdom,(10)Teaching

about education and seeking knowledge,(11)Teaching in general topics. There are two main Isan-proverbs; Isan-proverb as motto and Isan-proverb as puzzle. The motto Isan-proverbs aimed at teaching morality to listeners directly and indirectly, but the puzzle Isan-proverbs aimed at teaching morality hidden by principals of Buddhadhamma and philosophy for villagers too.

Phra Sompob Jotipaṅṅo's moral Isan-proverbs brought in preaching are about the first level of Buddhadhamma Three kinds of education that (1) Sila means to keep body verbal and mental, make it peace and happy. The good conduct was not create themselves and others to suffer. (2) Samādhī means to control the mind in the correct way and suitable for all works and (3) Paṅṅā means to train for making knowledge and understanding correctly and perfectly in everything's, another meaning was insight, it's can be applied for using in the daily life and working as the motto.

In addition to the research, it was found that Phra-ajarn **sompob jotipaṅṅo**'s concepts to bring Isan-proverbs apply on teaching Buddhists has great effective results on psychology. Because the elder or main groups of listeners appreciate to listen the preaching in the kind of Isan-proverb, there are poems sometimes, when teaching the youth he also uses the Isan-proverb for entertainment. Therefore, he still keep the teaching method as being appropriate to the listener groups, and found that it is better than teaching without Isan-proverbs. The listener's opinions were found that his bringing Isan-proverb inserted with Buddhadhamma is very useful in many ways; especially increasing knowledge, thoughts of solving social problems to live happily, and also teach how to act oneself on working, training the children about good traditions and for continuing Isan culture for a long time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จขึ้นได้เพราะด้วยความเมตตาอนุเคราะห์และความเอื้ออาทรเมตตาธรรมจาก คณะครูและคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร.พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ชอบดีสวนโคก และดร.วิทยา ทองดี ซึ่งเป็นผู้ดูแลในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาให้ความอนุเคราะห์ด้านวิชาการ ในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา วช.ขอนแก่น ที่ให้ความสะดวกในการติดต่อประสานงานลงพื้นที่ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานภาคสนาม จนงานวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบคารวะขอพระคุณ ท่านพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ประธานสงฆ์แห่งวัดไตรสิกขาทลามลตาราม ผู้เป็นปฐมเหตุแห่งการจุดประกายของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เพราะผู้ศึกษามีความเคารพศรัทธา ด้วยเพราะว่า ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมอบรมและปฏิบัติธรรมในสำนักของท่าน จึงมีความปรารถนาที่อยากศึกษาหลักธรรมของท่าน จนได้มีโอกาส และยังได้รับความอนุเคราะห์เมตตาเสียสละเวลาให้ผู้ศึกษาได้เข้าสัมภาษณ์เป็นอย่างดี แม้ปัจจุบันสุขภาพของท่านไม่สู้ดีและไม่สามารถพูดได้ แต่ด้วยผลงานทั้งหลาย ทำให้ท่านก็ได้รับการยกย่องว่า เป็นพระนักปราชญ์แห่งยุคสมัยของภาคอีสาน ณ เวลปัจจุบัน ขอกราบขอพระคุณเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลแพด พระเจ้าหน้าที่คลังเสียง แห่งวัดไตรสิกขาทลามลตาราม ที่คอยให้ความสะดวกในด้านที่พักและช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม

เจริญพรขอบคุณ ดร.ชยันต์ บุญพิโย ที่ช่วยดูแลตรวจสอบเรื่องบทคัดย่อ, ขอขอบใจพระอาจารย์แสงธนูพิศ สุกตปัญญา ที่ได้กรุณาเมตตาถอดเทปบทเทศนา ภาคภาษาอังกฤษ, และเจริญพรขอขอบใจนางสาวศิริพร เบญจมาศ ที่ได้เสียสละเวลาในการพิมพ์เอกสาร ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ, ส่วนที่ขาดไม่ได้คือขอขอบคุณเพื่อนๆ บัณฑิตวิทยาลัยรุ่นที่ ๘/๒๕๕๒ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น ที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำ ตลอดถึงช่วยเหลือในด้านเอกสารต่างๆ ในการศึกษาค้นคว้า จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนั้น ขอกราบพระคุณและขออนุโมทนาขอคุณเจ้าของผลงานด้านหนังสือและงานวิจัยทุกชิ้น ที่ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นเอกสารอ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผลแห่งคุณงามความดี อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยใคร่ขอน้อมถวายเป็นสักการบูชาแด่พระรัตนตรัย พระคุณบิดามารดา โยมพ่อสลอม-แม่เครือวัลย์ พรหมสมบัติ น้องแจ็กคุณจ่อมและหนูห้วน คณะครูอุปัชฌาย์อาจารย์ เพื่อนพี่น้องผองกัลยาณมิตร ตลอดถึงญาติโยมผู้มีอุปการคุณทุกท่าน พร้อมทั้งขออุทิศผลบุญแด่บรรพชนโบราณบัณฑิตชาวอีสาน ผู้ประพันธ์บทพญาไว้ทุกๆท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขอให้ท่านเหล่านั้น จงประสบแต่ความสุขความเจริญด้วยกันทุกท่าน เทอญ

(พระวัชรานนท์ อริณฺขโย/พรหมสมบัติ)

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๙
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ ความหมายและลักษณะของบทผญาเชิงจริยธรรม	
๒.๑ ความหมายของบทผญา	๑๒
๒.๒ ลักษณะของบทผญา	๑๔
๒.๓ ประเภทของบทผญา	๑๕
๒.๔ ความหมายของจริยธรรม	๑๗
๒.๕ ความหมายของบทผญาเชิงจริยธรรม	๑๙
๒.๖ การจัดหมวดหมู่บทผญาเชิงจริยธรรม	๒๐
บทที่ ๓ บทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา	
๓.๑ ประวัติ ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา	๔๗
๓.๒ การเข้ารับการอบรมของชาวดำบลแพด	๔๙
๓.๓ ผลงานและการนำเสนอหลักพุทธธรรมด้วยสุภาษิต คำคม คำกลอน และ บทผญาเชิงจริยธรรม	๕๑

๓.๔	จัดหมวดหมู่บทพญาเชิงจริยธรรม	๕๕
๓.๔.๑	บทพญาเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา	๕๕
ก.	ตามหลักศีล	๕๖
ข.	ตามหลักสมาธิ	๖๔
ค.	ตามหลักปัญญา	๗๐
บทที่ ๔ วิเคราะห์ผลการนำบทพญาไปใช้ ของชาวตำบลแพด		
๔.๑	บทพญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในหลักพุทธจริยธรรม	๗๗
๔.๒	ผลในการนำความรู้จากบทพญาเชิงจริยธรรม ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของชาวตำบลแพด	๘๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ		
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๘๕
๕.๒	อภิปรายผล	๘๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๘๘
บรรณานุกรม		๘๙
ภาคผนวก		๙๘
ภาคผนวก ก	แบบสัมภาษณ์	๙๙
ภาคผนวก ข	รูปภาพ	๑๐๐
ภาคผนวก ค	รายชื่อบทเทศนา	๑๐๒
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๙

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๑ กลุ่มเป้าหมาย จำแนกตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล	๑๐
ตารางที่ ๒ แสดงการอยู่จำพรรษาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา	๔๙
ตารางที่ ๓ แสดงสถิติจำนวนผู้เข้ารับการอบรม วันนัดพบผู้ไฝ่ธรรมประจำปี	๕๐
ตารางที่ ๔ แสดงระเบียบในการปฏิบัติกิจวัตรของวัดไตรสิกขาทลามลदारामและงานวันนัดพบผู้ไฝ่ธรรมประจำปี	๕๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวอ้างอิงถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อและหน้า ตามลำดับ เช่น อัง.ติก. (ไทย). ๒๑/๓๕/๑๑๙. หมายถึง อังคุดตฺตนิทาย ติกนินบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๓๕ หน้า ๑๑๙. และพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. เช่น อัง.ติก. (บาลี) ๒๑/๔๑/๒๓ หมายถึง อังคุดตฺตนิทาย ติกนินบาต ปาลี เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๔๑ หน้า ๒๓. เป็นต้น

๑. พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

๒. พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	ทีฆนิกาย	มหาวิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	ทีฆนิกาย	ปาฏิวิภังคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวิภังค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	มชฺฉนิกาย	มุลปณณาสกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฉนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฉนิกาย	มัชฉนปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	มชฺฉนิกาย	อุปริปณณาสกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
สั.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิทาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิทาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อัง.จตุกก.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	อังคุดตฺตนิทาย	จตุกกนินบาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อัง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุดตฺตนิทาย	จตุกกนินบาต	(ภาษาไทย)
อัง.ปณจก.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	อังคุดตฺตนิทาย	ปณจกนินบาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อัง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุดตฺตนิทาย	ปณจกนินบาต	(ภาษาไทย)
อัง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุดตฺตนิทาย	เอกาทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(บาลี)	=	สุตตฺตนิทาย	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐปาฬิ	(ภาษาบาลี)

ขุ.ชา.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตกปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทฺุเทศปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป.	(บาลี)	=	สุตตนต์ปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสมภิทามคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)

๓. ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ.ฎีกา.	(ไทย)	=	ปรมตฺถมณฺฑลฺลชา	วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา	(ภาษาไทย)
----------------	-------	---	-----------------	---------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้น ถือเป็นภารกิจที่สำคัญและเป็นรูปแบบหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการเผยแผ่หลักธรรมนี้ มีพระสงฆ์ผู้เป็นพุทธสาวกดำเนินการต่อมา นับหลังจากพุทธปรินิพพาน และการแสดงธรรมนั้น มีพุทธพจน์ที่สามารถยึดถือเป็นหลักการใหญ่โดยปรากฏอยู่หลายแห่ง ในพระไตรปิฎกว่า พระสงฆ์นั้นต้องสำนึก และระลึกถึงคุณูปการของคฤหัสถ์ เช่น ในพุทธการสูตร^๑ พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงการแสดงธรรมของพระสงฆ์ว่า เป็นการตอบแทนชาวบ้านที่เขาได้ทำอุปการคุณต่างๆโดยเฉพาะได้อุปถัมภ์ด้วยการบำรุงปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ อันได้แก่ การถวายผ้าจีวร อาหารบิณฑบาต เครื่องเสนาสนะ และเภสัชบริวาร เมื่อชาวบ้านกระทำเช่นนี้แล้วพระสงฆ์เราควรจะแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน หากไม่ใช่เป็นการตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ ดังเช่นคฤหัสถ์ แต่เป็นการตอบแทนด้วยการแสดงธรรม เมื่อต่างกระทำตอบกันเช่นนี้ ย่อมหมายถึงทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ต่างต้องเกื้อกูลกัน กล่าวคือคฤหัสถ์นั้นเกื้อกูลด้วยอามิสทานต่อบรรพชิตๆ เกื้อกูลอนุเคราะห์คฤหัสถ์ด้วยธรรมทาน^๒ จากพุทธพจน์อันเป็นปฐมเทศนาแห่งองค์พระศาสดาว่า “จรต ภิกขเว จาริกัม พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกาณุกมฺปาย อตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม, ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๓ ด้วยพุทธพจน์นี้ ได้มีพระสงฆ์ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ในการเผยแผ่หลักธรรมและมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การแสดงธรรมเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง และสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อครั้งอดีต มีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรม เพราะถือเป็นภาระและหน้าที่ของพระสงฆ์ แต่ในปัจจุบันภารกิจเช่นนี้ได้ถูกตัดทอนลง โดยองค์กรและสถาบันทางสังคม อาทิเช่น องค์กรทางการศึกษา ที่ได้มีส่วนเข้ามามีบทบาทจัดการศึกษาให้กับสังคม เมื่อบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์ลดลง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต่างทำหน้าที่เพียงเป็นผู้นำทางพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำวัตร สวดมนต์ หรือการรับกิจนิมนต์ในงานต่างๆ^๔ เพียงเท่านั้น

^๑ ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๕๗/๒๕๓.

^๒ วุฒินันท์ ก้นทะเตียน. “บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทางการเมือง”, *ปริญาพุทธศาสตร์ดุสิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๓ ที.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๓๘. ที.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๔ “พระมหาสุริยัน จันทนาโม.” *ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ*, *วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

ในขณะที่เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์แต่ละครั้ง ต้องได้รับการกราบนิมนต์เสียก่อน ถึงจะแสดงธรรมได้ บางครั้ง ในสถานการณ์ปัจจุบัน เรายังเห็นการแสดงธรรมของพระสงฆ์ในบางรูป ยังเป็นไปเพื่อเห็นแก่อำภิส ซึ่งนับว่าผิดหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระอานนท์เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระสงฆ์ว่า “อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่นฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ คือ ๑. เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ ๒. เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ ๓. เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา ๔. เราจักแสดงโดยไม่เห็นแก่อำภิส ๕. เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น”^๕ หากพระสงฆ์บางกลุ่มยังแสดงธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์แก่ตน และการกระทำดังกล่าว ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อาจจะเป็นมูลเหตุให้พุทธศาสนิกชนหมดศรัทธาและเสื่อมจากศาสนธรรมได้ ซึ่งท่านเจ้าคุณพระสุธีวรญาณ ได้มีมุมมองเกี่ยวกับปัญหาของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันว่า เกิดจากช่องว่างในการสืบทอดธรรม เพราะมีสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ถึง ๓ ประการ คือ ๑. พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ ขาดความรู้ความแตกฉานในพระธรรม และมีความรู้เพียงขั้นสัญญา ๒. พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ ขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดพระธรรม ไม่เคยฝึกการพูดในที่ชุมนุมชน ไม่พัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ใช้เสียงเบา ใช้ภาษาบาลีมากเกินไป ยกหัวข้อธรรมมากไม่มีการเตรียมตัวไม่สังเกตคนฟังติดในรูปแบบ หรือการใช้เวลามากเกินความเหมาะสม และ ๓. พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ ขาดความพอใจ เต็มใจ และขาดความรักในการสอนพระธรรม^๖

ในปัจจุบันนี้ ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนมากที่ยังมีอุดมการณ์ที่มั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอนำเสนอผลงานของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานที่มีบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่วนมากพระสงฆ์มักนิยมเทศนาสอนเป็นภาษาท้องถิ่นของตน เพราะพระสงฆ์ในภาคอีสาน เป็นพระสงฆ์ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในภูมิภาคนี้ หากมีการนิมนต์ให้แสดงธรรมในแต่ละครั้ง มักนิยมใช้ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาอีสานในการแสดงธรรม เพราะเป็นภาษาพื้นบ้านที่ผู้ฟังแล้วสามารถเข้าใจได้ง่าย ในขณะที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ยังรู้จักการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบุคคล สถานการณ์ หรือให้ถูกกาลเทศะต่าง ๆ ทั้งยังรู้จักปรุงแต่ง ศิลปะในการใช้ภาษาให้มีความไพเราะสละสลวยงดงามยิ่ง ๆ ขึ้น ดังจะเห็นได้จาก มีการจารึกที่เป็นโบราณ ซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมที่สำคัญในการใช้ภาษาอีกอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ที่เรียกว่า ฌญา^๗ ซึ่งถือว่าเป็นภาษาถิ่นของประชาชนชาวอีสาน ปราชญ์อีสานถือว่าฌญา^๗ เป็นคำที่คนโบราณอีสานนำมาเชื่อมต่อกับคำพูด ซึ่งจะทำให้ได้ทั้งสาระ แง่คิด คติธรรมและความไพเราะแก่ผู้ฟัง

^๕ อด.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๗/๒๐๕.

^๖ พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). “ พุทธศาสตร์ปริทัศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ”, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๑), หน้า ๒๙๐.

^๗ พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล,(พระมหาตุ กิตติคุณโณ), “ การศึกษามหาปรัชญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๘), หน้า ๒.

เป็นอย่างยิ่ง^๕ ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทผญาที่ปรากฏในบทเทศนาของ พระสงฆ์ในเขตภาคอีสาน

พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เป็นพระภิกษุสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถ ท่านมีเทคนิค วิธีการแสดงธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความชัดเจนทั้งในสาระธรรม การสื่อความหมายและการใช้ภาษาที่มีความไพเราะ น่าติดตามฟัง อีกทั้งท่านยังเป็นพระสงฆ์ที่เพียบพร้อมด้วยหลักศิลาจารวัตรนาเคารพ ได้รับความนิยชมชอบและแรงศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน ดังเห็นได้จาก มีพุทธศาสนิกชนมาร่วมปฏิบัติธรรมและท่านมีผลงานการแสดงธรรมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมานับหลายสิบปี ทั้งที่ถูกบันทึกเป็นแผ่นซีดี (CD) แผ่นวีซีดี (VCD) หรือ ม้วนเทป

การกล่าวบทเทศนาด้วยสำนวนบทผญาภาษิตของท่าน ส่งผลทำให้พุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้รับฟังเทศน์สามารถเข้าใจเนื้อหาของหลักธรรมได้ง่าย เพราะท่านมีความชำนาญทางด้านการใช้ภาษาเป็นอย่างดี สำหรับภาษาที่ท่านใช้แสดงธรรมเป็นประจำคือ ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาลาว ภาษาภูไท และภาษาอังกฤษ

จากการได้ศึกษาประวัติของท่าน เป็นต้นว่า ชีวิต ผลงาน ทั้งวิธีการจัดการอบรมปฏิบัติธรรมประจำปี หรือ วิธี เทคนิค และบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา แล้วนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ความสำคัญและความหมายของบทผญา ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้นำมาประกอบในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเทคนิค วิธีการถ่ายทอดธรรมะ ผ่านบทผญาที่มีความหมายในเชิงจริยธรรมออกสู่ประชาชน ว่ามีความหมายเชิงจริยธรรมอย่างไร เมื่อพุทธศาสนิกชนที่ได้ฟังธรรมนั้นแล้วสามารถนำเอาหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันหรือไม่อย่างไร และที่สำคัญคือ เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาและเป็นแนวทางและแบบอย่าง ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ไทยในรุ่นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษบทผญาในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา โย ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความหมายของบทผญาเชิงจริยธรรม
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของบทผญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลการนำหลักจริยธรรมในบทผญา ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

^๕ สาลี รักสุทธี. “ผญา ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน”(กรุงเทพมหานคร : ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

๑.๓ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยและคำจำกัดความดังนี้

บทเทศนา หมายถึง การแสดงธรรมหรือการบรรยายธรรม โดยใช้บทพญาสุภาสิต ประกอบสำนวนเทศน์ ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา

บทพญา หมายถึง คำสอนอันเป็นภาษาท้องถิ่นที่เป็นสุภาสิตอีสาน ตรงกับภาษาบาลีว่า ปัญญา ซึ่งมีถ้อยคำหรือข้อความที่ฉลาดหลักแหลมและคมคาย เป็นคติเตือนใจ ในที่นี้หมายถึง ผญาที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้แสดงประกอบในสำนวนเทศน์

บทพญาเชิงจริยธรรม หมายถึง คำสั่งสอนที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้แสดงหรืออธิบายไว้อันเกี่ยวเนื่องด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ปราชญ์อีสาน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ทั้งในด้านคติโลกและคติธรรม เป็นที่นับถือของคนในชุมชนอีสาน ในที่นี้หมายถึง ปราชญ์ในตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

การประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำหลักจริยธรรมในบทพญามาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ของชาวตำบลแพด เพื่อให้เกิดผลดีต่อตัวเองและผู้อื่น

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(ก) เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระราชวรமுณี (ประยุทธ์ ปยุตโต)^๑ ได้ให้ความหมาย ของคำว่าเทศนาในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สรุปใจความได้ว่า “การเทศนา หมายถึงการแสดงธรรม การชี้แจงแสดง ความ แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ (๑) บุคคลาธิษฐานเทศนา หมายถึง การเทศนา อ้างอิงบุคคลเป็นที่ตั้ง อ้างคน แสดงโดยยกขึ้นอ้าง ยกคนเป็นหลักฐานในการอธิบาย (๒) ธรรมาธิษฐานเทศนา หมายถึง การเทศนามีธรรมเป็นที่ตั้ง เทศนาอ้างธรรม แสดงโดยยกหลัก หรือตัวสภาวะขึ้นอ้าง”

ประภาศรี สีหอำไพ^๒ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาปลุกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตที่ดีงาม”

^๑พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน และเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางกุง แซ่ฉั่ว ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๐, หน้า ๗๓.

^๒ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

ปรีชา พิณทอง^{๑๑} ได้รวบรวมบทผญาต่าง ๆ พร้อมกับให้ความหมายไว้ในหนังสือ ไขภษิตโบราณอีสาน ว่า “ผญา คือ คำพูดของนักปราชญ์โบราณอีสานเฉพาะที่เป็นภษิตล้วน ๆ ไม่มี ในหนังสือผูกหนังสือมัดของอีสาน จะมีก็แต่ที่เป็นคำพูดของครูบาอาจารย์หรือผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อเวลาท่านอบรมสั่งสอนลูกหลานของท่าน ท่านมักจะยกคำพูดชนิดนั้นขึ้นมาตั้งแล้วสาธกยกนิทานมาประกอบ ผู้เป็นลูกหลานของท่านก็จดจำเอาภษิตนั้นนำมาเล่าสืบต่อกันมา”

สำลี รักสุทธี^{๑๒} ได้ให้ความหมายของ ผญาภษิตไว้ว่า “ผญา คือ ผญาที่นักปราชญ์โบราณอีสานแต่งขึ้น เพื่อให้เป็นคติเตือนใจโดยให้ผู้คนนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยจะมุ่งเน้นกล่าวถึงด้านศีลธรรมและจริยธรรม”

(ข) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตยา ภักดีบัณฑิต^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่องผญาภษิต:การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า “ที่มาของผญาภษิตมาจากแหล่งต่าง ๆ คือธรรมชาติ อาชีพการงาน ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา วรรณกรรมการเล่น ดนตรี เครื่องใช้ อาหาร และการกระทำ ผญาภษิตมีคุณค่าต่อสังคมในสมัยก่อนมากเพราะมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนบุคคลหลายระดับ ซึ่งผู้ที่เชื่อฟัง และปฏิบัติตามจะได้รับความสุข ความสำเร็จ ในด้านการงานและการดำเนินชีวิต”

พระมหาประหยัด ปัญญาวโร^{๑๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน ผลการศึกษาสรุปความได้ว่า “จริยธรรมในสังคัมอีสานมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ จริยธรรมด้านจารีต และจริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ชาวอีสานนับถือพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คำสอนที่ปรากฏในลำกลอนเป็นคำสอนโลกียะซึ่งเป็นรากฐานทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และเป็นกลไกในการจัดระเบียบสังคมคำสอนที่ได้รับการเสนอซ้ำบ่อยที่สุดคือ คำสอนในเรื่องบุญและกรรม”

พระมหาสมชัย สิริวิฑูมโน^{๑๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย สรุปความได้ว่า “คติคำสอนและจริยธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ

^{๑๑}ปรีชา พิณทอง, ไขภษิตโบราณอีสาน, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒.

^{๑๒}สำลี รักสุทธี, “ผญา”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธนชาตการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓.

^{๑๓}นิตยา ภักดีบัณฑิต, “ผญาภษิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: มหาสารคาม, ๒๕๓๒).

^{๑๔}พระมหาประหยัด ปัญญาวโร (สุนนท์), “จริยธรรมที่ปรากฏในลำกลอน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔).

^{๑๕}พระมหาสมชัย สิริวิฑูมโน, “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗).

ดั้งเดิม แต่ก็เป็นการประยุกต์ประสมประสานให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น โดยเชื่อว่า ทำดีย่อมได้รับผลดีเป็นความสุข ส่วนการทำชั่วหรือทำบาปย่อมได้รับผลชั่วเป็นความทุกข์ ความเดือดร้อน ”

พระมหาสุริยัน จันทนาโม^{๑๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา สรูปความได้ว่า “พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เป็นหนึ่งในบรรดาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความสามารถสำคัญในยุคปัจจุบัน ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่วัดป่าหลายแห่ง หลังจากนั้นท่านก็ได้เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าในที่ต่างๆทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ คำสอนของท่านตามที่ได้ศึกษาในเทป แผ่นซีดี แผ่นวีซีดีและในเอกสารประกอบการเทศน์นั้นเป็นหลักฐานยืนยันที่พุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้รับความนิยมสูงสุดในหมู่ชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ”

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ)^{๑๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน สรุปลงความได้ว่า “ผญาในปัจจุบันเป็นภาพสะท้อนแก่สังคมอย่างหนึ่ง ทั้งในทางที่เป็นประโยชน์และในทางที่เป็นปัญหา ที่เป็นประโยชน์เพราะเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีแนวคิดเชิงคติธรรมแฝงอยู่มาก และที่ว่าเป็นปัญหานั้นเพราะยากแก่การที่จะจดจำ การนำไปถ่ายทอดและอธิบายความหมาย เพราะต้องอาศัยการตีความในถ้อยคำซึ่งซ่อนหลักธรรมคำสอนไว้ เพราะฉะนั้นผู้มีความสามารถนำผญาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมนั้นมีน้อย สำหรับความหมายของผญาคือ ความรู้หรือปัญญาเป็นคำพูด ที่นักปราชญ์ใช้ในการสั่งสอนประชาชน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ชาวอีสาน) โดยภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาเฉพาะถิ่นอีสาน ส่วนลักษณะของผญา คือ มีลักษณะเป็นถ้อยคำพูดที่ไพเราะมีสัมผัสกันเป็นกลอนสั้นๆ น่าฟัง ให้คิดเตือนใจได้เป็นอย่างดี โดยมีระดับในการใช้แต่ละโอกาส บุคคล สถานที่ อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล”

โชติวุฒิ พลวิเศษ^{๑๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาตีความผญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน สรุปลงความได้ว่า “ผญาเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวทางอันควรประพฤติของชาวอีสาน ชาวอีสานยอมลำบากตรากตรำเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญญา เพราะถือว่าปัญญาเป็นแสงสว่างแห่งชีวิต ชาวอีสานต้องแสวงหาความรู้แก่ตนเองตามแนวคิดอันเนื่องมาจาก

^{๑๖}พระมหาสุริยัน จันทนาโม.“ ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา”,วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๑๗}พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ), “การศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน” ,วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๑๘}โชติวุฒิ พลวิเศษ “การศึกษาตีความผญาเชิงจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๕๕).

ปัญญา โดยการปลูกฝังและจดจำ โดยเฉพาะ ฃญา คือ ปัญญา ดังนั้น ชาวอีสานจึงต้องพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ดีขึ้น ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา”

บุญส่ง สิ้นธุ์นอก^{๑๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบจริยธรรมชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ สรุปได้ว่า “จริยธรรมชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุญและบาป ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานนั้น ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา คือ มีความเชื่อเรื่องผลของบุญและบาป นักกวีพยายามนำเอาความเชื่อเรื่องบุญและบาปนั้น มาใช้ประโยชน์ในแง่ของสังคม เช่น การรักความสงบเรียบร้อย การอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น”

ประคอง กองทุ่งมน^{๒๐} ได้กล่าวถึงเรื่องจริยธรรมในการศึกษาวิจัยเรื่อง ฃญาอวยพรของบ้านสูงยาง สรุปใจความได้ว่า “ฃญาอวยพรเป็นปรัชญาของชีวิตที่จะมุ่งสอนคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยยึดถือแนวทางของศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ เทวดา ผี ซึ่งมีแนวทางในการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต นับถือผู้ใหญ่ ผูกพันในเครือญาติ ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมที่บรรพบุรุษเคยกระทำและสืบทอดกันมา”

วุฒินันท์ กันทะเตียน^{๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทางการเมือง กล่าวสรุปความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ไว้ว่า “พระสงฆ์กับคฤหัสถ์นั้นต่างมีความถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อคฤหัสถ์ได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์แล้ว พระสงฆ์จำต้องทำหน้าที่ให้เหมาะสม คือการแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ เพื่อเป็นการนำหลักธรรมเข้าสู่ประชาชนทุกระดับชั้น แม้พระพุทธรองค์และพระสงฆ์สาวกเองก็ต่างแสดงธรรมมาเป็นปฐมบทให้เห็นแล้ว ในสมัยครั้งพุทธกาล”

สมบัติ เสริมศิลป์^{๒๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วรรณกรรมคำสอนของ พระพยอม กลฺยาโณ ผลการศึกษาสรุปใจความได้ว่า “การเสนอธรรมะของท่านพระอาจารย์พระพยอม กลฺยาโณ นั้น ท่านจะแทรกธรรมะลงในตัวอย่าง นิทาน เรื่องประสบการณ์ การเปรียบเทียบ และอารมณ์ขัน ซึ่งทัศนะส่วนมากของพระอาจารย์พยอม ท่านมุ่งเสนอให้ทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพปฏิบัติหน้าที่

^{๑๙}บุญส่ง สิ้นธุ์นอก, “การเปรียบเทียบจริยธรรมชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒).

^{๒๐}ประคอง กองทุ่งมน, “ฃญาอวยพรของชาวบ้านสูงยาง ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

^{๒๑}วุฒินันท์ กันทะเตียน, “บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทางการเมือง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑ – ๒.

^{๒๒}สมบัติ เสริมศิลป์, “วรรณกรรมคำสอนพระพยอม กลฺยาโณ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๙).

ของตนให้ดีที่สุด และต้องละจากอบายมุขทั้งปวง เพื่อครอบครัวและสังคมจะได้อยู่อย่างมีความสุข ส่วนทัศนคติที่ปรากฏเด่นชัดคือ ข้าราชการต้องมีความซื่อสัตย์ ประหยัด และมุ่งรับใช้ประชาชนอย่างแท้จริง สมณะต้องเสนอธรรมะที่ประชาชนนำไปปฏิบัติได้ และต้องไม่มอมสิ่งมอมเมาแก่ประชาชน”

อดิศร เพียงเกษ^{๒๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญ – บาป ที่ปรากฏในผญาอีสาน สรุปความได้ว่า “สังคมโบราณอาศัยคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คนอีสานที่เรียนหรือเข้าใจหลักธรรมสามารถนำมาถ่ายทอดเป็นบทผญาได้ ในบทผญาอีสานก็เป็นไปตามแนวคำสอนทางพระพุทธศาสนา และ ส่วนใหญ่เน้นเรื่องการทำบุญ ซึ่งนับเป็นความชาญฉลาดของปราชญ์ชาวอีสาน ที่ประยุกต์เพิ่มให้ใช้ได้ในภาคปฏิบัติ อันแสดงถึงภูมิปัญญาที่น่าสรรเสริญ ”

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนากับคฤหัสถ์นั้น ต่างมีความผูกพันกันมาตั้งแต่ในสมัยอดีต จนถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นความผูกพันทางสายโลหิตและความผูกพันโดยสายธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับคฤหัสถ์ โดยการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาออกสู่ประชาชน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาวรรณกรรมล้านแต่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องราวเกือบทุกเรื่อง

๒. พระสงฆ์ทางภาคอีสานเวลาแสดงธรรมมักจะยกหัวข้อธรรม ที่เป็นภาษิตพื้นบ้าน เข้าในหลักธรรมด้วยทุกครั้ง และ ภาษิตพื้นบ้านนี้ เรียกว่า ผญา หมายถึง ปัญญาหรือปรัชญา

๓. ผญาที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาংশอนให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีระเบียบวินัย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองหรือผู้อื่น ผญาংশอนเรื่อง การกิน การคบเพื่อน การศึกษา ความสุขและความทุกข์ เหล่านี้เป็นต้น

ส่วนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความหมายและอิทธิพลของบทผญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่ท่านได้นำมาแสดงประกอบในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาออกสู่ประชาชน ตลอดจนเทคนิควิธีการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านบทผญาเชิงจริยธรรม โดยเฉพาะประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้ชิดกับสำนักของท่าน เมื่อประชาชนเหล่านั้นได้ฟังบทเทศนานั้นแล้ว สามารถนำหลักจริยธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชีวิตของตนและพัฒนาชุมชนอย่างไร

^{๒๓} อดิศร เพียงเกษ, “ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญ – บาป ที่ปรากฏในผญาอีสาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาความหมายของบทพญาที่ปรากฏในสังคมอีสาน ศึกษาประวัติ ผลงาน และบทกรรมเทศนาที่เกี่ยวข้องกับบทพญาในเชิงจริยธรรม ที่ใช้แสดงธรรมแก่ประชาชน ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา แห่งวัดไตรสิกขา ทลาลมตาราม ตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร ซึ่งแบ่งขอบเขตการวิจัยได้ดังนี้

(ก) ด้านเอกสาร

๑.๕.๑ การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) และบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่กล่าวถึงบทพญาในเชิงจริยธรรม ซึ่งมีเอกสารประกอบในการวิจัย ๒ ชั้น คือ

- ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
- ๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ตำรา หนังสือ งานค้นคว้าวิจัย และวารสารพร้อมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ๓) เทปบันทึกเสียง แผ่นซีดี(CD) แผ่นวีซีดี(VCD) และ แผ่น MP 3 ที่ใช้บันทึกผลงานบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา

(ข) ด้านเนื้อหา

๑.๕.๒ เพื่อศึกษาความหมายของบทพญาในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และวิเคราะห์ผลการนำบทพญาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาในบริบททั้ง ๒ ด้านคือ

- ๑) ด้านความหมายและความสำคัญ ของบทพญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในบทเทศนาซึ่งมีการบันทึกเสียง ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๕-พ.ศ.๒๕๔๐ รวม ๔๐๑เรื่อง โดยผู้ศึกษาและผู้ช่วยเป็นผู้ถอดบทพญาจากบทเทศนา
- ๒) ด้านผลการฟังบทเทศนา แล้วนำความรู้ที่ได้จากการฟังเทศนา ไปใช้ในการพัฒนาชีวิตตนเองและสังคม

(ค) ด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์และประชาชนชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร ผู้ศึกษาได้กำหนดและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากสถิติการเข้ารับการอบรมมากที่สุด และกำหนดกลุ่มเป้าหมายดังนี้ พระสงฆ์ จำนวน ๘ รูป ปราชญ์ชาวบ้าน ๑๖ คน ประชาชน ๒๔ คน ครู ๘ คน และเยาวชน ๑๖ คน รวมทั้งสิ้น ๗๒ รูป/คน ซึ่งกลุ่มพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และครู ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ส่วนประชาชนทั่วไปและเยาวชน ใช้วิธีคัดเลือกอย่างง่าย (Simple Condom Sampling) โดยการเขียนรายชื่อของจำนวนกลุ่มที่จะถูกเลือกลงในสลาก แล้วจับสลากให้ได้ครบตามจำนวนที่ระบุ ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑. กลุ่มเป้าหมาย จำแนกตามสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อหมู่บ้าน	พระสงฆ์	ปราชญ์ ชาวบ้าน	ประชาชน ทั่วไป	ครู	เยาวชน
๑	บ้านแพด	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๒	บ้านตาด	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๓	บ้านดงบัง	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๔	บ้านโนนไทรทอง	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๕	บ้านโนนสะอาด	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๖	บ้านประชาสามัคคี	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๗	บ้านฝาง	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
๘	บ้านสามแยกพัฒนา	๑ รูป	๒ คน	๓ คน	๑ คน	๒ คน
	รวม	๘ รูป	๑๖ คน	๒๔ คน	๘ คน	๑๖ คน
	รวมทั้งสิ้น	๗๒ รูป / คน				

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม (Fields Research) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ สํารวจเอกสารและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา งานวิจัยวิทยานิพนธ์ เอกสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับบทพญา และมีความสัมพันธ์กับหลักจริยธรรมในคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา

๓) เทปบันทึกเสียง แผ่นซีดี(CD) แผ่นวีซีดี(VCD)และ(MP3)ที่ใช้บันทึกผลงานเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ โดยผู้ศึกษาและผู้ช่วยเป็นผู้ถอดความบทเทศนาเอง

๑.๖.๒ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- ๑) แบบสัมภาษณ์ พระสงฆ์
- ๒) แบบสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป ครู และ เยาวชน
- ๓) เทปบันทึกเสียง
- ๔) กล้องถ่ายรูป
- ๕) สมุดบันทึก

๖) ผู้ช่วยเก็บข้อมูล

๑.๖.๓ วิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

๑) วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๗๒ รูป/คน ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๒) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) นำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปผลเป็นงานวิจัย

๑.๖.๔ เรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล

๑) เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

๒) จัดระเบียบข้อมูลและเขียนนิทานนิพนธ์

๓) ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ข้อมูลวิจัย

๔) สรุปและนำเสนอ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความหมายของบทผญาเชิงจริยธรรม

๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจความหมายและความสำคัญของบทผญา ในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลการนำหลักจริยธรรมในบทผญา ที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ไปใช้ในชีวิตประจำวันของชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

บทที่ ๒

ความหมายและลักษณะของบทผญาในเชิงจริยธรรม

ในบทนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงความหมายและลักษณะของบทผญา ที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องด้วยความหมายในเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในคำพูดของนักปราชญ์อีสาน เอกสารหนังสือตำรับตำรา เพื่อจะนำไปสู่การตอบปัญหาว่าทำไม “บทผญา” จึงมีลักษณะเป็นถ้อยคำที่บ่งบอกหรือแสดงออกถึงความสุขุมลุ่มลึก เกิดความไพเราะจับใจทั้งผู้พูดและผู้ฟัง รวมทั้ง “บทผญา” นั้น มีคติธรรมคำสอน เป็นปรัชญาในการดำรงชีวิต ทั้งแฝงคุณค่าทางพุทธจริยธรรมอย่างไร

๒.๑ ความหมายของบทผญา

ผญา เป็นคำพูดของนักปราชญ์ถิ่นอีสานโบราณ และเป็นภาษาที่มีอายุมากพอสมควร ผญาเป็นคำถ่ายทอดมาจากคำว่า “ปัญญา” และ “ปรัชญา” ซึ่งคล้อยตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณอีสานท่านเปลี่ยนจากคำเดิมคือ ปัญญา มาเป็นผญา เพื่อความสะดวกหรือเพื่อความเหมาะสมกับภาษาถิ่นก็อาจเป็นไปได้ ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ดังนั้นคำว่า ผญา ก็คงมีความหมายเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน^๑ มีคำกล่าวที่ว่า “มีของกินเต็มภาชนะ บ่อท่อมมีผญาเต็มพุง” ซึ่งมีความหมายว่า แม้จะมีของกินเต็มภาชนะอาหาร เราอาจจะกินให้หมดภายในวันเดียวได้ แต่ถ้ามีปัญญาอยู่ในตัวแล้ว ตัวก็กิน(ใช้)ไม่รู้จักหมด ยิ่งใช้มากยิ่งขึ้น^๒ ดังจะให้ความหมายของคำว่า ผญา ตามทรรศนะของปราชญ์ได้ดังนี้

ผญา หมายถึง ปัญญา,ความรู้, ความฉลาด^๓

ผญา หมายถึง ปัญญา,ความรอบรู้,ความฉลาด เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจ^๔

ผญา หมายถึง ภาษิต คำคมอีสาน^๕

ผญา เป็นคำนาม แปลว่า ปัญญา ปรัชญา ความฉลาด คำพูดที่เป็นภาษิตที่มีความหมายอยู่ในเชิงเปรียบเทียบ ประกอบไปด้วยถ้อยคำอันหลักแหลมลึกซึ้ง คำกลอนผญา

^๑พิมพ์ รัตนคุณสาสน์, พิมพ์กวีศรีอีสาน, (ขอนแก่น : ม.ป.ท., ๒๕๔๐), หน้า ๘๕.

^๒สวิง บุญเจิม. ผญา, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๔.

^๓ทองคำ อ่อนมนะสีสอน, วะนะนาหุยม พาสาลาว, (เวียงจันทร์ : โรงพิมพ์เวียงจันทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๒๘.

^๔ปรีชา พิณทอง, สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๕๒๘.

^๕มหาวิทยาลัยขอนแก่น, พจนานุกรมภาษาถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๙๗.

อาจจะเป็นกลอนพื้นบ้าน หนุ่มสาวพูดเกี่ยวพาราสีในการแสดงความรัก แต่ไม่ว่ากันตรงๆ เป็นเพียงพูดเล่นเบี่ยง กระทบกระเทียบเปรียบเปรยกัน และอาจว่าเป็นกลอนสดก็มี^๖

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า(ติสฺสมหาเถร)ให้ความหมายว่า ฃญา เป็นคำนาม หมายถึง ปัญญา ปรึชญาคความฉลาดคำพูดที่เป็นภาษิตมีความหมายลึกซึ้งในเชิงเปรียบเทียบ^๗

พิมพ์ รัตนคุณสาสน์ ได้อธิบายความหมายของฃญาไว้ว่า “ฃญา หมายถึง ปัญญา และปรึชญา ซึ่งอุดมไปด้วยคำสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา”^๘

สวิง บุญเจิม ได้อธิบายและให้ความหมายของฃญาไว้ว่า “ฃญา หมายถึง ปัญญา นั่นเอง”^๙

ฃญา เป็นคำที่ถ่ายทอดมาจากคำว่า “ปัญญา” และ “ปรึชญา” ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณอีสานท่านเปลี่ยนจากคำเดิมคือ ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ดังนั้น คำว่า ฃญา ก็คงมีความหมายเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน^{๑๐}

ฃญา หมายถึงคำพูดที่เป็นภาษิต มีความหมายลึกซึ้ง มีความไพเราะกินใจ คำนี้หมายความว่า ปัญญาในภาษาบาลี หรือปรึชญาในภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นคำหรือข้อความที่ไม่แยบคายแต่สัมผัสลึกซึ้ง เป็นคติเรียกว่า “โตงโตย” ซึ่งตรงกับคำว่า “สำนวน” ในภาษาไทย บางแห่งในคำอีสาน เรียกว่า “ยาบซ่วง” หรือ “วาดเว้า” เช่น คำพูดเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวอีสานสมัยก่อน แต่บางทีก็มักเรียกรวมๆ กันว่า ฃญา ไปเลย เพราะจะแยกจากกันให้เด็ดขาดก็ยากเต็มที่ ฃญาจึงหมายถึงข้อความสั้นๆ ที่มีเสียงคล้องจองกันอย่างไพเราะแฝงแ้งคิดทั้งทางคติโลกและคติธรรม^{๑๑}

จากที่ได้ศึกษาความหมายของบทฃญามาทั้งหมด จึงสามารถสรุปความหมายของบทฃญาได้ว่า บทฃญา คือ ถ้อยคำอันเป็นคำพูดของบรรดานักปราชญ์และบัณฑิตชาวอีสานแต่โบราณ ซึ่งท่านได้กลั่นกรองรจนาและสั่งสมไว้ เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิด ความฉลาด ที่ใช้ในการอบรม สั่งสอน วิงวอน แนะนำ กระตุ้น และตักเตือน โดยมีพระสงฆ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูอาจารย์ เป็นต้น ได้นำมาอบรมสั่งสอนลูกหลาน ลูกศิษย์ และบุคคลต่างๆ ไปตลอดจนหนุ่มสาวที่ใช้บทฃญานี้เกี่ยวพาราสีกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อส่งผลต่อระบบการศึกษาทั้งในด้าน

^๖จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ของดีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๐), หน้า ๕๘.

^๗สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า(ติสฺสมหาเถร),พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗๑.

^๘พิมพ์ รัตนคุณสาสน์. “พิมพ์กวีศรีอีสาน”, หน้า ๘๕.

^๙สวิง บุญเจิม. ฃญา, หน้า ๑๑๔.

^{๑๐}อุดม บัวศรี, ฃญาภูมิปัญญาชีวิตของชาวอีสาน, (ขอนแก่น :พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๕.

^{๑๑}พรชัย ศรีสารคาม, ฃญาอีสาน, (มหาสารคาม : ม.ป.ท., ๒๕๒๒), หน้า ๑.

เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงสัจธรรมในชีวิตจริงของคนอีสาน^{๑๒} นับแต่โบราณมา

๒.๒ ลักษณะของบทผญา

บทผญานั้นกล่าวโดยทั่วไปแล้ว ปราชญ์ทั้งหลายได้จัดไว้มี ๖ ลักษณะ คือ

๑. บทผญาภาษิต

ผญาภาษิตเป็นคำคล้องจอง ที่ปราชญ์โบราณอีสานบัญญัติไว้เพื่อเป็นคติเตือนใจ หรือเป็นคำสอนธรรมดามีใช้ให้ขบคิดแบบปริศนาปัญหา ยกตัวอย่างเช่น

“แม่นสิมีความรู้ เต็มพุงเพียงปาก กะตามถอน

คั้นแม่นสอนโตเองบ่ได้ ไผลียังว่าดี”^{๑๓}

ความหมาย ถ้าหากตนมีความรู้มากมีการศึกษามาก จนไม่อาจมีใครเทียบได้ แต่ถ้าเมื่อตนกระทำผิดแล้วกล่าวสอนตนไม่ได้ ก็ยอมไม่มีใครสรรเสริญ เป็นต้น

๒. คำภาษิต

คำภาษิตเป็นคำสั้น มีลักษณะคล้องจอง บางครั้งก็มีคำยาว บางคราวก็มีคำสั้น แล้วแต่ลักษณะของผู้ใช้ ยกตัวอย่างเช่น

“คนตาบอดอย่าเอาเข้าฮ่วมเฮื่อน คนตาเบื่อนอย่าเอาเข้าฮ่วมบ้าน

คนขี้คร้านอย่าเอาเข้าฮ่วมภาชน์”^{๑๔}

ความหมาย คนที่ไม่รู้จักกาลชอบทำแต่ความไม่ดีคนเกียจคร้าน ชอบสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น อย่าได้คบค้าสมาคมด้วย

๓. ผญาหย่อย

ผญาหย่อย เป็นคำคล้องจองปลีกย่อยที่ฟังแล้วเกิดความเคลิ้มคล้อยตามได้ แต่ส่วนใหญ่มักจะไม่ใช่เป็นการสนทนารัก ระหว่างหญิงและชาย แต่จะเป็นความเพ้อฝันทางธรรมชาติ คนเดียว เป็นเรื่องปลีกย่อยที่ได้พบและสัมผัสอะไร เกิดอารมณ์ที่อ่อนนุ่มขึ้นมา ก็จะว่าออกมาเป็นคำกลอนที่คล้องจองกัน เช่น

“หอมดอกจิก คิดฮอดบ้านหลัง หอมดอกฮัง คิดฮอดบ้านเก่า

หอมดอกคัตเค้ามาค้อยๆ คือข่อยสิบ่ตาย แท้เนื้อ”

“เหลียวเห็นข้าวในนาเหลืองอร่าม ยามเมื่อเดือนอ้ายคล้อยใจข่อยกะสันหนาว

เห็นฮวงข้าวสูงงอมโน้มถ่วง โนมลงไปข้างนั้น โนมมาข้างนี้ ซิวาข่อยกะอ่วยตาม”^{๑๕}

^{๑๒} อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

^{๑๓} อุดม บัวศรี, ผญาภูมิปัญญาชีวิตของชาวอีสาน, หน้า ๕๕.

^{๑๔} อ้างแล้ว.

^{๑๕} อุดม บัวศรี, ผญาภูมิปัญญาชีวิตของชาวอีสาน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

๔. ผนวก้อม

ผนวก้อม เป็นคำคล้องจองสั้น ๆ ที่แสดงความรักและเชาว์ปัญญาหรือคำภษิต แล้วแต่ผู้ใช้จะใช้ในสถานะใด ส่วนมากจะใช้เวลาเดินคุยกัน ในขณะที่มีเวลาไม่ค่อยมาก ยกตัวอย่างเช่น

“คั่นบ่อฮู้กะให้เห็น คั่นบ่อเป็นกะให้บอก คั่นเจ้าหลอก ข่อยสิช้อยตัว”

“คั่นบ่อมีกะอย่าอวด คั่นบ่อบวชอย่าเถหัว คั่นบ่อกลัวกะให้ย่าน พ่อแม่ข่อยแน่”

๕. ผนวกปรศนารัก

ผนวกปรศนารัก มักใช้กรณีเกิดความสงสัยว่าอีกฝ่ายหนึ่ง อาจจะมีคนรักหรือแอบมีชู้อยู่ ไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายพูดก่อน พ่อแม่พูดแทนก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น

“แม่เจ้าบ่อนขึ้นแซ่คางกระแจปากเจ้าจ้งบ่อหลั่น แม่เจ้าบ่อนขึ้นซ้างคางกระด้าง

คือจ้งปากบ่อเป็น แท่นอ” หรือเช่น “เห็นว่าผักหมเหี้ยนกลางทางอย่าฟ้าว

เหยียบหย่า บาดท่าถอดยอดขาว บาดท่าทวายอดตัว ยังสิได้กายเกีย ชั้นแหล่ว”

๖. ผนวกปรศนาคำสอน

ผนวกปรศนาคำสอน ผนวกนี้ใช้ผูกเป็นปรศนาคำสอนให้ขบคิด ผนวกปรศนาคำสอนนี้ปราชญ์โบราณสมัยก่อน ผูกขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจของชาวบ้านผู้ที่ไม่รู้หนังสือ ไม่สนใจเรียน ทำให้เกิดความอยากรู้พอถึงตอนนั้นแหละผู้รู้จึงถือโอกาสสอน ยกตัวอย่างเช่น

“อยากกินข้าวให้ปลูกใส่พะลานหิน อยากมีศีลให้ฆ่าพ่อตีแม่ อยากมีคนแหวให้ฆ่าไท เดียวกัน อยากมีสิสันให้นอนดินเกลือกฝุ่น อยากอบอุ่นให้อาบน้ำยามหนาว

อยากกินปลาขาวให้แบกแหขึ้นโคก อยากตกหม้อนรกให้เข้าวัดฟังธรรม” และ

“โตบุญนั้นหัวดำกันกาน โตบาปนั้นหัวล้านหม่มเหลือง”^{๑๖} เหล่านี้เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป บทผนวกมีทั้งหมด ๖ ลักษณะ คือผนวกภษิต ผนวกหย่อย ผนวก้อม ผนวกปรศนารัก ผนวกปรศนาคำสอนซึ่งแล้วแต่ผู้ใช้จะเลือกใช้ให้เหมาะกับสถานะที่และบุคคลนั้นๆ

๒.๓ ประเภทของบทผนวก

ประเภทของบทผนวกนั้น อาจแบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๔ ประเภท^{๑๗} คือ

๑. บทผนวกภษิต คือผนวกที่เป็นคำเตือน คำแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติสิ่งที่ดีงาม และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี บางทีเรียกว่า ผนวก้อมหรือโตงโตย เป็นผนวกสั้น ๆ กะทัดรัด ได้ใจความไปในทางสั่งสอน มักจะเป็นคำสอนหลายประเภท หลายระดับ เป็นคติหรือคำสอนสำหรับคนทุกระดับชั้นในสังคม รวมทั้งสอนสัจธรรมในชีวิต เช่น

“บ่อกินผักบ่อมีเหยื่อทอ้ง บ่อเอาพี่น้องสิเสียหน่อเสียแนว”

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๑๗} อภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์, ผนวก, (กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗ - ๘.

ความหมาย ถ้าไม่กินอาหารจำพวกผักย่อมมีพลังกำลังน้อย หากไม่สนใจญาติพี่น้อง ได้ดีแล้วลืมนญาติพี่น้อง ถือว่าเป็นบุคคลไม่ดี เสียชาติตระกูล ดังพุทธสุภาษิตว่า “บุคคลไม่ควรลืมนตน”^{๑๘}

๒. บทพญาเกี่ยวหรือพญาเครือ เป็นพญาที่ใช้เจรจาโต้ตอบกัน อาจจะใช้เกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว ใช้ทักทายปราศรัยกัน แสดงความอาลัย หรือใช้กล่าวสรรเสริญกัน เช่น

“ชาติที่กาตำปี่ อยากเทียมหงส์ก็ยินยาก
ชาติที่แสงหิ่งห้อย ซีเยืองแจ่งแข่งพระจันทร์ ได้ลือ”^{๑๙}

ความหมาย เป็นการพูดถ่อมตัวว่า เป็นกาตัวดำไร้ศักดิ์ศรี จะไปเทียมช้างหงส์ผู้สูงศักดิ์ คงจะยากยิ่ง เปรียบเหมือนหิ่งห้อยแสงน้อย จะไปแข่งแสงกับพระจันทร์ได้อย่างไร

๓. บทพญาอวยพร เป็นพญาที่ใช้พูดคำอวยพรต่าง ๆ ส่วนมากเป็นคำพูดของคนสูงอายุผู้อาวุโส หรือคนรักใคร่นับถือกันและเจตนาดีต่อกัน พูดเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟัง เพื่อให้กำลังใจ และหวังให้ผู้ฟังได้รับความชื่นใจ ความสบายใจ ใช้ในงานพิธีสู่ขวัญ ผูกข้อต่อแขน หรือโอกาสอื่น ๆ ก็ได้ เช่น

“ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้อย่าให้มี
เคราะห์อย่าให้เห็น เข็ญอย่าให้พอ
ให้ได้ผู้ผู้ ให้ได้ผู้ผู้ดี เตื่อหล้า”^{๒๐}

ความหมาย อย่าได้มีความเจ็บไข้ได้ป่วย ให้มีแต่ความสุข และได้คู่ครองที่ดี

๔. บทพญาปริศนา เป็นบทพญาที่แทรกด้วยข้อคิดปรัชญาและคติชีวิตไว้ในลักษณะของคำถามบ้างเปรียบเทียบบ้างเปรียบเปรยบ้างแล้วแต่สถานการณ์ซึ่งผู้ฟังแล้วต้องนำไปขบคิดพิจารณาอีกทอดหนึ่ง จึงจะเข้าใจความหมาย เช่น

“อัศจรรย์ใจแท้ หางยาว ๆ สังกบ่ได้ฮองนึ่ง
บัดกระต่ายหางแป ๆ กระแตหางก้อม ๆ ส่งมาได้ฮอง”^{๒๑}

ความหมาย ผู้ที่มีความรู้ได้ร่ำเรียนมามาก ๆ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่ผู้ที่ร่ำเรียนมาน้อย แต่มีความสามารถประกอบอาชีพการงานได้สำเร็จและมีความมั่นคงในชีวิตได้

กล่าวโดยสรุป ประเภทของพญานั้น แบ่งได้เป็น ๔ หมวดใหญ่ คือ พญาภาษิต พญาเกี่ยว พญาอวยพร และ พญาปริศนา เป็นต้น

^{๑๘} ชู.ชา. (บาลี), ๒๗/๕๐๓/๒๐๑.

^{๑๙} อภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์, พญา, หน้า ๑๐.

^{๒๐} สมปอง จันทคง, วัฒนธรรมภาษาอีสานจากพญา, ศึกษากรณีสืบหาหนองเรือ ตำบลสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๐.) หน้า ๗๑.

^{๒๑} อภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์, พญา, หน้า ๙.

๒.๔ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Morals มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินที่ใช้คำว่า Mores แปลว่า ความประพฤติที่ถูกต้องดงามด้วยศีลธรรมและหลักธรรม โดยมีหลักคือ ความประพฤติจรรยาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นบทกลอนสอนใจ อันหมายรวมถึง ความจริงใจ ตลอดจนความรู้สึกผิดและชอบ หรือ กฎเกณฑ์ที่ดี

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ให้คำนิยามไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^{๒๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้คำนิยามไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้นทั้งกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านอารมณ์ อารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีล ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจ คุณธรรมภายใน หรือ คุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิตหรือสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลาง และทั้งระดับปัญญา ความคิด เหตุผล ความรู้เท่าทันความจริงท่านเรียกว่า จริยธรรมทั้งสิ้น^{๒๓}

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ให้คำนิยามว่า จริยธรรม หมายถึง หลักและหนทาง ในการดำเนินชีวิต^{๒๔}

พระเมธีธรรมากรณ์ (ประยูรค์ ธรรมจิตฺโต) ให้คำนิยามความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางของการประพฤติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และส่วนรวม^{๒๕}

บุญมี แทนแก้ว ให้นิยามความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติ หรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของสังคม^{๒๖}

สาโรช บัวศรี นิยามความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

^{๒๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๙๑.

^{๒๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๔}พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต) , สัจจธรรมกับจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า ๑.

^{๒๕}พระเมธีธรรมากรณ์ (ประยูรค์ ธรรมจิตฺโต) , พุทธปรัชญากับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๘๒.

^{๒๖}บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร :โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

เป็นการโน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว เพื่อให้ตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^{๒๗}

แสง จันทรงาม อธิบายความหมายจริยธรรมว่า จริย แปลว่า ความประพฤติ และธรรม หมายถึง คุณภาพของจิตใจของแต่ละบุคคล จริยธรรมจึงหมายถึง คุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติ^{๒๘}

จากค่านิยมที่กล่าวแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่ว่าด้วยหลักของความประพฤติ หรือข้อที่ควรปฏิบัติและข้อที่ควรละเว้น ซึ่งถือว่าเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตที่บุคคลทั่วไปควรถือปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและผู้อื่น ตลอดถึงสังคมส่วนรวม ให้มีความเป็นอยู่ด้วยความสงบสุข จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสังคม เพราะสังคมจะมีความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าได้นั้น คนในสังคมจะต้องมีจริยธรรมที่ดีงาม ศีลธรรมจริยธรรมจึงเป็นปัจจัยทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยไม่มีปัญหา แต่ถ้าหากบุคคลในสังคมขาดจริยธรรมแล้ว สังคมจะวุ่นวาย ขาดความสงบสุข เต็มไปด้วยปัญหา เมื่อบุคคลขาดประสิทธิภาพแล้วการพัฒนาในด้านต่างๆ ก็จะล่าช้าได้^{๒๙} จริยธรรมนั้นสามารถแบ่งเป็นประเภทตามลักษณะต่างๆ เพื่อเหมาะสมสำหรับประเพณีพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ^{๓๐}

๑) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ไว้ในสังคมของตนเองนั้น ถือเอาการกระทำชนิดใดชนิดหนึ่ง ดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร

๒) เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของบุคคลที่เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ

๓) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล

๔) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรม

^{๒๗} สาโรจน์ บัวศรี, *จริยธรรมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา๒๕๒๖), หน้า ๑๒.

^{๒๘} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, รายงานการสัมมนา "จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน" (กรุงเทพมหานคร : ศรีสยามการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๙.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*, หน้า ๔๗.

^{๓๐} ประสาน ศรีพงษ์เพลิน, "เปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด", *ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

เชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อสังคมหรือเพื่อส่วนรวม และการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่ง คือพฤติกรรมในสถานการณ์ที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิด กฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง การลักขโมย เป็นต้น จริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคม^{๓๑}

สรุปแล้ว การอบรมสั่งสอนหรือขัดเกลาจิตใจจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ และเป็นปัจจัยที่ขาดเสียไม่ได้ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งกล่าวโดยรวมแล้วคือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง

๒.๕ ความหมายของบทพญาเชิงจริยธรรม

ในบทพญาอีสานั้น ไม่ว่าจะอยู่ในวรรณกรรมคำสอนหรือวรรณกรรมนิทานก็ตาม ย่อมสอดแทรกไว้ด้วยจริยธรรมคำสอน ทั้งเนื่องด้วยข้อปฏิบัติทางศาสนา จารีตประเพณี การดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในสังคม ดังจะขอยกตัวอย่างบทพญาเชิงจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. จริยธรรมสำหรับนักปกครอง เช่น

“เดินให้มาฟังแจ้ง	คองเมืองตั้งแต่ง
นามศีลฮีตเค้า	จอมเจ้าบไล เจ้าเอย
จาคะแต่งตั้ง	มะโนมัย แลนา
ปมีโกธาแข็ง	เคียดเค็มเป็นฮ้าย
คันได้เป็นนายแล้ว	อย่าลืมคุณพวกไพร่
คั้นพวกไพร่บ่อพร้อม	สีหน้าบ่สูงเฮือง
เป็นขุนนี้ ว่าความให้มันแมน	จริงเทอญ
อย่าได้เห็นแกไถ่	สาวใส่โคตรวงศ์ แท้ตาย”

๒. จริยธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เช่น

“คันอยากได้คู่ซ้อผู้มีผู้รักษา	ให้ค้อยปรึกษาขุนหมู่พงศ์พันธุ์เชื้อ
ให้ปรึกษาเฒ่าขุนกวานพ่อแม่	ครั้นเฒ่าแก่บ่อพร้อมเซาถ่อนอย่าสิเอา
อันว่า ผัวเมียนี้	อย่าเอาใจหนีหลีก กันตาย
คำสิปาสีฮ้าง	ฝูงนั้น อย่าได้มี”

๓. จริยธรรมเรื่องความขยันหมั่นเพียร เช่น

“อย่าเกียจคร้าน	การงานให้ตั้งต่อ
ให้ฮีบหาเฮ็ดไว้	กายหน้าสิมั่งมี

^{๓๑}สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗.

รื้อจักทำการสร้าง	นาสวนฮั่วไฮ่
อย่าได้เห็นแก่หนาวและฮ้อน	เพียรฟ้าวแล้วก่อนเขา
ควรถากินแต่เช้า หากซี้คร้าน	จักอายหน้า เพื่อนสนิท”

๔. จริยธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที เช่น

“คันทว่า พ่อแม่นี้	คุณมากยิ่งเหลือหลาย
แม่กระทำเพียรอด	แต่อยู่ในอุทรท้อง เจ้าเอย
กลางคนได้ความฮู้	อาจารย์สอนและสั่ง
ยามเมื่อเพื่อนจ่มให้	มันฮ้ายเคียดเค็ม
เลยเล่าไลครุเค้า	เนรคุณสมเสียด
อันนี้ เป็นบาปฮ้าย	เวรต้องตอเบถึง แท้แหลว”

๕. จริยธรรมเรื่องบุญ – บาป เช่น

“ชื่อว่ ทำบุญสร้าง	ศีลทานทางชอบ
องค์พระพุทเจ้า	ก็ยอ่องว่าดี
คันแม่มีบุญแล้ว	ไปไสบตกต่ำ
แม่นว่าดำซี้หลี	ก็ดีล้ำสิ้นคน
บาดว่า บาปชอกคัน	ไผบ่หอนหวนเห็น ลูกเอย
คือดั่งเงาเทียมโต	บ่อหอนบายเอาได้
คันแม่แฮ็ดบาปแล้ว	นรกเป็นม่องเกิด
ทุกซ้ทั้งเบิดกะอยู่ฮั้น	นิพพานพุนม่องสิมาย” ^{๓๒}

กล่าวโดยสรุป ความหมายของบทพญาในเชิงจริยธรรมคือ บทพญาที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการสั่งสอน อบรมจิตใจ ให้มีความประพฤติในทางที่ดีงาม เหมาะแก่การประพฤติปฏิบัติ และสอนในการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง นั่นเอง

๒.๖ การจัดหมวดหมู่บทพญาเชิงจริยธรรม

หลักจริยธรรมในสังคัมมิสถาน นอกจากฮีต ๑๒ คลอง ๑๔ ที่ชาวอีสานได้ใช้ประพฤติปฏิบัติแล้ว ยังมี “บทพญา” ที่พระสงฆ์หรือปราชญ์ชาวอีสานนำไปใช้ในการสอน เช่น การเทศน์ การพูด อบรม สั่งสอน ในขณะที่พระสงฆ์หรือนักปราชญ์อีสานสอนนั้น ท่านยังรู้จักประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมโดยให้สอดคล้องในการเทศน์แสดงอบรมหรือสั่งสอนประชาชนอีกด้วยซึ่งสามารถ

^{๓๒} บุญสง สิ้นธุ์นอก, “การศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นของชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒), หน้า ๕๓ – ๕๕.

จัดหมวดหมู่บทพญาในเชิงจริยธรรมตามแนวทางของ ดร.ปรีชา พิณทอง^{๓๓} ซึ่งได้จัดหมวดหมู่บทพญาไว้ประมาณ ๑๕ หมวด ดังนี้

(๑) หมวดว่าด้วยการกิน

จริยธรรมเกี่ยวกับเรื่อง “การกิน” หรือ อาหารการกิน เป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ คือ ๑. เครื่องนุ่งห่ม ๒.อาหาร ๓.ที่อาอยู่อาศัย และ ๔.ยารักษาโรค^{๓๔} ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานอันดับแรกตามหลักทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยอมรับและยืนยันว่ามีความจำเป็น ดังมีพระพุทธพจน์ตรัสว่า “สัพเพ สัตตา อาหารัฐิธิติกา แปลว่า สัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร” แต่ไม่ใช่จุดมุ่งหมายอันสุดท้ายของการดำรงชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ยังมีการพัฒนาศักยภาพที่ยิ่งขึ้นไปอีกในด้านจิตใจ และสติปัญญา และอาหารประเภทนี้ เรียกว่า “กาวพิงกรอาหาร” แปลว่า อาหารคือ คำข้าว บริโภคเพื่อเลี้ยงชีวิตต่อสภาพให้เป็นไป^{๓๕}

ในการบริโภคและใช้สอยปัจจัย ๔ นั้น มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้พิจารณาหรือกำกับดูแลในการบริโภค ๓ ข้อ คือ ๑.ยถาลภสสันโดษ ยินดีตามที่ได้มา ๒.ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลังของตนเอง ๓.ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควรแก่ภาวะตนเองเรียกว่า ความสันโดษ^{๓๖} ใช้ควบคู่ไปกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ นั้นอย่างเหมาะสม ดังบทพญาต่อไปนี้

(๑) “กินมำมำ ปคลำเบ็งท้อง”^{๓๗}

ความหมาย คือ การทำงานสิ่งใดก็ตาม ถ้าหากเกินกำลังที่ตนมีอยู่แล้วก็จะเป็นผลร้ายหรือมีผลตรงกันข้าม อุปมาดังรับประทานอาหาร ถ้ามากเกินไปก็จะลำบากกระเพาะอาหาร อาจเป็นโรคท้องเดินได้ ในด้านจริยธรรม จึงสอนให้คนเรารู้จักพอประมาณในการทำงานหรือกิจกรรมอย่างระมัดระวัง

(๒) “ยามกินให้เจ้าคิดถี่แท้ คืดแนในมโน

อย่าได้กินมำ ๆ สิ้นคองคำตำน”^{๓๘}

ความหมาย คือ การทำงานใดๆก็ตามควรพิจารณาให้แน่ใจเสียก่อน ว่าถูกต้องดีงามหรือไม่ มีผลกระทบต่อสิ่งใดหรือใคร และทำถูกระเบียบกฎหมายบ้านเมืองหรือไม่ ตลอดจนคำนึงของคนอื่นๆ ที่หวังดีต่อตัวเรา พญานี้ มีลักษณะเชิงให้ข้อคิด คำเตือนให้ระวัง เป็นการป้องกันปัญหา

^{๓๓} ปรีชา พิณทอง, *พญาภษิตโบราณอีสาน*, (อุบลราชธานี : ศิริภักข์ออฟเซ็ท, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๒๐.

^{๓๔} วิ.ม. (บาลี) ๔/๘๗/๑๐๖

^{๓๕} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๑๓/๘๗

^{๓๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๗/๔๒.

^{๓๗} อุดม บัวศรี, *พญาก้อมปรัชญาชีวิตของชาวอีสาน*, หน้า ๒.

^{๓๘} บุญเกิด พิมพัวร์เมธากุล, *ย่าสอนหลาน*, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๖๔.

(๓) “กินแกงให้เจ้าชอมดูข้าง คาคอชิจิมยาก
ดูมันไปอยู่ข้าง กลิ่นน้ำชิปลง”^{๓๙}

ความหมาย คือ การทำงานใดๆ ก็ตาม ควรพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรค หากพบปัญหาแล้วไม่รู้จักริธีป้องกันและไม่รู้จักริธีแก้ไขแล้ว ก็เหมือนคนกินปลาแต่ลืมนึกถึง กระดุกปลาที่จะติดคอของตน เพราะเมื่อประสบปัญหาแล้ว อาจแก้ไขได้ยากกว่าที่คิดเสียอีก เนื่องจากไม่ป้องกันก่อน

(๔) “ของบ่เป็นตาจ้ำ อย่าสุ่มลงเล็ก
ของบ่เป็นตากิน อย่ากินชิพวนทอง”^{๔๐} และ
“ของกินนี้ ให้ชอมดูตมดูต
ครั้นหากเป็นโทษฮ้าย ให้วางถีมอย่าสุกิน”^{๔๑}

ความหมาย คือ การงานใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ควรปฏิบัติ หรือมีความผิดปกติในงาน นั้น ก็ต้องรีบถอนตัวออกมาเสีย อย่าได้ไปยุ่งเกี่ยว เพราะจะทำให้ตนเองได้รับโทษทุกซิปไปด้วย อีกความหมายหนึ่ง คือ อย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับงานที่ผิดศีลธรรมหรือกฎหมายบ้านเมือง จงปล่อย ทิ้งไปเสีย อย่าได้เสียดาย

(๕) “อย่าเห็นแก่ได้ หมากแดงโมหน่วยใหญ่
วางเทื่อโชคบให้ เลยชิตได้หน่วยปลาย”^{๔๒}

ความหมาย คือ ไม่ควรหวังไกลเกินเอื้อมความสามารถของตน ควรหวังให้พอดี หรือทำงานให้พอเหมาะแก่ความสามารถที่มีอยู่ เพราะบางครั้งหากโชคไม่เข้าข้างเราแล้ว อาจ ล้มเหลวหรือขาดทุนก็ได้

(๖) “ปลาใหญ่กินปลาน้อย ปลาสร้อยกินปลาชิว ปลาชิวบ่มีแนวกิน กินดิน”^{๔๓}

ความหมาย คือ ผู้มีฐานะการเงินหรือตำแหน่งที่สูงกว่า ย่อมมีอำนาจในการ ต่อรองได้มากกว่า และผู้น้อยลงมาก็จะหาผลประโยชน์จากผู้ที่ยอดกว่าตนเองเป็นลำดับในสังคม มนุษย์ แม้ในที่สุด ผู้มีโอกาสดังสังคมน้อยที่สุด ต้องอาศัยเก็บขยะกินเพื่อประทังชีวิตของตนก็ มี และหาที่พึ่งที่พิงพิงตามท้องถนน ไม่มีบ้านอยู่เป็นหลักแหล่ง ดังจะเห็นได้จากเมืองใหญ่ๆ ของประเทศไทยเรา เช่น คนเร่ร่อนในกรุงเทพฯ บริเวณท้องสนามหลวง เป็นต้น

สรุปได้ว่า ในหมวดว่าด้วยการบริโภคปัจจัย ๔ ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิต เป็นปัจจัยแรก และมองเห็นได้จากสภาพความเป็นจริงทางสังคม ถ้ามีความสมบูรณ์ก็จะเป็นแรง

^{๓๙} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพญา ๑ , (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๔๑} พรชัย ศรีสารคาม, เรียงถ้อยร้อยพญา, (มหาสารคาม : ม.ป.ท., ๒๕๓๖), หน้า ๒๑.

^{๔๒} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพญา ๑, หน้า ๒๔

^{๔๓} ปรีชา พิณทอง, ไชยภินิตโบราณอีสาน, (อุบลราชธานี : ศิริธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๘.

เกื้อหนุนให้ประกอบสิ่งดี ๆ อีกมากมาย ถ้าสมบูรณแล้วก็จะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและกับสังคม หรือประโยชน์ตามที่มองเห็น เฉพาะหน้า เป็นฐานที่มั่นคงระดับแรก เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน^{๔๔}

(๒) หมวดว่าด้วยเครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้าแต่งกายนี้ มีบทบาทที่เป็นภาพลักษณ์ประกอบอยู่น้อยมาก แต่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนอีสาน เช่น ชุดแต่งกายก็มี ๑.ชุดทำงาน ๒.ชุดอยู่บ้าน ๓.ชุดไปทำบุญ ซึ่งวิถีชีวิตของคนอีสานมีลักษณะอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่หรูหรา เวลากินอาหารก็นั่งกินกับพื้น ไม่มีโต๊ะอาหาร เวลานอนก็นอนกับพื้น เครื่องปลาดก็มีเสื้อ(สาต) กับหมอน^{๔๕} โดยบทพญาที่เกี่ยวกับการนุ่งห่ม มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) “ยามนอนให้ แแบ่งโถมให้มันค่อง ให้ปกห่อตุ้ม ดินสั่นไว้ให้ฮ่าเฟิง
ยามเมื่อยัวละยาดย้าย ให้นางล่าดูดี อย่าได้ตึงตังบับ ย่างไปดูฮ้าย
อย่าได้เค็งๆ พื้น เพื่อนหัวพ้อแม่นั้นเนอ อันว่าคองหมุ่นี่ เวรแท้บาปมี แท้แหลว”^{๔๖}

ความหมาย มีความตรงตัวอยู่แล้ว คือ เป็นการสอนผู้หญิงให้มีความเป็นแม่ศรีเรือนที่ดี มีมารยาทที่งดงามเป็นที่ให้การยกย่องของคนที่ได้พบเห็น

(๒) “ผ้าบ่ขาด อย่าอยากได้ผ้าลาย”^{๔๗}

ความหมาย คือ สอนให้รู้จักประหยัดอดออม ว่าสิ่งใดที่เป็นเครื่องใช้ก็ตาม เป็นบุคคลผู้ทำงานก็ตามแม้จะใช้งานมานานแล้ว แต่ยังมีประสิทธิภาพอยู่ก็ควรใช้งานต่อไป และอย่าเห็นของใหม่ดีกว่าของเก่า เพราะอาจทำให้เสียเงินเพิ่มโดยไม่จำเป็น

(๓) “ทุกระบมีเสื้อผ้า ฝาคือเอ็ดโพล้อยู่”^{๔๘}

ความหมาย คือ สอนว่าคนที่ลำบากขาดที่พึ่งที่พึ่งพิง เนื่องจากความยากจนเข็ญใจ แต่หากมีผู้ให้การอุปถัมภ์ค้ำจุน ก็พอประคองชีวิตให้อยู่รอดได้ เหมือนดังคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยพระบารมีของในหลวงในประเทศไทยเราปัจจุบัน

(๔) “ไก่อามย่อนชน คนงามย่อนแต่ง”^{๔๙}

ความหมาย คือ สอนให้รู้ว่า คนเราจะเป็นคนดี มีวิชาความรู้ มีความสามารถได้ ต้องอาศัยการตกแต่งเอา ได้แก่ แสวงหาวิชามาใส่ตนเพื่อให้มีความสามารถในการทำงาน แม้

^{๔๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), *ชีวิตที่สมบูรณ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^{๔๕} อุดม บัวศรี, *วัฒนธรรมอีสาน*, หน้า ๓๔.

^{๔๖} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, *ผะหย้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง*, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙๕.

^{๔๗} พรชัย ศรีสารคาม, *ผญาอีสาน*, หน้า ๖๕.

^{๔๘} ประมวล พิมพ์เสน, *อธิบายผญา ๑*, หน้า ๓๖.

^{๔๙} อ้างแล้ว.

คนที่ต้องการหลุดพ้นจากโลกีย์ ก็ต้องแสวงหาโมกขธรรมเช่นกันจึงชื่อว่า เป็นคนงามภายใน คือ จิตใจงดงาม นั่นเอง

(๕) “นุ่งผ้าลายหมาเห่า คั่นความเก่าผิดกัน”^{๕๐}

ความหมาย คือ สอนให้เข้าใจว่า หากเคยประพฤติอย่างไร ก็ควรเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ทำงานอย่างปกติตามที่เคยปฏิบัติมา และเรื่องใดที่เคยผิดพลาดหรือล้มเหลวมาแล้ว ในการทำงาน ก็ไม่ควรนำมาพูดเล่นอีก เพราะจะทำให้ผู้ล้มเหลวนั้น เกิดความน้อยใจ และพาลหาเรื่องหาโทษต่อกันได้

(๖) “เบี่ยงคนให้เบี่ยงหน้า เบี่ยงผ้าให้เบี่ยงเชิง”^{๕๑}

ความหมาย คือ การคบคนควรตระหนักให้มาก ควรรู้จักเลือกคบไม่ใช่คบทุกหน้าหรือทุกคนไป ควรเลือกว่าคนดีหรือไม่ดีอย่างไร แม้การจับจ่ายซื้อสิ่งของเครื่องใช้ก็ตาม ก็ควรคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ ว่าคุณภาพดีหรือไม่ ไม่ใช่ราคาแพงหรือถูก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปรามให้คนเรารู้จักช่องทางการเลือกที่ดี

(๓) **หมวดว่าด้วยที่อยู่อาศัย**

ที่อยู่อาศัย ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกข้อหนึ่งในปัจจัย ๔ และเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตของคน โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยถ้ามีความพร้อม มีการจัดสรรให้ดี ก็จะหนุนนำให้เรามีความสุขได้ บทพญญาที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑) “กินให้พิจารณาไว้ คະเนดูสามส่วน ก็ตาย
นอนให้คิดสี่ด้าน คະนิงถ้วนจึงนอน แท้เนื้อ”^{๕๒}

ความหมาย คือ เวลารับประทานอาหารให้พิจารณา และประมาณไว้ถึง ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนตน ส่วนเลี้ยงดูครอบครัว และส่วนบริวาร การนอนให้คิดถึง ๔ ด้าน ได้แก่ คิดถึง เบื้องบน (พระรัตนตรัย) เบื้องล่าง (บริวาร, ลูกน้อง) เบื้องขวา (ผู้ปกครอง) เบื้องซ้าย (สามีภรรยา) ว่ากิจใดๆ ที่เราควรทำมีอยู่หรือไม่ หรือขาดตกบกพร่องอย่างไร เพื่อจะได้แก้ไขให้สมบูรณ์ในวันต่อไป ซึ่งความหมายเชิงจริยธรรมที่นำไปใช้ ก็มีความหมายในตัวเองอยู่แล้ว

(๒) “เฮือนซานเย้า แปงตีปิดกวาด อย่าให้มีฮกเฮื้อ งูเจียวลิตอดตาย”^{๕๓}

ความหมาย คือ บ้านเรือนควรสะอาด ต้องปิดกวาด หากปล่อยให้รก สัตว์มีพิษจะเข้าไปอาศัยและทำร้ายเจ้าของบ้าน หรือ ขยันดูแลกิจการที่ประกอบอยู่นั้น หากปล่อยให้มีความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้น กว่าจะแก้ปัญหาได้ก็อาจสายไปแล้ว

^{๕๐} พรชัย ศรีสารคาม, **พญญาอีสาน**, หน้า ๒๖.

^{๕๑} ประมวล พิมพ์เสน, **อธิบายพญญา ๑**, หน้า ๒๖.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๕๓} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, **พะหยาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง**,

(๓) “บ่อนนอนสนุกอย่างนอน เมียวนอนอย่ายินดี”^{๕๔}

ความหมาย คือ ที่นอนอันใดนอนแล้วสนุก ไม่อยากจะลุกขึ้นทำงาน ไม่ควรนอน และหากภริยาอดอดอ่อนอย่างไม่มีเหตุผล ก็ไม่ควรตามใจมากนัก หรือ สถานที่แห่งใดทำให้เรา เพลิดเพลิน จนเสียการเสีงาน ก็ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยว และคนที่ประจบสอพลอมาก ก็ไม่ควรพิโรธ รำพันเชื่อถือ เพราะอาจนำความเสียหายมาสู่เราได้

(๔) “อย่าได้ไขปากตูไว้ โจรขโมยสิฐเมื่อ”^{๕๕}

ความหมาย มีความหมายที่ตรงตัวอยู่แล้วว่า บ้านเรือนไม่ควรเปิดประตูบ้านทิ้ง เอาไว้ หากโจรผู้ร้ายเดินผ่านไปมาก็จะเข้าไปขโมยสิ่งของในบ้านได้ และการนำไปใช้งาน หมายถึงว่า การทำงานใดๆ ก็ตาม ควรรู้จักทางหนีทีไล่ ไม่ปล่อยให้มือช่องโหว่ เพื่อคู่แข่งจะได้ไม่ รู้ทัน และชิงความได้เปรียบในเชิงการค้าขาย

(๕) “บ่สมพอนั่งอย่างนั่ง ที่บ่สมพอนอนอย่างนอน”^{๕๖}

ความหมาย คือ มีความหมายตรงตัว ว่า สถานที่แห่งใดไม่ควรนั่ง ก็อย่าได้นั่งที่ใด ไม่ควรนอนก็ไม่ควรนอน ซึ่งหมายถึง หากไม่มีคนที่ควรไว้ใจได้เพื่อให้ทำงานแทนตัวเรา ก็ไม่ต้องมอบหมายให้ปฏิบัติ เพราะหากให้ทำแทนก็ต้องพลาด

(๔) **หมวดว่าด้วยยารักษาโรค**

การมีสุขภาพที่ดีถือว่าเป็นโชคอันประเสริฐ มีคำพุทธพจน์ว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง”^{๕๗} หมายถึง เมื่อไม่มีโรคภัยเบียดเบียนโดยเฉพาะโรคทางกาย แล้วก็เป็นการหนุนให้ชีวิตประกอบการงานได้สะดวกยิ่งขึ้นดังผญาเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น

(๑) “อันของหวานนั้น เป็นลมล้มง่าย กินหลายเป็นแม่แล้ง พุงไปท่อบุง”^{๕๘}

ความหมาย คือ การเชื่อคำพูดที่ไพเราะหรือหวานหู อาจทำให้เกิดความแตกแยก หรือทะเลาะกันออกเป็นฝักฝ่าย เป็นพวกๆ แม้ว่าคำพูดหวานนั้นจะทำให้ชอบใจก็ตาม แต่ก็แฝงไปด้วยผลประโยชน์เสมอ เนื่องจากผู้พูดๆ เพื่อต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบแทน จึงได้พยายามพูด ชักจูงหวานล่อมด้วยคำหวาน ให้เราตายใจและตกเป็นเหยื่อได้ง่าย

(๒) “ของขมเป็นยาแก้ กองลมอันวิเศษ ขอให้สังเกตไว้ เอาถ่อนอย่าสอน”^{๕๙}

ความหมาย คือ คำพูดของบัณฑิตแม้จะมีรสขม เป็นคำพูดที่ไม่ถูกใจผู้ฟัง แต่มีประโยชน์ ให้คิดสอนใจ ขอให้จดจำเอาไว้เผื่อจะมีประโยชน์ในวันข้างหน้า

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

^{๕๖} ปรีชา พิณทอง, ไชยภิมิตโบราณอีสาน, หน้า ๔๓๗.

^{๕๗} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๔/๗๖.

^{๕๘} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ยาสอนหลาน, หน้า ๕๖.

^{๕๙} อ้างแล้ว.

(๓) “ครันอยากอายุยังยืนยิ่งหลายปี ให้เจ้ากิน เขาฮอก่อนนายยามเช้า”^{๖๐}

ความหมาย คือ ควรสั่งสอนบุตรหลานให้รู้จักดีหรือชั่วถูกหรือผิดก่อนพวกเขาจะรับประทานอาหารเช้าและไปสู่วิทยาลัยสถานศึกษา สอนให้รู้จักกฎจราจร และวิธีเอาตัวรอดเมื่อไปศึกษากับเพื่อนๆ ในโรงเรียน (คำว่า “เขาฮอ” นั้น หมายถึง พันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นเคลือบวล์ มีรสขมจัด โดยนำมาปรุงเป็นยาอายุวัฒนะได้ดี จึงเปรียบกับการสั่งสอนบุตรหลาน แม้เป็นคำมีรสขม พุดไม่ไพเราะแต่ให้ผลดีต่อบุตรหลาน)

(๔) “เอาลูกเขยมาเลี้ยงพ่อแม่ ปานได้ข้าวเต็มเล้าเต็มเหยียบ”^{๖๑}

ความหมาย เป็นการชี้เพื่อให้มองเห็นว่า การมีคนที่มีความรู้ดีมาอยู่บ้านของตนก็เหมือนกับการหาเครื่องปัจจัยสี่ทั้งหลายมาใช้สอย เมื่อต้องการก็สามารถหยิบใช้สอยได้อย่างสะดวกสบาย เช่น มีลูกเขยดี ขยันขันแข็ง งานการต่างๆก็ติดตามด้วย

(๕) “ยาดีมีนหากินยากแท้ทั้งผาดทั้งขม ทั้งเหม็นทั้งคาวขึ้นพุงพวนท้อง

ครันหากเฮากินได้ คุณมีมากยิ่ง ผุงหมูเจิบปวยไชบมีไกลห่างไกล”^{๖๒}

ความหมาย คือ เป็นการสอนทำนองเดียวกันว่า ในการทำงานนั้น มีบุคคลหลายฝ่ายร่วมกัน อาจจะได้รับคำติ คำชมหรือคำตักเตือนต่างๆ นานาแต่เพื่อความสำเร็จเป้าหมายร่วมกัน ก็ควรพิจารณาคุณค่าพูดของคนเหล่านั้นให้ดี และรับไปปฏิบัติตามในส่วนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้ตัวเราอาจรู้สึกไม่เห็นด้วยก็ตาม

(๕) หมวดว่าด้วยสุขและทุกข์

๑) **ความหมาย “ความสุข”** คือ ความสบาย ความสำราญกายและใจ จริยธรรมเกี่ยวกับเรื่องสุขทุกข์ ที่ปรากฏตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย เช่น กล่าวถึงความสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ คือ ๑. สุขเกิดจากการมีทรัพย์ ๒. สุขเกิดจากแต่การจ่ายทรัพย์ บริโภค ๓. สุขเกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้ และ ๔. สุขเกิดจากความประพฤติสุจริตไร้โทษ^{๖๓}

ความสุขของคฤหัสถ์ทั้ง ๔ ประการนี้ ในข้อที่ ๑ ถึง ๓ นั้น เป็นความสุขอันเกิดจากทรัพย์ทั้งหมด ส่วนข้อที่ ๔ นั้น เป็นความสุขเกิดจากการประกอบการสุจริตที่ปราศจากโทษ และเป็น การเกื้อหนุนให้สุขทั้ง ๓ ข้อแรกนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แนวคิดเรื่องความสุขในทัศนะความสุขของชาวอีสาน สามารถที่สังเคราะห์เข้ากับหลักธรรม ในสุขของคฤหัสถ์ ๔ ได้ แม้จะไม่ตรงกันเลยที่เดียวก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นความสุขระดับพื้นฐานได้ เป็นพฤติกรรมที่มองได้ในชีวิตประจำวัน ดังมี บทพญา หรือ ยาบว่า ในเรื่องความสุข มีตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

“สุขเพราะมีข้าวกิน

สุขเพราะมีดินอยู่

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๖๑} ปรีชา พิณทอง, ไชยฆาตโบราณอีสาน, หน้า ๔๓๙.

^{๖๒} บุญเกิด พิมพ์รเมธากุล, ยาสอนหลาน, หน้า ๕๙.

^{๖๓} อัง.จตุกก.(บาลี) ๒๑/๖๒/๙๐.

สุขเพราะมีคู่นอนนำ	สุขเพราะมีเงินค่าเต็มไม้
สุขเพราะมีเฮือนหลังใหญ่	มุงแป้นกระดาน
สุขเพราะมีลูกหลาน	มานั่งเฝ้า” ^{๖๔}

ความหมาย คือ การมีข้าวปลาอาหารที่สมบูรณ์ มีที่ดินได้ทำกิน มีเงินทองไว้ใช้ สอยครวจำเป็นมีเงินฝากธนาคาร มีบ้านหลังใหญ่ได้อยู่อาศัย และครอบครัวที่มีความสุขพร้อมหน้ากันมีบุตรหลานคอยดูแลผู้สูงอายุ หากมีครบทั้งหมด ก็ถือว่าเป็นความสุขพื้นฐานระดับแรกหรือระดับชาวบ้าน

๒) ระดับของความสุข เมื่อพิจารณาถึงความสุขตามหลักพุทธธรรมแล้ว ท่านแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ (ก) กามสุข คือ ความสุขที่เนื่องด้วยกาม (โลภีสุข หรือ กามคุณ ๕ อย่าง) (ข) ฌานสุข คือ ความสุขที่เนื่องด้วยฌาน (ชั้น ปฐมฌาน ไปถึง อรูปสมาบัติ ๔) (ค) นิพพานสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยนิพพาน (อรหัตผล)

ความสุขตามนัยที่ยกมานั้น แต่ละข้อยังมีความหมายที่มีรายละเอียดออกไปอีก ในที่นี้ จะกล่าวโดยภาพรวมใน ๓ ระดับที่กล่าวมา กามสุขนั้น ผู้แสวง คือ มนุษย์ เทวดา ฌานสุข ผู้แสวง คือ บุคคลที่ได้รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ ส่วนนิพพานสุขนั้น ผู้แสวง คือ พระอริยบุคคลระดับอรหัตมรรคอรหัตผล โดยความสุขที่บุคคลแสวงนั้นสามารถแบ่งออกไปได้อีก ๗ อย่างด้วยกัน คือ ๑.มนุษย์สุข ๒.ทิพยสุข ๓.ฌานสุข ๔.วิปัสสนาสุข ๕.มรรคสุข ๖.ผลสุข และ๗.นิพพานสุข^{๖๕}

๓) ผลการกระทำที่ทำให้เกิดสุขในบพญา บพญาที่กล่าวในเชิงจริยธรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสุข มีตัวอย่างเช่น

(๑) “บุญบวชลูกนี้ มีมากเหลือหลาย ครั้นพ่อแม่ตายไป สู่วรรคเมืองฟ้า”^{๖๖}

ความหมาย มีความหมายในตัวเองอยู่แล้ว ซึ่งหมายถึงว่าบุตรที่บรรพชา อุปสมบทให้แก่ผู้มีพระคุณ หมายถึง การตอบแทนบุญคุณนั่นเอง

(๒) “อันว่า ทำทานนี้ พอประมาณเกิดประโยชน์ โทษฝ่ายพุน ทางนี้ก็มี
ทานแบบนี้ สิเห็นฮ่อมทางสวรรค์ ครันอยู่ในเมืองคนแมนบ่จนพอน้อย”^{๖๗}

ความหมาย คือ สอนให้รู้จักคุณค่าของการช่วยเหลือคนอื่นว่าให้รับอานิสงส์มากทั้งในปัจจุบันชาติ และสัมปรายภพ (ชาติหน้า) คือ ผู้ให้ทานตายไปแล้วยอมไปเกิดในโลกสวรรค์ แม้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ไม่ลำบากยากจน

^{๖๔} ปรีชา พิณทอง, ไชยภษิตโบราณอีสาน, หน้า ๑๖.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๕๖.

^{๖๖} คำดี อินทสอน, ฃญา-ภาษาอีสาน,(ขอนแก่น :ม.ป.ท.,๒๕๒๘), หน้า ๘.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

(๓) หญิงใดคิดฉลาดรู้ในห้อมคลองธรรม มีแต่จงใจคิด ต่อศีลทานแท้ ทั้งบ่คิดโลภเลี้ยว ใจต่างจากผัว การเขื่อนมี ค่อยทำเพียรสร้าง หญิงนั้นพื้นหากลือชาเท่า ถึงเมืองเทวโลก ทุกแหล่งหล้า ยอयोगแท้ตาย^{๖๘}

ความหมาย มีความหมายที่ชัดเจนในตัวอยู่แล้ว โดยสอนว่าผู้หญิงที่ฉลาดรู้ ในหลักนักปราชญ์ มีจิตใจนึกถึงศีล การให้ทาน รู้จักการจัดงานบ้านงานเรือนให้เหมาะสม ไม่คิดนอกใจสามี ขยันเอาใจใส่งานบ้าน คนทั่วไปก็ยกย่อง แม้นสิ้นไปจากมนุษย์แล้ว ก็มีสวรรค์เป็นเบื้องหน้าอย่างแน่นอน

(๔) เพิ่นว่าวันศีลนั้น ให้ทำบุญตักบาตร ครันผู้ใดอยากขึ้นเมืองฟ้าให้หมั้นทาน ให้หมั้นทำข้าวข้ม ยมมะนาให้ม่มฝั่ง หวังนิพพานอยู่ใจ ๗ ปานนั้นจึงเผื่อพอ^{๖๙}

ความหมาย มีความชัดเจนในตัวแล้วว่า ในทุกวันพระหากผู้ใดทำบุญใส่บาตรทุกครั้ง บริจาคทาน ก็เป็นเหมือนสร้างสะพานไว้ข้ามฝั่งไปสู่พระนิพพาน ไม่ตกเป็นเหยื่อของความตายไปเฉยๆ

๔) ผลการกระทำที่ทำให้เกิดทุกข์ในภพผญา

“ทุกข์” ตามหลักพุทธธรรม แปลว่า สภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วยสภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ พร้อมทั้งจะก่อปัญหาสร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ^{๗๐} ซึ่งความทุกข์ สามารถจัดเป็นระดับใหญ่ ๆ ได้ ๒ อย่าง คือ สภาวะทุกข์ กับ ปกิณกทุกข์ บทผญาที่แสดงทุกข์ในชั้น ๕ มีดังต่อไปนี้

(๑) “ชั้นทั้งห้า เวทนาอันเฮ่ง บมี หายสวางอัน คือบั้งป็นปลา”^{๗๑}

(๒) “ทุกข์แต่หน้าชั้นห้า โงลงมาชั้นสี่ ทุกข์อยู่ในโลกนี้ โสมข่อยผู้เดียว”^{๗๒}

ความหมาย คือ ชั้นห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นของเราร้อนไม่มีเย็น อุปมาเหมือนการบั้งหรือย่างปลา นับแต่ร้อนไปทั่ว ไม่เย็นลงได้ ฉะนั้น ทุกข์ทั้งปวงจึงอยู่ที่ธาตุ ๔ และ ชั้น ๕ เพราะการสอนให้รู้จักธรรมชาติของชั้น ๕ นี้ ว่าไม่ควรที่จะหลงไหลมัวเมา จนมากนัก เนื่องจาก ธรรมชาติของเขานั้น ถูกไฟธาตุแผดเผาอยู่ตลอดเวลา และถูกไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ คอยเผาจิตใจอีกด้วย จึงร้อนระอุเหมือนการย่างปลาในเตาที่ไฟแดงฉาน ฉะนั้น ทุกข์ทั้งมวลก็เกิดจากธาตุทั้ง ๔ และชั้นทั้ง ๕

^{๖๘} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ผะหยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง, หน้า ๑๗๗.

^{๖๙} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ย่าสอนหลาน, หน้า ๑๘.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก,(ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๙๖.

^{๗๑} พรชัย ศรีสารคาม, เรียงถ้อยร้อยผญา, หน้า ๓๖.

^{๗๒} พรชัย ศรีสารคาม, ผญาอีสาน, หน้า ๔๘.

อย่างไรก็ตาม เรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดมาก สามารถกล่าวคลุมถึงความทุกข์ในโลกมนุษย์ได้ทั้งหมด

ในคัมภีร์มหานิทเทส และจุฬินิทเทส^{๗๓} บางแห่งแสดงชื่อทุกข์ไว้อีกเป็นอันมาก มีทั้งที่ซ้ำกับที่แสดงไว้ข้างต้น และที่แปลกออกไป ขอยกมาจัดเป็นกลุ่ม ๆ ให้ดูง่าย^{๗๔} ดังนี้

(๑) ซาติทุกข์ ฆราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสภปริเทวทุกข์ โทมนัสสุปายาสทุกข์
(๒) เนรยิกทุกข์ ตีรัจฉานโยนิกทุกข์ ปิตติวิสยิกทุกข์ มานุสสกทุกข์ (ทุกข์ของสัตว์นรก
ทุกข์ของสัตว์ตีรัจฉาน ทุกข์ของสัตว์ในแดนเปรต ทุกข์ของมนุษย์)

(๓) คัพโภกกันติมูลกทุกข์ (ทุกข์เกิดจากการลงเกิดในครรภ์) คัพภเวฐิติมูลกทุกข์
(ทุกข์เกิดจากอยู่ในครรภ์) คัพภวฏฐานมูลกทุกข์ (ทุกข์เกิดจากการออกจากครรภ์) ซาตัสสุปนิ
พันธิกทุกข์ (ทุกข์ติดพันตัวของผู้ที่เกิดแล้ว) ซาตัสสพราเชยยกทุกข์ (ทุกข์เนื่องจากต้องขึ้นต่อ
ผู้อื่นของผู้ที่เกิดแล้ว) อัตตูปักกมทุกข์ (ทุกข์ที่ตัวทำแก่ตัวเอง) ปรูปปักกมทุกข์ (ทุกข์จากคนอื่นทำให้)

(๔) ทุกขทุกข์ สังขารทุกข์ วิปริณามทุกข์

(๕) โรคต่าง ๆ เช่น โรคตา โรคหู เป็นต้น รวม ๓๕ ชื่อ

(๖) อาพาธ คือ ความเจ็บไข้ ที่เกิดจากสมุฏฐาน ๘ อย่างคือ เสมหะ ลม สมุฏฐาน
ต่าง ๆ ประชุมกัน อุดุแปรปรวน บริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ ถูกเขาทำ เช่น ฆ่าและจองจำ หรือ
ผลของกรรมที่เคยทำไว้

(๗) หนาว ร้อน หิว กระจาย อูจจาระ ปัสสาวะ ทุกข์จากสัมผัสแห่ง เหลือบ ยุง ลม
แดด และ สัตว์เลื้อยคลาน

(๘) ทุกข์ เพราะ ความตายของมารดา ความตายของบิดา ความตายของพี่ชาย
น้องชาย ความตายของพี่สาวน้องสาว ความตายของบุตร ความตายของธิดา

(๙) ทุกข์ เพราะ ความสูญเสียญาติ ความสูญเสียภคชะ ความสูญเสียด้วยโรค ความ
สูญเสียศีล ความสูญเสียกิริณี

ใหม่หาทุกข์กัณฑ์ธสุตฺร และจุฬาทุกข์กัณฑ์ธสุตฺร^{๗๕} พระพุทธเจ้าตรัสถึงทุกข์กัณฑ์
คือ กองทุกข์ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นปัญหาแก่มนุษย์สืบเนื่องมาจากกาม โดยสรุป ทุกข์กัณฑ์
หรือกองทุกข์เหล่านั้น ได้แก่

(๑) ความลำบาก ตรากตรำเดือดร้อน การสูญเสียชีวิต เนื่องมาจากการประกอบกา
งานหาเลี้ยงชีพ

(๒) ความเศร้าโศก เสียใจ ในเมื่อเพียรพยายามในการอาชีพแล้ว โภคะไม่สำเร็จผล

(๓) แม้เมื่อโภคะสำเร็จผลแล้ว ก็เกิดความทุกข์ยาก ต้องคอยอารักขาโภคะทรัพย์สิน

^{๗๓} ชุ.ม. (บาลี) ๒๙/๒๓/๑๙

^{๗๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๐.

^{๗๕} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๙๘/๑๖๙

(๔) ความเศร้าโศกเสียใจ เมื่อสูญเสียภรรยาหรือบุตรนั้นไป อารักขาไว้ไม่สำเร็จผล เช่น ถูกโจรปล้น ไฟไหม้ และน้ำท่วม เป็นต้น

(๕) การทะเลาะวิวาท แก่งแย่ง ทำร้ายกัน ถึงตายบ้าง ถึงทุกข์ปางตายบ้าง ระหว่างราชากับราชาบ้าง คฤหบดีกับคฤหบดีบ้าง แม้กระทั่ง ระหว่างมารดาบิดากับบุตร พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน

(๖) การทำสงคราม ประหัตประหารกันระหว่างหมู่ชน ๒ ฝ่าย ในสมรภูมิ ซึ่งต่างพากันล้มตาย และได้รับความทุกข์แสนสาหัส เพราะถูกอาวุธ หรือเนื่องมาจากการต่อสู้กันนั้น

(๗) การทำสงคราม ที่ฝ่ายหนึ่งรุกรานโจมตีบ้านเมืองของอีกฝ่ายหนึ่ง และจากการต่อสู้กันต้องบาดเจ็บ ล้มตาย ได้รับความทุกข์เป็นอันมาก

(๘) การทำทุจริตก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เช่น ปล้นทรัพย์ ทำความผิดทางเพศ เป็นต้น แล้วถูกจับกุมลงโทษต่าง ๆ ถึงตายบ้าง ไม่ถึงตายบ้าง

(๙) การประกอบกรรมทุจริตทางกาย วาจา ใจ ครั้นตายแล้ว ก็ไปได้รับความทุกข์ในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ในพระบาลีและอรรถกถา ยังกล่าวถึงทุกข์ชื่ออื่น ๆ กระจายกันอยู่แห่งละเล็กละน้อยอีกหลายแห่ง บางแห่งมีเพียงคำบรรยายอาการของความทุกข์ เหมือนอย่างไรมหาทุกข์ชั้นธสุตฺร และจุพทุกขัชั้นธสุตฺรข้างบนนี้ โดยไม่เรียกชื่อทุกข์ไว้โดยเฉพาะ

เรื่องทุกข์นี้ เราสามารถพรรณนาแสดงรายชื่อ ขยายออกไปได้อีก เป็นอันมาก เพราะปัญหาของมนุษย์มีมากมาย ทั้งทุกข์ที่เป็นสามัญแก่ชีวิตโดยทั่วไป และทุกข์ที่แปลกกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของยุคสมัย ถิ่นฐาน และสถานการณ์ ส่วนความทุกข์ในทัศนะของอนิสาณ กล่าวถึงความทุกข์ และความยากไร้มากมาย ตามสภาพแวดล้อม ตามสถานการณ์ จะปรากฏชัดเจน ในบทพญาทุกข์ หรือยาก ดังนี้

ความทุกข์ในบทพญา หรือยากเว่ออิสาณ

ความทุกข์แยกได้ ๑๓ อย่าง ความจริงแล้วอาจแยกได้มากกว่านี้ แต่จะต้องศึกษาในบทพญาอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นในที่นี้จะขอกล่าวถึงความทุกข์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังนี้

ทุกข์หนึ่ง ลูกตายเสีย	(บุตรธิดาตาย จึงทุกข์)
ทุกข์สอง เมียตายจาก	(ภริยาสามีตาย จึงทุกข์)
ทุกข์สาม พรากพี่น้องหนีไปไกล	(ญาติพี่น้องอยู่ห่างไกลกัน จึงทุกข์)
ทุกข์สี่ ลงไปไทยคำวัวต่าง	(ไปค้าขายในต่างแดนไกล จึงทุกข์)
ทุกข์ห้า ผัวเมียฮ้างปะกัน	(สามีภริยา อยู่กันคนละแห่ง จึงทุกข์)
ทุกข์หก ไปนอนวันพรากพี่น้อง	(ไปอยู่ที่อื่นข้ามคืนห่างญาติ จึงทุกข์)
ทุกข์เจ็ด ป้องหมูน้อยลงไปขาย	(ไปขายหมูต่างถิ่น จึงทุกข์)
ทุกข์แปด พ่อแม่ตายแสนคิดถึง	(บิดามารดาตายจาก จึงทุกข์)
ทุกข์เก้า บมีเมียกอดนอนอยู่ผู้เดียว	(ไม่ได้แต่งงาน อยู่คนเดียว จึงทุกข์)

ทุกข์สิบ เทียวทางหลงยามค่ำ (หลงทางในกลางคืน จึงทุกข์)
 ทุกข์สิบเอ็ด ฝนตกอำฟ้าฮ้อง (ฝนตกฟ้าร้อง จึงทุกข์)
 ทุกข์สิบสอง เจ็บปวดท้องบมียา (เจ็บป่วยไม่มียารักษา จึงทุกข์)
 ทุกข์สิบสาม ทุกข์ซี้หน่อไม้^{๗๖} (ทุกข์เพราะป่วยเป็นโรคผิวหนัง หรือ ไข้คุดทะราด)

ความทุกข์ในบทพญาหรือยาบว่า ชุดนี้ เป็นที่ชนะที่มองความทุกข์ตามสถานการณ์
 นั้น ๆ สามารถสงเคราะห์กับความทุกข์ ตามหลักพุทธธรรมหลายข้อ เช่น ลูกเมียตาย พ่อ
 แม่ตาย จัดเป็นมรณทุกข์ พรากจากพี่น้อง หย่าร้างกัน จัดเป็นปิยวิปปโยคทุกข์ เป็นต้น

ความทุกข์กับความยาก ใช้แทนกันได้ในภาษาอีสาน เช่น คำว่า ทุกข์ยาก ความ
 ยาก ใน ยาบว่า นี้ รวมได้ทั้งสิ้น ๒๘ ข้อ คือ

ผิวเมียเตียวออกเอือนใหม่ นี่ก็ยาก (อยู่ตามลำพังเฉพาะสามีภริยากำลังตั้งตัว)
 เอ็ดไฮ่บมีขวาน นี่ก็ยาก (ทำอะไรทำสวนแต่ไม่มีขวานหรือเครื่องมือทำกิน)
 ใต้เป็นกวางเมียปากพอก นี่ก็ยาก (ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแต่ภริยาปากไม่กรอบ)
 จักตอกไม้เป็นแมง นี่ก็ยาก (ทำจักสาน แต่ไม้ผุพัง)
 เกิดลมแดงเข็นเอือนบได้มัด นี่ก็ยาก (ลมพายุพัดมา แต่บ้านไม้ได้มัดด้วยเชือกหรือ
 ไม้ได้ตีตะปูเอาไว้ เกรงว่าเรือนจะถูกลมพัดเอาไป ก็ทุกข์)
 เข้าเมื่อวัดเป็นชะโยม นี่ก็ยาก (ไปวัดเป็นคฤหัสถ์ ก็ทุกข์)
 หวานแหโคมหนามได้กอดเข้า นี่ก็ยาก (หวานแหไปถูกหนาม ก็ทุกข์)
 ใต้ผัวซี้เหล่าเกี่ยวข้าวหนูกวน นี่ก็ยาก (ได้สามีเป็นนักดื่ม และข้าวในนาถูก
 หนูกัดกิน ก็เป็นทุกข์)
 ควายก็เสียมเมียพวมออกลูก นี่ก็ยาก (วัวควายหาย ขณะเดียวกับภริยากำลัง
 คลอด บุตร นี่ก็ทุกข์)
 เครื่องหูกขาดไกล่ยามตัด นี่ก็ยาก (หูกทอผ้าเกิดขาด เมื่อจวนจะเสร็จ
 ได้ตัดตัด้ายพอดี)
 ฮักมักกันบ่เห็นหน้า นี่ก็ยาก (คนรักกันแต่ไม่ได้เห็นหน้า ทุกข์)
 พรำบมีหินฝน นี่ก็ยาก (มีมิดแต่ไม่มีหินลับมีด ก็เป็นทุกข์)
 เทียวทางไกลอยากกินน้ำ นี่ก็ยาก (เดินทางไกล กระจายไม่มีน้ำดื่ม ทุกข์)
 เอ็ดนาทามน้ำท่วมข้าว นี่ก็ยาก (ทำนาในที่ลุ่มถูกน้ำท่วม ทุกข์)
 ฝนตกรินยามอืดข้าว นี่ก็ยาก (ฝนตกริน เมื่อไม่มีข้าวจะรับประทาน ทุกข์)
 พ่อเผาบอกเอ็ดโลง นี่ก็ยาก (คนของภรรยาบอกให้ไปตาย ทุกข์)
 เจาะโปงบมีสิ่ว นี่ก็ยาก (เจาะหรือทำโปงไม้ แต่ขาดเครื่องมือ ทุกข์)
 ถากไม้แก่นขวานบ่เข้า นี่ก็ยาก (ถากไม้มีแก่น แต่ขวานฟันไม่เข้า ทุกข์)

^{๗๖}ประมวล พิมพ์เสน , อธิบายพญา ๑, หน้า ๒-๓.

บ่มีข้าวลูกหลานหลาย นี้ก็ยาก	(ไม่มีข้าวแต่มีบุตรหลานหลายคน ทุกข์)
ตายบ่มีคนهامไปถ่ม นี้ก็ยาก	(ตายแล้ว ไม่มีใครนำไปฝังหรือเผา ทุกข์)
ไปวัดนิมนต์พระบ่อยู่ นี้ก็ยาก	(ไปวัดเพื่อนิมนต์พระ ท่านไม่อยู่ ทุกข์)
ข้าวบ่สุกพีนเปี้ยก นี้ก็ยาก	(ข้าวไม่สุก พีนก็เปี้ยก ทุกข์)
ฝนตกรินปวดท้องซี่ นี้ก็ยาก	(ฝนตกประปราย เกิดปวดท้องถ่าย ทุกข์)
ไต่ข้าวไม้ลำเดียว นี้ก็ยาก	(เดินข้ามสะพาน แต่เป็นไม้ลำเดียว ทุกข์)
เที่ยวบ่มีเพื่อน นี้ก็ยาก	(เที่ยวไปคนเดียวไม่มีเพื่อน ทุกข์)
บ่องไก่อ่ื้อนอยู่ในดง นี้ก็ยาก	(ไล่จับไก่อ่ื้อนในดง ทุกข์)
เงินล้นถงบ่มีบ่อนไว้ นี้ก็ยาก	(มีเงินมาก แต่ไม่มีที่จะเก็บไว้ ก็เป็นทุกข์)
นอนไขบ่มีถงยา นี้ก็ยาก ^{๗๗}	(เจ็บป่วยไข้แต่ไม่มียารักษา ทุกข์)

ความยากหรือความทุกข์นี้ เป็นการประมวลความทุกข์ต่าง ๆ ที่ละเอียดออกไปอีก ความจริงแล้วมีอยู่มากมากกว่าที่ประมวลมานี้ มีกระจายอยู่ตามบทพญา ในที่ต่าง ๆ ปรากฏว่า อีสานไม่นิยมนำมาประมวลไว้ คงจะเนื่องจากว่า ต้นตำหรับเดิมมีอยู่แล้ว

เหตุให้เกิดทุกข์

เหตุให้เกิดทุกข์ ตามหลักพุทธธรรม เรียกว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือ สาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพ เสวย ที่จะได้จะเป็น จะไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้

เหตุให้เกิดทุกข์ในบทพญา

เหตุให้เกิดทุกข์ในบทพญา แม้จะไม่พูดถึงโดยตรง เป็นข้อ ๆ อย่างหลักพุทธธรรม แต่ผู้บรรยายธรรม เทศนาธรรม สามารถที่จะชี้เสริม หรือแทรกเสริมได้ ในเหตุลักษณะเดียวกัน พอลำดับได้ ดังนี้

(๑) “คนทุกข์ให้เลี้ยง คนปากเกลี้ยงให้ไล่หนี”^{๗๘}

ความหมาย คือ เห็นเขามีความทุกข์ยากควรที่ช่วยเหลือ หรือเลี้ยงไว้ ส่วนพวกคนที่ปากเกลี้ยงหรือมักพูดมักวิจารณ์ชาวบ้านทุกเรื่องหรือพูดออกไปโดยไม่มีการยั้งคิดว่าจะเดือดร้อนหรือเปล่า คนพวกประเภทนี้ควรไล่หนี ไม่ควรเลี้ยงเพราะอาจนำความเดือดร้อนมาสู่เราทุกเมื่อได้ หรือ คนที่ร่วมทำงานในหมู่คณะหนึ่งๆ ก็จะมีคนที่ฐานะยากจน ก็ควรดูแลเอาใจใส่ แต่หากถ้าใครมักพูดให้เกิดความแตกสามัคคี ก็ควรพิจารณาให้ออกจากสถานที่ทำงานนั้นเสีย เพราะจะทำให้เกิดการทะเลาะ หรือระแวงต่อกัน

(๒) “คนทุกข์ใช้ขอดี คนมีใช้ของขาด”^{๗๙}

^{๗๗} ประมวล พิมพ์เสน , อธิบายพญา ๑, หน้า ๓.

^{๗๘} ปรีชา พิณทอง, ไชยศาสตร์โบราณอีสาน, หน้า ๑๓.

^{๗๙} อ้างแล้ว.

ความหมาย: เหตุที่ทำให้คนทุกข์ หรือให้คนยากจน เพราะใช้ของแพง ใช้ของฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เกิดกำลังทรัพย์ที่หามาได้ ส่วนคนมั่งมีเขาใช้พอประมาณการดำรงชีวิต จึงเกิดความมั่งมีร่ำรวย ส่วนความหมายในการนำไปใช้ คือ ให้รู้ฐานะของตนเองว่าควรจับจ่ายสิ่งใด ดังมีคำกล่าวที่ว่า “อยากเป็นคนจนทำตัวเหมือนคนจนไม่มีวันจน ส่วนอยากเป็นคนรวยทำตัวเหมือนคนรวย ไม่มีวันรวย”^{๕๐} เป็นต้น

(๓) “ทุกข์คอบปาก ยากคอบท้อง เคยแล้วอยู่ป็น”^{๕๑}

ความหมาย: ความคุ่นเคย เสพคุ่นกับสิ่งเสพติด อยู่กับการเล่น การเที่ยวเตร่ หรือติดอบายมุข อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อหิวกระหายแล้วก็ต้องแสวงหาจนได้

(๔) “อยากทุกข์ให้เป็นนายคน อยากสาละวนให้เอาเมียน้อย
อยากให้เขาป้อย ให้ชี้ใส่หนทาง”^{๕๒}

ความหมาย คือ การเป็นเจ้าคนนายคนก็เป็นความลำบากใจอย่างหนึ่ง เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ถ้าจะให้ทุกข์หนักขึ้นไปอีกคือการมีเมียน้อย เพราะต้องสาละวนกับการทะเลาะเบาะแว้งกับเมียหลวง “อยากให้เขาป้อย..” คือการบ่นการตาของคนอื่น เพราะไปอูจจาเราะใส่ทางเดินสาธารณะ

(๕) “อยากหลายมันไเฮ่ อยากได้มันตาย”^{๕๓}

ความหมาย คือ อยากได้มากกลับเป็นได้น้อยหรือไม่ได้เลย (ไเฮ่ = ร้าย) บางครั้งหากอยากได้มากไปก็ตกต่ำหรืออาจถึงแก่ชีวิตก็ได้ เพราะความอยากนั้น เช่น อยากร่ำรวยแต่ไม่ทำงาน กลับปล้นจี้ฉกชิงวิ่งราว ตุ่มตุ้น หลอกหลวง คนอื่นเป็นอยู่ เป็นต้น เมื่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจับตัวได้ ก็จะได้รับโทษแห่งการกระทำนั้นๆ แม้ทรัพย์ที่มีอยู่ก็จะถูกริบเข้าหลวง

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นบทพญาเชิงฝ้ายเหตุ อันมีความอยาก คือ ตัณหา เป็นเหตุ มีทุกข์เป็นผลหรือวิบาก

ความดับทุกข์ ความดับทุกข์ตามหลักพุทธธรรมเรียกว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชาสารอกตัณหาสิ้นแล้ว เป็นความหลุดพ้นอย่างอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบปลอดภัยโปร่งโล่งเบา ผ่องใส เบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน^{๕๔}

^{๕๐} พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีระปญโญ), ผู้นำไทย ผู้นำธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

^{๕๑} ปรีชา พิณทอง, ไภยชาติโบราณอีสาน, หน้า ๑๔.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๘๗.

การปฏิบัติตนให้ถึงความดับทุกข์

ตามหลักพุทธธรรม เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือเรียกสั้น ๆ ว่า มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ คือ สัมมาทิฐิ จนถึง สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดขัดหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่างคือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน)

มีบทพญาเชิงสอนให้รู้ว่าควรจะทำอย่างไร ดำเนินอย่างไร หรือมีแนวปฏิบัติอย่างไร ถึงจะไม่ให้เกิดทุกข์ หรือดับทุกข์ได้ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) “ทุกข์บ่มีเสื่อผ้า ผาเสื่อนดีพอลืออยู่
ทุกข์บ่มีข้าวอยู่ห้อง สีนอนลืออยู่บ่เป็น”^{๔๕}

ความหมาย ทุกข์ไม่มีเสื่อใส่ แต่มีบ้านดี ๆ อยู่ยังพอนอนได้ แต่ถ้าทุกข์เพราะไม่มีข้าวกินนั้น จะนั่งนอนดูตายไม่ได้ ต้องดิ้นรนแสวงหา

(๒) เขาว่าเขาดีแล้ว ยามเขาเป็นหนุ่ม
แยงแวนหัวยุ่มยุ่ม แยงแล้วเปิดบ่เป็น
ถึงเมื่อยามเขาเฒ่า แยงเงาเป็นตาหน้าย
เป็นพุยยู่ยู่ พ้ายย้าย มีหมองทั่วโต
เหลียวเบ็งสองฝายแก้ม หัวแย้มแสงคือ”^{๔๖}

ความหมาย ผญาบทนี้ความหมายว่า เมื่อคราวคนเรายังเป็นหนุ่มสาว ดูกระฉกแล้วยิ้มใส่ ดูอะไรสดใสไปหมด แต่พอแก่ตัวมาแล้ว ร่างกายมีแต่ความเหี่ยวแห้งไม่มีอะไรน่าดู หรือ เมื่อวัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่ต้องสร้างหลักปักฐานให้มั่นคง จะทำสิ่งใดงานใดก็ให้รีบทำ เพราะเมื่อวัยชรามาถึงแล้ว แม้คิดได้ก็ทำอย่างที่คุณคิดไม่ได้ จึงไม่ควรรื้อให้แก่เฒ่า

(๖) หมวดว่าด้วยตน

คำว่า **ตน** แปลว่า ผู้ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ หมายความว่า วนเวียนอยู่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ หรือเวียนอยู่ในภูมิ ๓๑ คือ อบายภูมิ ๔ มนุสสภูมิ ๑ เทวภูมิ ๖ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔ หรือ คำว่า **ตน** หมายถึงเอาร่างกายจิตใจของบุคคลทุก ๆ คน และสัตว์ทั้งหลายทุกตัวตน^{๔๗}

^{๔๕} ปรีชา พิณทอง, **ไขภษิตโบราณอีสาน**, หน้า ๑๗.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^{๔๗} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), **มงคล ๓๘**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๕๗.

บทพจนานาษิตเรื่อง “ตน” เป็นการสอนเรื่องการวางตนให้เหมาะสม ให้วางตนถูกกาลเทศะ สอนให้รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ตามหลักพุทธธรรม ในมงคล ๓๘ ประการ ข้อที่ ๖ นี้กล่าวถึงเรื่อง การตั้งตนไว้ชอบ “อิตตัสสัมมาปณิธิ” คือ ตั้งตนไว้ในศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา และมงคลในข้อที่ ๒๓ ว่าด้วย ความถ่อมตน “นิวาตะ” การถ่อมตน มีลักษณะ ๓ ประการคือ ๑.กิริยาอ่อน ๒.วาจาอ่อน และ ๓.ใจอ่อนโยน^{๘๘}

บทพจนานาษิตที่กล่าวถึงเรื่องตนไว้ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) “ว่าโตกระดัดเขาผัดแข่งกระด้อ ว่าโตจ้อก้อเขาผัดแข่งนั่งตอ”^{๘๙}

ความหมาย คือ เป็นการสอนเรื่องการวางตน การถ่อมตน อย่าโอ้อวดตนว่าตนเองเก่งที่สุดแล้ว คนอื่นที่เก่งกว่าเรายังมีอีกมาก

ความหมาย คือ การทำงานควรวางตนให้พอเหมาะแก่ฐานะวิชาความรู้ความสามารถของตน เนื่องจากคนที่ทำงานเก่งกว่าหรือมีวิธีคิดที่ดีกว่าเรายังมีอีกมาก ไม่ใช่เราเพียงคนเดียวที่เก่งหรือทำได้ (เป็นการสอนเชิงเตือนไม่ให้หลงตนเอง)

(๒) “อย่าได้ทำโตเพียง หัวเพียงเสมออึ้ง มันหากดีแต่ฮ้อง ตายย้อนปากโต”^{๙๐}

ความหมาย คือ ยามเมื่อฝนตกลงมาน้ำนองข้างอึ่งอ่างจะส่งเสียงร้อง เสียงร้องนี้เองที่ทำให้อึ่งอ่าง ต้องถูกจับไปทำอาหารและปลาร้า แม้คนเราก็เช่นกัน คิดให้ไกล อย่าคิดสั้น อย่าทำตัวเหมือนอึ่งอ่างให้อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ลืมหิว สุภาพเรียบร้อย จึงเป็นคนน่ารักของคนทั่วไป จงพูดแต่ดี อย่าดีแต่พูด

(๓) “อย่าได้ทำโตโก้ ส่ำหาวโตอวดเก่ง อย่าได้เบ็ดเทอเลอ บ่เหลียวหน้าเบ็งคน”^{๙๑}

ความหมาย คือ อย่าทำเป็นคนอวดดีหรืออวดฉลาดเพียงคนเดียว โดยไม่ดูหน้าดูตาคนอื่นว่าเขาทำงานได้เช่นเดียวกันตน

(๔) “อย่าสิโว ๆ เว้า เสียงโตว่าแต่แม่น ยามเฮาปากบ่ได้ เสียงเจ้าหากสิคือ”^{๙๒}

ความหมาย คือ การพูดหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ต่อสาธารณะชนควรจะพึงรับความคิดเห็นที่คนอื่นพูดออกมาด้วย ไม่ใช่ฝ่ายมองเข้าข้างฝ่ายตนเองพูดถูกอย่างเดียว โดยไม่ใส่ใจว่าฝ่ายตรงข้ามเขามีเหตุผลหรือไม่อย่างไร คิดเพียงเข้าทางตนฝ่ายเดียว และคิดว่าตนคิดถูกเพียงฝ่ายเดียว

^{๘๘} พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ), *มงคลธรรมนำชีวิต*, (ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

^{๘๙} ปรีชา พิณทอง, *ไขภษิตโบราณอีสาน*, หน้า ๒๐.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

^{๙๑} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, *ย่าสอนหลาน*, หน้า ๘๘.

^{๙๒} อุดม บัวศรี, *วัฒนธรรมอีสาน*, หน้า ๘๔.

(๗) หมวดว่าด้วยคน

พจนานุกรมเรื่อง “คน” หรือ “บุคคล” นั้น จะมุ่งไปที่การวางตนในสังคม หรือการวางตนอย่างไรจึงจะดี สง่างาม หรือมีความรู้แล้วจะใช้ความรู้นั้นอย่างไร ตัวอย่างดังนี้

- (๑) “เป็นคนให้ธรรมเนียม คือนกเจ้า
 บาดว่าบินแผ่นผ่าย ขาวแจ้ตั้งนกยาง”^{๓๓}

ความหมาย สอนให้วางตน ให้มีความสงบเสงี่ยม วางตนให้สง่างาม เปรียบกับนก ๒ ชนิด หากอยู่อย่างปกติ ให้อยู่อย่างนกเจ้า แต่เวลาบิน กระโดดอย่างรวดเร็ว มีความสง่างาม เหมือนนกกระยาง

- (๒) “ชื่อว่าเป็นคนให้ ธรรมเนียมนามเต่า
 มันหากเมี้ยนไขไฉ่ ดีแล้วจึงค่อยหนี”^{๓๔}

ความหมาย เกิดเป็นคน โบราณสอนให้มีธรรมเนียมข้อปฏิบัติเหมือนเต่า ลักษณะของเต่า เมื่อออกไขแล้วเต่าจะเมี้ยน (เก็บ, รักษา, เรียกว่าเมี้ยน) ไข เพื่อป้องกันภัยอันตรายจากสิ่งทั้งปวง เมื่อเก็บหรือเมี้ยนไขดีแล้ว จึงค่อยๆ หนีจากไป

คนเราก็เช่นกันต้องเก็บรักษาสิ่งที่หวงแห่นทรัพย์สมบัติที่หามาได้รักษาไว้ให้ดีแล้ว จึงหนีไป สอนให้คนไม่มั่งง่าย มีความละเอียดรอบคอบในการรักษาทรัพย์สมบัติ

(๘) หมวดว่าด้วยการงาน

การงานของคนอีสาน ส่วนใหญ่เน้นอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คำพจนานุกรมที่ปรากฏให้เห็นจะเน้นที่เรื่องความขยันหมั่นเพียร ความอดทนต่อสู้ ผู้ชายมักจะต้องทำงานหนัก งานที่จะต้องออกแรง เสียแรง เช่น งานไถ เลื่อยไม้ ไสกบ สร้างบ้านเรือน ^{๓๕}

- (๑) “ เป็นชายขอให้ เป็นชายแท้ อย่าเป็นชายแถมแท้
 ชายก็ชายแท้ ๆ ตมนั้นอย่าปน”^{๓๖}

ความหมาย เป็นผู้ชายที่แท้ ไม่มีอย่างอื่นเจือปน (คือ อย่าเป็นหญิงครึ่งชายครึ่ง) เช่น มีความเพียรต่อการทำงาน อดทน ต่อสู้ กล้าหาญ ไม่โลเล ไม่ใจเสาะ เป็นต้น

- (๒) “เป็นคนให้ ลักษณะนามปลวก
 หากช่างอยู่ หากช่างอัน คุณขึ้นให้ใหญ่สูง”^{๓๗}

ความหมาย เกิดเป็นคนให้มีลักษณะเอาการเอางาน อดทน ขยันขันแข็ง สร้างฐานของตนให้เจริญใหญ่โต เหมือนกับปลวกแม้จะตัวเล็ก แต่สามารถสร้างที่อยู่ใหญ่ได้

^{๓๓} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพจนานุกรม ๑, หน้า ๑๔.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๓๕} อุดม บัวศรี, วัฒนธรรมอีสาน, หน้า ๔๐.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๓๗} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพจนานุกรม ๑, หน้า ๑๕.

เหลียววบถึงกายลุน ซิขาดมือเมื่อหน้า”^{๑๐๒}

ความหมาย “ไม่ว่ายังไม่ได้วัดว่าเป็นตำได้พอดีหรือไม่ อย่ารีบตัดก่อน ถ้าเกิดไม่พอดีมาภายหลัง จะทำให้เกิดความเสียหายได้ในการช่างหน้า มีความหมายสอนให้ทราบว่าจะทำสิ่งให้พิจารณา ก่อน ให้มีความระมัดระวังรอบคอบไว้ก่อน

(๓) “เห็นว่าเงินคำลัน เต็มถงอย่าฟ้าว่อง

लगतेठगखटकन सिजनझेमेीलुन”^{๑๐๓}

ความหมาย มีเงินลันเต็มถงอย่าทำตัวหึงเยโส ในอนาคตอาจจะทุกข์ยากไร้ก็ได้ ไม่มีใครที่จะทายหรือมองเห็นได้ มีความหมายเพื่อเป็นคติสอนใจว่า เมื่อเวลาถึงมืออย่าทำตัวใหญ่โตเยอหึง ในเวลาต่อไปอาจจะตกทุกข์ได้ยากก็เป็นได้

(๔) “เที่ยวทางไกลให้ เหลียวหลังเหลียวหน้า คิดดีแล้วโตจั่งค้อยนอน”^{๑๐๔}

ความหมาย ถ้าจะเดินทางไกลต้องแลไปข้างหน้าและเหลียวดูข้างหลัง และก่อนนอนต้องคิดถึงการทำของตนในวันนั้น ๆ ว่ามีอะไรดีอะไรบกพร่องน่าจะแก้ไขก่อนจึงค่อยหลับ

(๕) “อย่าได้ประมาทมาง ม้วนั่งนอนเฉย

ให้ฮีบไววาลุก ฟังนำการยาว”^{๑๐๕}

ความหมาย อย่าประมาทในกองการกุศล อย่าม้วนั่งนอนรอคอยอยู่เฉยๆ ควรรีบลุกทำกิจการงานต่าง ๆ ของตน

(๑๐) หมวดว่าด้วยบุญ-บาป

คำว่า “บุญ” นัยหนึ่งแปลว่า เครื่องชำระสันดาน เป็นเครื่องชำระล้างทำให้จิตใจสะอาด บุญ มี ๓ อย่างคือ ทาน ศีล ภาวนา เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ

คำว่า “บาป” โดยพยัญชนะ แปลว่า สภาวะที่ทำให้ถึงทุกขคติ หรือทำให้ไปในที่ชั่ว หมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตตกต่ำ สาเหตุของบาป เรียกว่า อกุลศลมูล มี ๓ อย่าง คือ ความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และ ความหลง (โมหะ)^{๑๐๖} ในบทพญานั้นแม้ไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง แต่เป็นภษิตที่ไพเราะ น่าฟัง และสามารถยกเสริม หรือประยุกต์ให้เกิดความน่าฟังได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑) “จงให้พากันฟ้าว ครองบุญให้ตั้งต่อ สู้คนแหล่ว

^{๑๐๒} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายผญา ๑, หน้า ๒๕.

^{๑๐๓} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ย่าสอนหลาน, หน้า ๖๗

^{๑๐๔} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ผะหยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง, หน้า ๒๑๙.

^{๑๐๕} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ย่าสอนหลาน, หน้า ๗๒.

^{๑๐๖} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐

บุญนี้เป็นแก่นแท้ พาชิ้นสู่สวรรค์ แท้แหละ”^{๑๐๗}

ความหมาย คือ ให้ตั้งอกตั้งใจต่อการทำบุญหรือทำความดีกันทุกๆ คน เพราะบุญนั้น เป็นแก่นแท้ของชีวิต ย่อมสามารถพาชิ้นสู่สวรรค์ได้

(๒) “เพิ่นว่าวันศีลนั้น ให้ทำบุญตักบาตร
ครั้นผู้ใดอยากขึ้น เมืองฟ้าให้หมั้นทาน”^{๑๐๘}

ความหมาย คือ วันพระธรรมสวนะให้รักษาศีล ทำบุญตักบาตร ถ้าอยากขึ้นสวรรค์ให้หมั้นทำบุญถวายทาน

(๓) “อันว่ากรรมดีฮ้าย ทั้งสองบุญบาป
ใผ่ผู้สร้างก่อไว้ ผลสิได้แก่เขา”^{๑๐๙}

ความหมาย กรรมดี กรรมชั่ว อยู่ที่บุญและบาป ใครทำเอาไว้ผลก็จะเกิดแก่บุคคลนั้น เข้าทำนองว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

(๔) “บุญ บุญนี้มีบั้นแจกกันแหล่ว บ่อห่อนแยกออกได้ คือไม้ผ่า
กลาง คือจั้งเฮากินข้าว เฮากะอ้อม บ่หมั้นไปอ้อมท้องเขาพุ้นผู้บักกิน”^{๑๑๐}

ความหมาย เรื่องของบุญใครเป็นคนทำ คนนั้นได้รับผลเอง ไม่สามารถแบ่งปันได้เหมือนสิ่งของ เหมือนกินข้าวผู้ที่กินผู้นั้นก็อ้อมเอง

(๕) “ใผ่ผู้ทำบุญสร้าง ศีลทานเป็นประโยชน์
อันว่าโทษทอภัย บ่พานพ้อพบเห็น”^{๑๑๑}

ความหมาย คือ คนที่มักสร้างบุญรักษาศีลเป็นปกติ จะไม่มีโทษร้ายแรงเหมือนคนที่ไม่ปฏิบัติอย่างนั้น

(๖) “ขอให้ปองใจเว้นปาปังหนีบาป อย่าได้ชนหาบฮ้ายมาเข้าใส่โต” และ

(๗) “ขอให้คืดดเว้นเวรบาปปาปัง อย่าสิชิงซังใผ่ผูกเวรเวียนเกี่ยว”^{๑๑๒}

ความหมาย คือ การทำบาปทุกอย่าง ควรดเว้นเสีย และไม่ควรรนำตัวเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบาป จะทำให้ตนเดือดร้อนลำบาก เพราะผลบาปนั้น และบาปมีผลติดตามผู้กระทำไปอีก เป็นการผูกเวรต่อไปไม่สิ้นสุด ไม่ควรจะไปเกลียดคนอื่น

^{๑๐๗} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ฆะหยาง ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง, หน้า ๑๕๑.

^{๑๐๘} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ย่าสอนหลาน, หน้า ๑๘.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๑๑๐} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายผญา ๑, หน้า ๓๕.

^{๑๑๑} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ย่าสอนหลาน, หน้า ๔๓.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

(๑๑) หมวดว่าด้วยการคบหา

การคบค้าสมาคมเป็นกิจกรรมของมนุษย์ทุกยุคสมัย จริยธรรมในเรื่องการคบค้าสมาคมก็มีให้ปฏิบัติ สิ่งที่เราเรียกว่า ดี ที่เป็นมงคลทางพระพุทธศาสนา ท่านยังให้มาอยู่ข้อที่หนึ่ง การคบคนดี ถือว่าเป็นบุพพนิมิตอันดีเป็นเบื้องต้น ที่จะนำให้เราถือเป็นแบบอย่างไปสู่ความสำเร็จ นำไปสู่ความดี หลักพุทธธรรมในมงคลข้อที่ ๑ และที่ ๒ กล่าวไว้ว่า

“อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาลเป็นเพื่อน, ปณฺหิตานญจ เสวนา การคบบัณฑิตเป็นเพื่อน”^{๑๑๓} การไปเกี่ยวข้องกับคนพาลนั้น แม้ว่าเราจะพยายามพัฒนาตนอย่างไรก็ยากที่จะมีพฤติกรรมที่ดีได้ เนื่องจาก หากเราคบคนพาล ก็จะเป็นพาลไปด้วย และหากคบบัณฑิตก็จะเป็นบัณฑิตเช่นเดียวกัน^{๑๑๔}

บทพญานี้กล่าวถึงการคบหา พอจัดลำดับได้ ดังนี้

(๑) “คັນเจ้ามีเข็มแล้ว ให้ถามไหมเบิ่งก่อน
ไหมบ่มีฮ้อยกัน สนนได้ก็บงาม”^{๑๑๕}

ความหมาย คือ ทุกอย่างย่อมมีเหตุและผลต่อกัน จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทำงานคนเดียวย่อมไม่เกิดผล ต้องทำงานเป็นทีมเป็นหมู่คณะ เปรียบเช่นว่า ถ้ามีเข็มแล้ว ต้องถามว่ามีไหมที่จะสอดร้อยกันเข็มหรือไม่ เฉพาะมีแต่เข็มเท่านั้น แม้ว่าจะเย็บก็คงไม่มีความสวยงามแต่อย่างใด

(๒) “เฮื้อคาแก้ง เกวียนเห็น ให้เกวียนแก
บาดว่าไปฮอดน้ำ เชื้อสิได้ แก่เกวียน”^{๑๑๖}

ความหมาย คือ เรือติดโขดหินใต้น้ำ ต้องใช้เกวียนลาก แต่ว่าไปถึงน้ำ เรือจะได้บรรทุทุกเกวียน มีความหมายว่า ต้องพึ่งพาอาศัยกัน โอกาสใด เป็นผู้มีโอกาสต้องช่วยเหลือผู้ขาดโอกาสต่างคนต่างมีความโอบอ้อมอารีต่อกัน บ้านเมืองจึงจะน่าอยู่และเจริญรุ่งเรืองต่อไป

(๓) “กินข้าวผีให้เจ้าจกคอกฮาก เคี้ยวหมากผีให้เจ้าจกคอกคาย
ให้เจ้าคิ่นมาตายทองเปลา มากินข้าวเก่านานานา”^{๑๑๗}

ความหมาย อย่าไปร่วมมือทำมาหากินหรือประกอบอาชีพกับพวกทุจริตมิฉฉอาชีพ ซึ่งเหมือนพวกเปรตหรือผีทั้งหลาย ให้กลับคืนมาทำมาหากิน ประกอบอาชีพสุจริตกับคนดีในสังคมกับญาติพี่น้องของเราดีกว่า บางครั้งสำนวนนี้ใช้เรียกขวัญของคน ไม่ให้ไปอยู่กับผี ให้กลับมาอยู่กับตัว อยู่กับญาติ ๆ

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑, ๑๐๙.

^{๑๑๔} ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๕/๓.

^{๑๑๕} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพญา ๑, หน้า ๒๒.

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๑๑๗} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายพญา ๑, หน้า ๕๙.

(๔) “ให้เจ้าเฮียดยาวไว้คือสินชีพันไเฮ่ ปีนี่ได้แต่ป่าปีหน้าจั่งก่อนฮอน”^{๑๙}

ความหมาย คือ การคบหาคนอื่น ต้องอาศัยระยะเวลาเหมือนกับการทำงาน บางอย่างต้องเตรียมการอย่างหนึ่งไว้แล้ว ค่อยปฏิบัติตามขั้นตอนอื่นในภายหลัง

(๑๒) หมวดว่าด้วยปัญญา

ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้ความเข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ มีประโยชน์มิใช่เป็นประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะ จัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารตามความเป็นจริง ^{๑๙}

บทผลญาอื่น ๆ ที่จัดเข้าในหมวดปัญญา มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

(๑) คำคำลั้น	ขอขออดเป็นแหวน
สีแดงสุก	ก็เพราะมีหัวแก้ว
คือคนฮู้	วิชาดีหลายอย่าง
กิริยาช้อยยู่	ซูขึ้นจึงค่อยเอื้อง แท้แล้ว ^{๒๐}

ความหมาย คือ ทองคำที่มีค่าที่นำมาทำแหวนส่งประกายคล้ายสีแดงสุกได้ ก็ เพราะมีแก้ว เพชรนิลจินดา เป็นหัวแหวนช่วยส่งเสริม เหมือนกับคนที่มีความรู้มีวิชาดีหลาย อย่าง จะต้องมีความรู้ที่สวยงาม จะช่วยเสริมส่งคน ๆ นั้นให้เจริญรุ่งเรืองได้ ดังคำพูด ที่ว่า ความประพฤติ นำหน้า ให้วิชานั้นตามหลัง

- (๒) “เป็นขุนนี้ วิชาให้มีมาก
อย่าได้เป็นตั้งหนังแห้งมาจวบพ้อ ไฟไหม้คดโง”^{๒๑}

ความหมาย คือ การที่เป็นขุน เป็นเจ้านาย เป็นข้าราชการ เป็นนักการเมือง เป็น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี จะต้องมีความรู้หมั่นศึกษาวิชาให้มากยิ่งขึ้น

ผลญาบทนี้จะเตือนใจทุกคนที่จะเป็นฝ่ายปกครองบ้านเมืองทุกด้าน ต้องมีความรู้ อย่างแท้จริง เมื่อเจอปัญหาจะได้ไม่เขว เอียงเปลี่ยนทิศทางหรือกลับไปกลับมา

(๑๓) หมวดว่าด้วยการศึกษา

การศึกษา ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่ง ต่อการดำรงชีวิต ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งว่าด้วยการศึกษา และส่งเสริมการศึกษาที่ปรากฏในพระสูตร เช่น กิจจา วุตโตสิปปุสสุ

^{๑๙} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ฆะหยาย: ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง, หน้า ๑๔๓.

^{๑๙} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔-๑๖๕

^{๒๐} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายผลญา ๑ (ฉบับปรับปรุงแก้ไข ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

^{๒๑} บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, ฆะหยาย: ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสาน, หน้า ๑๒๓.

แปลว่า คนไม่มีศิลปวิทยา เลี้ยงชีวิตอยู่ได้ยาก^{๑๒๒} ปุตุเต วิชชาสุ ฐาปย แปลว่า จงให้บุตรเรียนรู้ วิทยา^{๑๒๓} สาธุ โข สิปปกั นาม แปลว่า ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไร ไหน ๆ ก็ให้ประโยชน์ ทั้งนั้น^{๑๒๔} ตามแนวพุทธธรรมมุ่งให้เกิดความชำนาญในการศึกษาอยู่ ๒ อย่าง คือ พาหุสัจจะ คือ ให้ชำรองในเชิงวิชาการ สิปปะ ให้มีความชำนาญในเชิงปฏิบัติ คือ เน้นทั้งวิชาการและมีการ ฝีมือ ถ้าทั้งสองอย่างนั้นมาเข้าคู่กันครบ ก็หวังได้ซึ่งความเป็นเลิศแห่งงาน^{๑๒๕} บทพณฺหาที่จัดเข้า ในหมวดการศึกษา มีตัวอย่าง^{๑๒๖} ดังต่อไปนี้

(๑) “ให้รีบพากันเข้า	โรงเรียนเขียนอ่าน
อย่าได้คิดขี้ค่าน	ความฮู้ให้หมั่นหา”
(๒) “ยามเมื่อยังหนุ่มน้อย	อย่าปะป่อยเรียนคุณ
ยามเมื่อบุญเฮามี	สิยศสูงเพียงฟ้า”

ความหมาย คือ ให้ขยันศึกษาเล่าเรียน ไม่ควรขี้เกียจแสวงหาความรู้ใส่ตัวเอง เมื่อ ยังอยู่ในวัยเด็ก วัยหนุ่มสาว อย่าปล่อยปละละเลย เพราะเมื่อหากวาสนาดี ก็จะได้งานทำใน ตำแหน่งที่สูงด้วยวิชาการหรือสิ่งที่ได้เรียนมานั้น

(๓) “ไปภายนอกหน้า	สิหาเงินได้ง่าย
ใฝ่ผู้ความฮู้น้อย	สิจนแต้มต่อเขา”

ความหมาย คือ คนที่เรียนน้อย มักจะต้องเป็นบริวารคนอื่น เพราะวุฒิการศึกษาที่ ต่ำกว่าย่อมเสียเปรียบ เมื่อมีการสอบแข่งขันหรือใช้วุฒิการศึกษาระดับนั้น ๆ

(๔) “ให้รีบศึกษาฮู้	วิชาการกิจชอบ
ให้รีบประกอบไว้	ไปหน้าสิฮู้เอง”

ความหมาย คือ คนที่ศึกษามาก ต่อไปภาคหน้าย่อมเจริญก้าวหน้า จึงควรรีบ ศึกษาเล่าเรียนให้มากเอาไว้ดีกว่า

(๑๔) หมวดว่าด้วยเรื่องทั่ว ๆ ไป

หมวดทั่ว ๆ ไปนี้ ได้นำเอาพจนานุกรมเชิงจริยธรรมมาจัดไว้ เป็นภาษิตสอนใจ ผู้นำเสนอ ก็สามารถนำพจนานุกรมเหล่านี้ ไปเชื่อมกัน หรือเทียบกันได้กับเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน พจนานุกรมบางบทใน หมวดนี้ก็สงเคราะห์เข้าได้ใน ๑๑ หมวด หรือหมวดอื่น ๆ ที่ไม่ได้จัดตามแบบ ๑๑ หมวดนี้ ดังนี้

(๑) “อย่าได้ลืมนคุณเฒ่า	แมวบักดำโตเกิดก่อน

^{๑๒๒} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๕๑/๒๕๙

^{๑๒๓} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๕๘/๓๔๖

^{๑๒๔} พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๐๗/๒๖

^{๑๒๕} พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตโต) , พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๙๐

^{๑๒๖} บุญเกิด พิมพ์วรรณธรรมา, หมายเหตุ: ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนล้านช้าง,

หนูบ่กัดเสื้อผ้า ก็เป็นย่อนเพราะแมว”^{๑๒๗}

ความหมาย คือ อย่าลืมนบุญคุณผู้อาวุโสหรือบรรพชน ที่ได้รับการทรัพย์สมบัติของชาติ ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของเราไว้ สิ่งเหล่านี้ที่เหลือก็เพราะท่านนั่นเอง

(๒) “มันหากเหลือแรงแควยบักเลเฒ่า อดสาเล็มกินหญ้าอ่อน
ดั่งแม่นเคาะน้อยๆ เป็นหน้าอีตู หนายเต้”^{๑๒๘}

ความหมาย คือ กระบือตัวแก่ที่มีเขาคดงอไม่ตรง ซึ่งอุตส่าห์เล็มหญ้ากินหญ้าอ่อน แขนงกระระน้อยเสียงดัง (กระดิ่งใส่คอ) น่าสมเพช ไม่ควรเบื้อหนาย มีความหมายสอนให้รู้คุณบรรพชน ผู้ได้ลงทุนแรงกายแรงใจหาทรัพย์สินไว้ให้แล้ว ยังประหยัด กินแต่น้อย เป็นคนน่ารัก น่าเอ็นดู ไม่ควรเบื้อหนายท่าน หรือลืมนคุณท่าน

(๓) “ครั้นได้กินต่อนชิ้น อย่าลืมห่างคุณหมา
โจรบมาชอมลัก คอบว่าหมานอนเฝ้า”^{๑๒๙}

ความหมาย คือ ถ้าได้กินชิ้นเนื้ออย่าลืมนคุณหมา โจรบไม่มาด้อมมองเพราะมีหมานอนเฝ้า มีความหมายว่า ถ้าอยู่ดีมีความสุขแล้ว อย่าลืมนบริวาร ผู้เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โจรบภัยไม่เกิดขึ้นก็เพราะมีผู้ช่วยคอยเฝ้ารักษาความปลอดภัยให้

(๑๕) หมวดว่าด้วยผญาปริศนาธรรม

การผูกปัญหา หรือ ปริศนาธรรม มุ่งหวังที่จะให้เอาหลักธรรมต่างๆ มาตอบ โดยเทียบไปกับตัวเลขบ้าง สิ่งอื่นในธรรมชาติบ้าง แม้แต่พระสงฆ์ท่านเทศนาหนึ่งหรือสามธรรมมาสน์ ส่วนใหญ่นิยมจะยกปัญหาธรรม หรือปริศนาธรรมขึ้นมาให้อีกฝ่ายหนึ่งตอบ เพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้มีอารมณ์ร่วม ไม่เบื้อหนายในการฟังเทศน์ ปัญหาปริศนาธรรม คงมีมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล เช่น เรื่องว่าด้วยการถามปัญหาโสปากสามเณร ๑๐ ข้อ^{๑๓๐} มีใจความว่า อะไรชื่อว่า ๑ ชื่อว่า ๒ ชื่อว่า ๓ ไปจนถึง ข้อที่ ๑๐ มีคำตอบว่า ที่ชื่อว่า ๑ ได้แก่สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร ที่ชื่อว่า ๒ ได้แก่ นามและรูป ที่ชื่อว่า ๓ ได้แก่ เวทนา ๓ ที่ชื่อว่า ๔ ได้แก่ อริยสัจ ๔ ที่ชื่อว่า ๕ ได้แก่ อุปาทานขันธ ๕ ที่ชื่อว่า ๖ ได้แก่ आयตนาภายใน ๖ ที่ชื่อว่า ๗ ได้แก่ โพชฃงค์ ๗ ที่ชื่อว่า ๘ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ชื่อว่า ๙ ได้แก่ สัตตवास ๙ ที่ชื่อว่า ๑๐ ได้แก่ บุคคลประกอบด้วยองค์คุณ ๑๐ เรียกว่า พระอรหันต์

บทผญา หรือ ยาบเวว่า ที่เป็นปริศนาธรรม ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อให้ผู้ตอบนั้น ได้คิดหาว่า ปริศนาธรรมนั้นคืออะไร ในผญาก็ปรากฏอยู่ในบทผญามากพอสมควร จุดประสงค์เพื่อที่จะสื่อธรรมให้ผู้ตอบได้เรียนรู้หลักธรรมไปในตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^{๑๒๗} ประมวล พิมพ์เสน, อธิบายผญา ๑, หน้า ๕๗.

^{๑๒๘} อ่างแล้ว.

^{๑๒๙} อ่างแล้ว.

^{๑๓๐} ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๕/๒๐

(๑) ความยากยุ่ง	ควายหลายโตก็ตั้งจ้อง
โตหนึ่งข่องง่าคอม	โตสองข่องง่าขาม
โตสามข่องง่ามี	โตสี่ข่องง่าหว่า
โตห้าข่องง่าบก	โตหกข่องง่าแต่
ไผชิม่าช้อยแก่	ควายน้องจั่งสิไป ^{๑๓๑}

ความหมาย คือ หมายถึงธรรม ๖ ข้อ คือ อายุตนะภายใน ๖ มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่รับอารมณ์ภายนอก ๖ ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และธรรมารมณเปรี๊ยะว่า รูป ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง รส ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง กลิ่น ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง เสียง ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง สัมผัส ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง ธรรมารมณ ก็ เป็นกระเบื้องตัวหนึ่ง เป็นธรรมที่สอนให้ระวังสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ใจ

(๒) “วัตรหก กกห้า สีมาแปด ป่าช้าสอง หนองสาม อาฮามสี่”^{๑๓๒}

ความหมาย คือ วัตรหก ได้แก่ อินทรีย์หก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กกห้า ได้แก่ เบญจขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ สีมาแปด ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ป่าช้าสอง ได้แก่ ป่าช้าฝัดิบ และป่าช้าฝัดุก หนองสาม ได้แก่ ตัณฑหา ๓ กามตัณฑหา ภวตัณฑหา วิภวตัณฑหา เพราะต้องตกอยู่ในห้วงแห่งมรรณพ ได้แก่แม่น้ำใหญ่ คือ ตัณฑหาทั้ง ๓ นั้นเอง อาฮามสี่ ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

(๓) “อิสุกกับบักลา เอ็ดนากลางโคก ปีบโซคได้ ๓
ปีบงามได้ ๔ ปีบได้ดี ๆ ขางเล้าแ่อนกลาง”^{๑๓๓}

ความหมาย คือ อิสุกกับบักลา ได้แก่ อุบาสิกาและอุบาสิกผู้ฟังธรรม, เอ็ดนา คือ การบำเพ็ญกุศลทางพระพุทธศาสนา, กลางโคก หมายถึง สถานที่ปฏิบัติธรรมหรือธรรมสภา, ปีบโซคได้ ๓ หมายถึง มีความเข้าใจในพระรัตนตรัย, ปีบงามได้ ๔ หมายถึง ให้รู้จักหลัก ขรราวาสธรรม ๔ ประการ, ปีบได้ดี ๆ ขางเล้าแ่อนกลาง หมายถึง การเข้าวัดฟังธรรมแต่ไม่ได้ประโยชน์ใด ๆ และทำให้เสียสุขภาพ คือ เจ็บแข้ง เจ็บขา ปวดสะเอว เป็นต้น

(๔) “นั่งบ่นอนคอนบ่หาบกราบบ่ไหว้ ตายบ่เนาเผาบ่ไหม้ ไปบ่มาหาบเห็น”^{๑๓๔}

ความหมาย คือ พระสงฆ์ผู้เป็นอริยบุคคล มีปกติทำความเพียรมีสติตั้งมั่น ไม่หลับไหลเหมือนชาวบ้านทั่วไป (นั่งบ่นอน), การดูแลสังขารก็ไม่ถือให้หนักเอาไว้ ปล่อยวางให้เป็นไปตามธรรมชาติของเขาอย่างนั้น (คอนบ่หาบ), ทำงานก็สักแต่ว่าทำไม่รับผลกรรม (กราบบ่ไหว้)

^{๑๓๑} ปรีชา พิณทอง, *ไขภษิตโบราณอีสาน*, หน้า ๔๐๓.

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๔.

^{๑๓๓} น้อย ผิวผัน, *ยาบเว่านักเทศน์ และ ผยาย่อยนักเทศน์*, (ขอนแก่น: คลังนาทวีวิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๙.

^{๑๓๔} ปรีชา พิณทอง, *ไขภษิตโบราณอีสาน*, หน้า ๔๐๙.

ไหว้), สิ้นชีวิตไปแล้วก็มีความดีดำรงอยู่ในโลกมนุษย์ (ตายบ่เนา เผาบ่ไหม้), เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่หวนกลับมาสู่โลกนี้อีก ไม่มาเกิดอีกต่อไป (ไปบ่มา หาบ่เห็น)

(๕) “สี่คนหาม สามคนแห่ หนึ่งคนนั่งแคร่ สองคนพาไป”^{๑๓๕}

ความหมาย คือ ๔ คนหาม ได้แก่ ชาติ ชรา พยาธิ, ๓ คนแห่ ได้แก่ ชาติ ชรา พยาธิ, หนึ่งคนขึ้นแคร่ ได้แก่ จิตธาตุ ส่วน ๒ คนพาไป ได้แก่ บุญและบาป

(๖) “อยากกินข้าว ปล่อยให้ใส่พะลานหิน อยากรมศีล ปล่อยให้ฆ่าพ่อตีแม่ อยากรให้คนมาแวะ ปล่อยให้ฆ่าหมู่เดียวกัน”^{๑๓๖}

ความหมาย ถ้าหากต้องการความสำเร็จ มีกินมีใช้ร่ำรวย ต้องเป็นผู้มีความอดทน เพียรพยายาม ต่อการทำทาน มีขันติธรรม (ปลุกข้าวใส่พะลานหิน) ถ้าอยากเป็นผู้มีคุณธรรม เอาชนะใจตนเองได้ ต้องดับตัวกิเลส คือ โลก โกรธ หลง ซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งกิเลสทั้งปวง (ฆ่าพ่อตีแม่) และถ้าต้องการให้คนเคารพนับถือ ชื่นชอบ ต้องขจัดพฤติกรรมที่เลวร้ายไปให้หมด มีความเห็นแก่ตัว(ฆ่าหมู่เดียวกัน) เป็นต้น และให้สำรวจกาย วาจา ใจ

(๗) “สี่คนตั้งหน้า ห้าคนตั้งหลัง สองคนอยู่ข้าง คนหนึ่งอ่านพระคาถา”^{๑๓๗}

ความหมาย ๔ คนตั้งหน้า ได้แก่ ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ๔ คนนี้ ตั้งไปให้เกิดในภพหน้า, ๕ คนตั้งหลัง ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๕ นี้ ตั้งให้กลับมาเกิดเป็นคน, ๒ คนอยู่ข้าง ได้แก่ นามกับรูป ทั้ง ๒ อย่างนี้ แยกออกจากกันไม่ได้, คนหนึ่งอ่านพระคาถา ได้แก่ นามธรรม โดยจำแนกออกเป็น วิญญาณรูจักรูป รู้จักเสียง รู้จักกลิ่น รู้จักสัมผัสอารมณ์

(๘) “หาบ่หนัก ตักบ่เต็ม เค็มบ่จืด มีดบ่แจ้ง”^{๑๓๘}

ความหมาย คือ หาบ่หนัก ได้แก่ บุญหรือความรู้ มีมากเท่าไรก็ไม่หนัก ตักบ่เต็ม ได้แก่ คนโลภไม่รู้จักเพียงพอหรือไม่สันโดษ เค็มบ่จืด ได้แก่ เกลือหรือความดี มีดบ่แจ้ง ได้แก่ คนมีโมหะหรือมีอวิชชา ไม่รู้แจ้งในพระสัทธรรมของพระพุทธองค์

ดังที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้ามา สามารถพิจารณาสรุปลงความเห็นได้ว่า คำว่า “ผญาหรือบทผญา” นั้น หมายถึง คำสั่งสอนที่ให้ข้อคิด ข้อที่ควรปฏิบัติ และข้อที่ควรละเว้น ทำให้รู้ว่าสิ่งใดที่ดี หรือไม่ดี ควรกระทำ หรือไม่ควร ถูกต้อง หรือไม่ถูก ซึ่งคำสั่งสอนเหล่านี้ถือเป็นข้อปฏิบัติในสังคัมมิยานยอมรับและปฏิบัติร่วมกัน อันมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ส่วนหนึ่ง และค่านิยมตามจารีตส่วนหนึ่ง เป็นหลักการดำเนินชีวิตสำหรับบุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน เพื่อประโยชน์สุขของตนและส่วนรวม

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๖.

^{๑๓๖} กรมศิลปากร, **พื้นอีสาน**. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒.

^{๑๓๗} ปรีชา พิณทอง, **ไขภษิตโบราณอีสาน**, หน้า ๔๒๐.

^{๑๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

บทผญา ถือว่าเป็นภาพแห่งบทละครที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมชาวอีสาน เพราะบทผญาจะชี้ให้เห็นในแง่ที่เป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม และมีแนวคิดเชิงคติธรรมแฝงอยู่มากมาย เราสามารถนำคติธรรมเหล่านั้นมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาชีวิตของตนและสังคม ซึ่งมีผู้รู้ได้จัดหมวดหมู่ไว้หลายหมวดด้วยกัน เช่น หมวดการกิน การครองเรือน หมวดการปกครอง หมวดสุข-ทุกข์ของคน หมวดการศึกษา หรือ หมวดบุญ-บาป เหล่านี้เป็นต้น

การนำเสนอบทผญาที่สอดคล้องกับหลักพุทธจริยธรรมเป็นวิธีการสอนแบบเปรียบเทียบ ยกหัวข้ออุปมาอุปไมย ซึ่งในบทผญาแต่ละหมวดก็จะให้แนวคิด คติธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้ความรู้และประโยชน์แก่ผู้ศึกษา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ใช้บทผญานี้มาประกอบในการเทศน์หรือบรรยายธรรมอีกวิธีหนึ่ง ดังที่เห็นในปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับความสนใจจากพุทธศาสนิกชนมากที่สุดรูปหนึ่ง คือ พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ซึ่งบทผญาคติธรรมคำคมสุภาพเหล่านั้น ท่านได้นำไปประกอบในบทเทศนาและได้อธิบายขยายความให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งผู้ศึกษาจะนำเสนอในบทที่ ๓ ต่อไป

ดังนั้น ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมและอิทธิพลของบทผญาที่ประชาชนได้รับฟังบทเทศนาแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในครั้งนี้ด้วยเป็นการศึกษาจากแผ่น CD แผ่น VCD และ แผ่น MP 3 นั้น ถึงแม้เป็นการศึกษาเพียงประเด็นหนึ่ง ผู้ศึกษาจะพยายามค้นคว้า แยกแยะ และวิเคราะห์บทผญาเหล่านั้น ในแง่มุมตามหลักพุทธจริยธรรมให้เห็นชัดเจนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

บทที่ ๓
บทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา
ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้ศึกษาจะนำเสนอเกี่ยวกับชีวิตและผลงาน ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร และจากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความใกล้ชิดกับท่าน เพื่อนำมาประกอบเนื้อหาของการวิจัยให้สมบูรณ์ขึ้น พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ เป็นพระนักปฏิบัติ เป็นพระนักเทศน์ และเป็นพระนักปราชญ์ แห่งภาคอีสานรูปหนึ่ง ที่ควรศึกษาถึงชีวิตประวัติและผลงานของท่าน เพราะท่านเป็นพระผู้เสียสละอุทิศตน ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการนำเสนอ ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งการศึกษาภาคชีวประวัติและบทเทศนา ออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ประวัติ ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ^๑

พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ มีนามเดิมว่า สมภพ นามสกุล ยอดหอ เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖) ณ บ้านแพด ตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร บิดาชื่อ นายจุม นามสกุล ยอดหอ มารดาชื่อ นางสาว นามสกุล ยอดหอ มีพี่น้องร่วมสายโลหิตเดียวกัน ทั้งหมด ๑๒ คน ท่าน เป็นบุตรคนที่ ๕ ในจำนวน ๑๒ คน ครอบครัวของท่าน มีต้นกำเนิดที่บ้านนาผาง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อครอบครัวประสบกับภาวะการหนีภัยเชิงชีวิตที่ขัดสน บิดาและมารดาของท่าน จึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่บ้านวังชมพู ตำบลแพด อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร^๒

ครั้นเมื่อเติบโตถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียน ก็ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ตามกฎหมายการศึกษาภาคบังคับในขณะนั้น เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ได้ทำงานช่วยบิดามารดา แต่บิดาเห็นว่า อยากให้ลูกตัวเองได้บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน จึงนำไปถวายหลวงปู่เพื่อฝากเป็นลูกศิษย์วัด จากนั้นจึงได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอน ณ วัดสระแก้ววาริราม อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร โดยมี **พระครูคัมภีร์ปัญญาาคมเป็นพระอุปัชฌาย์** เมื่อสามเณรสมภพ ยอดหอ ได้ศึกษาหลักคำสอน และฝึกหัดเทศน์ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับทอภทสวดมนต์ เจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน และ ยังศึกษาเล่าเรียนการปฏิบัติกรรมฐาน

^๑เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๔๐ พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ประสบอุบัติเหตุและมีปัญหาทางกล่องเสียง ทำให้ไม่สามารถพูดได้มาจนปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๕)

^๒สัมภาษณ์ นางบัวเรือน ยอดหอ, พี่สาวของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรได้ ๔ ปี ท่านก็ได้ลาสิกขาบทเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙ ขณะนั้น อายุ ๑๗ ปี เพื่อไปประกอบอาชีพโดยได้ไปทำงานยังต่างประเทศ เช่น แอฟริกา ยุโรป ตะวันออกกลาง รวมประมาณ ๑๓ ประเทศ นายสมภพ ยอดหอ รับผิดชอบเป็นหัวหน้ารับเหมาก่อสร้างถนนและสนามบิน และนายสมภพ ยอดหอ ยังได้ทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นทนายความจำเป็นให้กับคนไทยที่ไปทำงานยังต่างประเทศ เมื่อเพื่อนสมาชิกที่เดือดร้อน ท่านก็จะคอยช่วยเหลือเจือจุนเพื่อนอยู่ตลอดเวลา จนเป็นที่รักใคร่ของเพื่อนร่วมงานด้วยกัน^๖

เมื่อทำงานอยู่ต่างแดน ก็มีโอกาสดำเนินการศึกษาคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ด้วย จนมีความรู้ความสามารถ กล่าวกันว่า ท่านจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นบาทหลวง แต่เมื่อท่านจะเข้าพิธีล้างบาปเพื่อเป็นบาทหลวง ก็เกิดเหตุอัศจรรย์ขึ้นคือน้ำที่จะใช้ในการประกอบพิธีได้เหือดแห้งถึงสามครั้ง ทำให้ท่านหวนคิดพิจารณาถึงเหตุการณ์ในคราวครั้งนี้ จนทำให้ฝันเห็นพ่อแม่ของตนในฝันนั้นบอกว่า พ่อแม่ของท่านมาหาแล้วได้นำผ้าไตรสีเหลืองอันเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์มามอบให้แก่ท่าน เมื่อท่านตื่นขึ้นมา ทำให้ท่านได้พิจารณาโดยถ่องแท้ว่า การจะได้รับการแต่งตั้งเป็นบาทหลวงในคราวครั้งนี้เป็นหนทางที่ไม่ใช่และไม่เหมาะกับตนเอง^๗ จึงเริ่มหันชีวิตกลับเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาอีกครั้ง

เมื่อมีอายุ ๓๖ ปี ก็เกิดความคิดขึ้นว่า การที่เราลงทุนไปสร้างวัดจะให้ได้ประโยชน์มากเราจะต้องบวช จึงได้เดินทางกลับมาสู่มาตุภูมิแล้วก็ไปอุปสมบทที่วัดเนินพระเนา ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในปี พุทธศักราช ๒๕๒๘^๘ โดยมี พระครูภาวนาปัญญาภรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับนามฉายาว่า “โชติปญโญ” แปลว่า ผู้มีปัญญาอันโชติช่วง ประดุจดวงประทีป

หลังจากอุปสมบท ก็ได้เข้าปฏิบัติกรรมฐานเป็นเวลา ๑ ปี โดยไม่พูดคุยกับใคร นั่งสมาธิปฏิบัติกรรมฐานตลอดเวลา เดิมแรกท่านตั้งใจว่าจะปฏิบัติอย่างน้อย ๓ ปี แต่ก็ไม่ได้ตามความประสงค์ พอครบปี หลวงพ่อพระอุปัชฌาย์ก็ได้เรียกไปแปลธรรมะภาคภาษาอังกฤษและเริ่มเทศน์ให้ชาวต่างชาติฟัง หลังจากนั้นก็ได้รับเป็นภาระธุระเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพระอุปัชฌาย์ ในสถานที่ต่างๆ กลายเป็นพระนักเทศน์ผู้ทรงความรู้ เป็นที่พึ่งแก่ญาติธรรมผู้ใฝ่ในการปฏิบัติธรรมเป็นลำดับสืบต่อมา เมื่อเหตุการณ์ล่วงเลยผ่านไป พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ จึงได้ขอลาพระอุปัชฌาย์ มาอยู่จำพรรษาที่บ้านเกิดของตน ดังแสดงไว้ในตารางดังนี้

^๖สัมภาษณ์ นายประเสริฐ อุดมญาติ, ปราชญ์ชาวบ้านและเพื่อนสนิทของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ, ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^๗พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ, บวชทดแทนคุณ, [เทพคาสเสท], ๒๕๓๙.

^๘บางแห่งก็เชื่อกันว่า พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ท่านอุปสมบทประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๔

ตารางที่ ๒. แสดงการอยู่จำพรรษาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ

พรรษาที่	พ.ศ.	สถานที่จำพรรษา	หมายเหตุ
๑	๒๕๒๘	วัดเนินพระเนา	จ.หนองคาย
๒ - ๑๘	๒๕๒๙ - ๒๕๔๐	วัดนิพเพรพลาาราม	จ.สกลนคร
๑๙ - ปัจจุบัน	๒๕๔๑ - ปัจจุบัน	วัดไตรสิกขาทลามลตาราม	จ.สกลนคร

พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ หลังจากได้อุปสมบทแล้วได้ทดแทนพระคุณของบิดาด้วยการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ให้แก่บิดา โดยบิดาของท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุคือหลวงพ่อกุม สุจิตโต ซึ่งหลวงพ่อกุม ก็ได้ทำตามคำแนะนำของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ด้วยการดำเนินชีวิตในบ้นปลายที่พอเพียงกับสมณวิสัย เป็นคนพุดน้อย สันโดษ ตั้งใจบำเพ็ญกรรมฐานอย่างมุ่งมั่น จนถึงกระทั่งวันมรณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ที่วัดนิพเพรพลาาราม ตำบลแพด อำเภอดำรงดำ จังหวัดสกลนคร โดยอยู่ในความดูแลอย่างใกล้ชิดของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ซึ่งเป็นทั้งประธานสงฆ์และบุตรชาย ส่วนโยมมารดา คือ แม่สอน ยอดหอ ก็ได้ดำเนินชีวิตเณกเช่นสามีและบุตรชายมีการทำบุญตักบาตร รักษาศีลอุโบสถ และปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่โอกาส นับแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

๓.๒ การเข้ารับการอบรมของชาวตำบลแพด

ชาวบ้านในเขตตำบลแพดนั้น ต่างมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากในแต่ละปีที่มีการจัดงานอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ทั้งที่อบรมในวัดนิพเพรพลาารามและวัดไตรสิกขาทลามลตาราม จะมีผู้คนจำนวนมากมาที่ไปร่วมปฏิบัติและฟังธรรมจากท่านพระอาจารย์ โดยพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ท่านพยายามพิจารณาใคร่ครวญอยู่เสมอว่า คนที่เขามีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานระดับสูง และประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ของชีวิต ทั้งด้านครอบครัว หน้าที่การงาน และการศึกษาแล้ว ส่วนมากจะมีผลสืบเนื่องมาจาก การมีคุณธรรมและจริยธรรมประจำกาย โดยท่านมักจะมีคำถามในใจเสมอว่า จะพัฒนาอบรมเขาเหล่านั้น ให้มีหลักพัฒนาตนเองอย่างไร และฝึกหัดโดยวิธีใด จึงทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า มีคนนับถือเป็นที่เคารพให้เกียรติต่อคนที่พบเห็น และยังได้รับการยกย่อง สรรเสริญ ว่าเป็นคนดีศรีของชาติบ้าง เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาบ้าง เป็นพ่อแม่ดีเด่นประจำปีบ้าง เป็นครูแบบอย่างบ้าง เป็นเยาวชนดีเด่น เยาวชนยอดกตัญญูบ้าง หลังจากที่ท่านได้ลงมือปฏิบัติกรรมฐานแล้ว ท่านได้พบคำตอบในคำถามเหล่านี้ซึ่งมีคำตอบง่าย ๆ ก็คือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จเหล่านั้น ล้วนจำต้องฝึกฝนแลพัฒนาตนเองตามหลักแห่งศีลแห่งธรรมมาด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งเป็นมูลเหตุให้ท่านได้จัดอบรมเสขปฏิบัติ เป็นบุญประจำปีของทางวัดนิพเพรพลาารามและวัดไตรสิกขามาโดยตลอด คือท่านถือคติที่ว่า มนุษย์สามารถฝึกฝนตนเองได้ แม้

พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสรับรองไว้เช่นเดียวกันว่า บุคคลที่จะเจริญก้าวหน้าในระดับโลกียสมบัตินี้ พึ่งตั้งอยู่ในความขยันหมั่นเพียร มีความระมัดระวังด้วยสติ ทำงานซื่อสัตย์มือสะอาดไม่คดโกง ไคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ สำรวมตนเอง ใช้ชีวิตอยู่โดยธรรม และต้องไม่ประมาทในกิจทั้งปวง ในการทำงานทุกอย่าง เขาย่อมได้รับยศ เกียรติ อันเป็นวิสัยของโลกอย่างแน่นอน^๖ ดังตารางแสดง สถิติการเข้าการอบรมจากวัดไตรสิกขาทลามลตารามและวัดนิพเพชพลาราม ดังนี้

ตารางที่ ๓. แสดงสถิติจำนวนผู้เข้ารับการอบรม วันนัดพบผู้ไฝ่ธรรมประจำปี

ที่	พ.ศ.	พระสงฆ์	ประชาชน	เยาวยชน	รวมทั้งสิ้น
๑	๒๕๔๔	๒๕๕	๓,๑๓๔	๑๑๒	๓,๕๐๑ รูป/คน
๒	๒๕๔๕	๕๔๙	๓,๒๓๒	๙๘	๓,๘๗๖ รูป/คน
๓	๒๕๔๖	๙๗๘	๓,๔๘๙	๗๘	๔,๕๔๕ รูป/คน
๔	๒๕๔๗	๗๙๙	๕,๒๕๙	๙๘	๖,๑๕๖ รูป/คน
๕	๒๕๔๘	๑,๒๑๑	๕,๑๑๕	๑๐๒	๖,๔๒๘ รูป/คน
๖	๒๕๔๙	๙๘๙	๓,๔๔๒	๑๓๐	๔,๕๖๑ รูป/คน
๗	๒๕๕๐	๗๖๖	๔,๓๓๑	๗๘	๕,๑๗๕ รูป/คน
๘	๒๕๕๑	๙๘๘	๑,๒๕๕	๕๖	๒,๒๙๙ รูป/คน
๙	๒๕๕๒	๖๔๔	๒,๑๒๑	๙๘	๒,๘๖๓ รูป/คน
๑๐	๒๕๕๓	๓๔๕	๑,๕๙๙	๕๖	๒,๐๐๐ รูป/คน
๑๑	๒๕๕๔	๖๕๑	๑,๑๕๙	๗๘	๑,๘๘๘ รูป/คน
๑๒	๒๕๕๕	๔๑๑	๑,๒๗๘	๖๖	๑,๗๕๕ รูป/คน

เมื่อประมวลโดยองค์รวมแล้ว พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ท่านได้นำหลักพุทธจริยธรรมไปปรับใช้หรือประยุกต์สอน เพื่ออบรมนักปฏิบัติธรรมหรือเรียกว่า เสขปฏิบัติที่ญาติธรรมเข้ามารับการอบรมทั้งหลาย ทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายฆราวาส ซึ่งท่านจะเน้นด้วยหลัก ไตรสิกขา องค์แห่งการบรรลุนิพพานโดยปฏิบัติยังกะ อันได้แก่ ฝึกให้มีระเบียบวินัยที่ติงาม (ศีล) ฝึกให้มีจิตใจมีเมตตา มีคุณธรรม จริยธรรมที่ถูกต้อง (สมาธิ) และฝึกให้คิดเป็น (ปัญญา) โดยอนุโลม และนิรโทษการพ้นจากปัญหาหรือดับทุกข์ ดังตัวอย่างที่ท่านกล่าวสอนไว้นั้นมีมากมายแห่ง ทั้งการประพฤติปฏิบัติตามศีลจารีวัตร โดยท่านจะทำให้ดู อยู่เพื่อให้เห็น เย็นร้อนให้รู้ สัมผัส จึงนับว่าพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ เป็นผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา เพื่อประกาศหลักธรรม แห่งการประพฤติพรหมจรรย์ในยุคนี้โดยแท้

^๖ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๒.

๓.๓ ผลงานและการนำเสนอหลักพุทธธรรมด้วยสฤาษิต คำคม คำกลอน และ บทพญา เชิงจริยธรรม

พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้เริ่มประกาศตนเองในการเป็นผู้นำปฏิบัติและเผยแผ่พระธรรมคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างจริงจัง ในประมาณปี ๒๕๒๙ โดยท่านได้ดำเนินตามรอยบาทพระศาสดาอย่างนอานุโมทนา ท่านยอมละทิ้งความสุข ความสบาย ที่ได้รับอย่างพร้อมพร้อมในชีวิตฆราวาส โดยไม่มีความอาลัยในสิ่งเหล่านั้น ด้วยปณิธานที่มุ่งมั่นหวังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักแรกที่ท่านพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้เริ่มการเผยแผ่ คือวัดนิพเพชพลาราม ในเขตหมู่บ้านแพต บนเนื้อประมาณที่ ๕๐ ไร่ ซึ่งเป็นป่าและเต็มไปด้วยไม้หนานาชนิด มีทั้งสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงทั่วไป เช่น ไก่ป่า นกยูง ลิง เป็นต้น ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ ก่อกำเนิดเกิดขึ้นได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงจากค่าจ้างในการทำงานของท่านเอง^๗

ด้วยเหตุผลนี้เอง ท่านจึงได้ก่อตั้ง สำนักไตรสิกขาทลามลตาราม ขึ้น โดยการปลูกป่าตามอุดมการณ์เนื้อที่ผืนป่าที่ปลูกแล้วกว่า ๔๐๐ ไร่ จำขึ้นด้วยผืนป่าให้สมกับชื่อที่เป็นภาษาบาลีว่า ไตรสิกขาทลามลตาราม อันแปลว่า อารามอันทรงไว้ซึ่งความสดชื่น สำหรับผู้บำเพ็ญไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และได้กำหนดตารางกิจวัตรประจำวันของวัด ดังนี้

ตารางที่ ๔ ระเบียบในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ๗

เวลา ๐๓.๓๐ น.	สัจญญานระฆัง ทำภารกิจส่วนตัว / เข้าลานธรรมเจริญสมาธิภาวนา
เวลา ๐๔.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า
เวลา ๐๔.๓๐ น.	บรรยายธรรม “ธรรมะก่อนฟ้าสว่าง”
เวลา ๐๘.๐๐ น.	ออกมารับบิณฑบาต / ฉันทอาหารมือเดียว
เวลา ๑๓.๐๐ น.	ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา
เวลา ๑๗.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น แสดงธรรม “ธรรมะก่อนฟ้าสนธยา”
เวลา ๒๑.๐๐ น.	จำวัด

^๗สัมภาษณ์ พระวีระพงษ์ วีรวโร, พระเจ้าหน้าที่คลังเสียง วัดไตรสิกขาทลามลตาราม, ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕..

^๘ปัจจุบันพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ไม่สามารถพูดบรรยายธรรมได้ จึงต้องใช้แผ่น CD,VCD และ แผ่น MP3 ที่บันทึกเทปการแสดงธรรมในอดีต ใช้เปิดแทนการแสดงธรรมของท่าน.

พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เป็นพระนักปฏิบัติที่มีผลงานมากมายหลายประการ แต่ผลงานที่เด่น คือ การแสดงธรรม โดยนำประสบการณ์ที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ มาเผยแพร่ให้ประชาชนในอีสาน ภูมิภาคอื่น และต่างประเทศ ได้เข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องด้วยการสื่อด้วยภาษาอีสานและภาษาแต่ละพื้นที่ ทำให้ประชาชนรู้จักท่าน เพราะท่านได้ทุ่มเทกำลังในการแสดงธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานหลักของพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า จะต้องกระทำเพื่อให้สังฆกรรมของศาสนาแพร่หลาย พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้ยึดมั่นในการเผยแผ่จนมีผู้เคารพ เลื่อมใส ศรัทธา ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

ในด้านการเผยแผ่ นับได้ว่าพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ประสบผลสำเร็จอย่างสูง เพราะท่านมีหลักการและวิธีการในการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แต่ยืนอยู่บนหลักแห่งพุทธธรรม โดยท่านมักจะสอดแทรกบทพญาลงเนื้อหาของหลักธรรม ซึ่งท่านจะทำให้ดู อยู่ เพื่อให้เห็น เย็นร้อนให้รู้สัมผัส และท่านมีวิธีการอธิบายธรรมได้อย่างแจ่มแจ้งในสิ่งที่แสดง ทำให้ผู้ฟังตรึงตราได้ขบคิดและนำไปปฏิบัติได้จริง จนทำให้ผลงานของท่านปรากฏเป็นรูปธรรม ด้วยการบันทึกเป็นแผ่นเสียง (CD,VCD ,MP3) และเทปคาสเซตมากมาย แม้ว่าปัจจุบัน ท่านประสบอุบัติเหตุพิการทางกลองเสียง แต่ท่านก็ยังพอใจในการออกแสดงธรรมตามงานอบรมต่างๆ ทั้งที่สภาพสังขารของร่างกายไม่เอื้ออำนวยก็ตาม

จากการศึกษาพบว่าพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ท่านใช้เทคนิคและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยวิธีการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ พร้อมกับยกคำคม (บทพญา) และพุทธศาสนสุภาษิต ในการแสดงธรรมทุกครั้ง นอกจากนี้ท่านยังนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแสดงประกอบด้วยในการแสดงธรรม ทำให้ผู้ฟังสามารถรู้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมกับการฟังธรรม ทำให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น

การนำเสนอหลักพุทธธรรมด้วยวิธีการยก พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ภาษิต หลักธรรมคำคม ปรัชญา มาประพันธ์ คำกลอน บทพญา มาประกอบกับการบรรยายธรรมนั้น เป็นวิธีการที่ท่านใช้บ่อยและมากที่สุด จะเห็นว่าวิธีการนี้ท่านยกหัวข้อพุทธธรรมขึ้นมาครั้งใดจะมีพุทธภาษิต คำคม ภาษิต ปรัชญา มาประพันธ์คำกลอน และบทพญาประกอบรองรับอยู่เสมอ ท่านยกหัวข้อพุทธธรรมบทไหนขึ้นมาท่านก็จะมีพุทธภาษิต คำคม บทพญา แทรกอยู่เสมอ บางครั้ง พุทธสุภาษิต คำคม บทพญา เหล่านี้คล้ายเหมือนกับเป็นบทสรุปหรือเป็นบทอ้างอิงในเรื่องนั้นๆ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้ผู้ฟังมากขึ้นเพราะท่านจะเชื่อมหรือแทรกด้วยคำเหล่านี้ตลอดโดยเฉพาะบทพญา ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท่านก็ว่าได้ เพื่อให้เข้าถึงผู้ฟัง จนเกิดความแจ่มแจ้ง ทำให้ประเด็นเด่นชัดและได้คติธรรมไปเพื่อดำเนินชีวิตให้ดีงาม ลักษณะการ

นำเสนอประเภทนี้ ท่านใช้บรรยายธรรมเพื่อจะคลี่คลายหลักพุทธธรรมเป็นชั้นๆ ไปตามลำดับ แต่ละประเด็นให้ชัดเจนซึ่งสามารถแยกประเภทได้ดังนี้^๙

๑) พุทธศาสนสุภาษิต

การนำเสนอหลักพุทธศาสนสุภาษิต ส่วนมากจะใช้ในการเทศน์ เพราะถือว่าเป็นธรรมเนียมนิยมอยู่แล้วที่จะต้องยกพุทธศาสนสุภาษิต ส่วนอย่างอื่นเช่นในการบรรยายธรรมปาฐกถา สันทนา หรือบทความ ท่านยกสุภาษิตขึ้นมาเป็นบทตั้งบ้าง แทรกตามขั้นตอนบ้าง ใช้เป็นบทสรุปบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สิ่งที่นำเสนอมีความหนาแน่น ชัดเจน เพราะมีหลักฐานสามารถตรวจสอบได้โดยเฉพาะพุทธศาสนสุภาษิตที่ท่านยกขึ้นมามียืนยันนั้น ส่วนมากนำมาจากพระไตรปิฎก

๒) สุภาษิต คำคม คำกลอน

“เพียงแมกไม้ฉ่ำชื่นเต็มผืนป่า เพียงธาราเจิ่งขังทั้งเย็นใส
เพียงเสียงสัตว์เรไร้องก้องพงไพร เพียงเพื่อให้ผองมวลมิตร ไกลชิดพุทธธรรม”
เป็นอุดมการณ์ที่ท่านจะสร้างผืนป่าให้อุดมสมบูรณ์ เมื่อท่านออกประกาศพุทธธรรม จึงได้ผูกเป็นคำกลอนไว้ให้บุคคลได้ศึกษาว่า

“ต้นกำเนิดแหล่งน้ำ	เกิดจากป่าดงหนา
ต้นกระแสนธรรมจริยา	แมนพระสงฆ์ทะรงไว้
สัตว์ได้อาศัยชนไพรสณฑ์	สืบเผ่าพันธุ์ แท้เหล่า
โลกจักสุขอยู่ย่อน สัมโหมเจ้า	แผ่พระธรรมท่านเอ๋ย”

๓) บทผญา

บทผญา เป็นปรัชญาของคนอีสานที่ใช้สอนลูกหลานมาตั้งแต่โบราณ พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ท่านเป็นคนอีสานโดยกำเนิดจึงได้ถ่ายทอดหลักธรรมเป็นปรัชญาของตนเอง คือ บทผญา เพราะท่านได้เผยแพร่พุทธธรรมในเขตอีสาน ดังนั้น ภาษาอีสาน ที่เป็นบทผญา จึงทำให้บุคคลรู้จักท่านมากด้วยการเทศน์เป็นทำนองใช้ภาษาท้องถิ่นอีสาน จนทำให้ท่านประสบความสำเร็จในการเผยแพร่พุทธธรรมบทผญา ดังนั้นผู้ศึกษาจะขอนำเสนอไว้เบื้องต้น พอเป็นสังเขปก่อน ดังนี้

๓.๑) เรื่องความสามัคคี

“ไม่ใหญ่น้อยเตียรดาษเป็นถัน รวมกันเป็นดงสูงหมู่คะยุงยางเชื้อ
มีทั้งเครือเขาเกี่ยวเหลียวลงทางลุ่ม กะยังมีพุ่มน้อยทางพื้นจ้อจี

^๙พระมหาสุริยัน จันทนาโม. “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕๒-๕๕.

ไม้หมุ่นี่แม่นสิห่างไกลกัน ความสัมพันธ์มันมีจั่งอยู่น่ากันได้
 ผุงหมุ่นูยงย่างไม้ไบนานาได้เป็นฮ่ม ให้แก่ชุมหม่น้อยทางพื้นได้ชุมเย็น
 พวกหมุ่น้อยกะคือตั้งเดียวกัน ได้รวมกันปกคลุมให้ชุมเย็นทางเหง้า
 ให้แก่รุกโขเฒ่า มหันโตตันใหญ่ มีชีวิตอยู่ได้สบายบ้างตั้งกัน
 สังคมคนเฮนั่นกะคือตั้งเดียวกัน แม่นสิรวยหรือจนกะเพ็งพากันไว้
 คือจั่งสาขาไม้ในไพรเป็นตัวอย่าง ให้อาศัยกรรมพระเจ้าสมานเข้าหว่างกลาง
 แม่นสิทุกข์อยากไเฮ้เฮหากแม่นนามคน แม่นสิรวยหรือจนกะเพ็งพากันไว้
 คือจั่งเฮือคาแก้งเกวียนเห็นให้เกวียนแก่ บัดเพื่อไปฮอดน้ำเฮือสิได้แก่เกวียน”^{๑๐}

ความหมาย ต้นไม้ในป่ามีทั้งต้นใหญ่และต้นเล็กมากมายแต่ละต้นก็ได้อาศัยซึ่งกันและกันต้นใหญ่ก็เป็นร่มเงาให้ต้นเล็กเพื่อเจริญเติบโต ส่วนต้นเล็กก็เป็นร่มเงาให้รากของต้นใหญ่ชุ่มชื้น มนุษย์เราเช่นกันไม่ว่าจะมีฐานะที่แตกต่างกันมีทั้งรวยและจนก็ให้มีความสามัคคีกันมีกรรมประจำใจมีอะไรก็ช่วยเหลือกันเพื่อให้เกิดความผาสุกในสังคมบรรดาสรรพสิ่งที่เกิดมาในโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ พืช ย่อมมีความเป็นอยู่เกี่ยวเนื่องกันเป็นหมู่เป็นคณะ โดยเฉพาะมนุษย์จะเป็นชาติใดภาษาใด ก็ตามจะต้องเกี่ยวพันกันนับตั้งแต่ครอบครัวรวมกันเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และทวีป ตลอดถึงโลก เพราะมนุษย์ทั้งหลายจะอยู่เพียงลำพังผู้เดียวหาได้ไม่ จำเป็นต้องเกี่ยวพันกันด้วยการทำงานบ้าง การเงินบ้าง การค้าบ้าง และการปกครองเพื่อการดำเนินชีวิตให้พบความสุข การพร้อมเพรียงของหมู่คณะย่อมนำความผาสุกมาสู่สังคม ดังนั้นท่านพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ จึงสอนเน้นให้บุคคลมีความสามัคคีกันดังกล่าวในเบื้องต้น

๓.๔) เรื่องความสังเ

“บ่แม่นเดือนหนึ่ง เดือนสองยากนำข้าว เดือนสามมายุงนำไเฮ้ สาแล้ว
 เดือนสี่ผัดว่าฮ้อน เดือนห้าผัดว่าโซ ผัดแต่ว่าเดือนห้าขึ้น ถือคิงฮ้ายไขบ่สว่าง
 เดือนหกมาฮอดแล้วหนาวซ้ำ ผัดตี๋มฝน เดือนเจ็ด เดือนแปด ควรสิเฮ้า
 เดือนเก้าควรสิฮ้อน สังมาซ้ำตี๋มหนาว
 เดือนสิบ สิบเอ็ด ขึ้นพอกะซามผัดไขสัน เดือนสิบสองมาฮอดแล้วความไขกะบ่เซา
 เลยสิตายคาถ้ำ บ่เห็นกรรมพระเจ้ากล่าว มีแต่ยากอยู่บ่แล้วตะผองเฒ่าฮอดมือ
 ตายยามใต้เต็ลใต้สำบายบ้าง เขามีแสงจักเทือ
 ยามใต้નોสิใต้ปลดปล่อยเปลือง ใจเจ้าให้อยู่เย็น
 ใผบ่จำไลเจ้ากินสารของเบือ เจ้าหากเป็นผู้ฮู้ใจเจ้าอยู่เองนั้นแล้ว พอใหญ่เฮ้ย”^{๑๑}

^{๑๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ, ความสุขของชีวิต, [เทพคาสเสท], ๒๕๓๖.

^{๑๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ, ธรรมลีลาภาษาพื้นบ้าน, [เทพคาสเสท], ๒๕๓๔.

ความหมาย การผลัดวันทำความดี ด้วยการเข้าวัดฟังธรรมของบุคคลผู้ที่ไม่พร้อมในที่สุดก็ไม่มีโอกาสได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมเพราะหมดเวลาก่อน ภาระหน้าที่ต่างๆเราเท่านั้นที่ จะรู้และบริหารจัดการได้ บุคคลอื่นทำได้แค่แนะนำเท่านั้นธรรมชาติของมนุษย์หรือสรรพสัตว์ที่มี อยู่บนโลกย่อมรู้เฉพาะวันเกิดของตนเองส่วนวันตายนั้นหารู้ไม่ ดังนั้นการทำความดี เพื่อสังสม บารมีไปสู่ปรโลกจึงไม่ควรมีการผัดเพี้ยนว่าตนเองยังไม่พร้อม ถ้ามีเวลาน้อยก็ให้ทำตามความ เหมาะสมแก่โอกาส เพราะมัจจุรีย่อมติดตามเราทุกเวลา เพราะชีวิตย่อมตั้งอยู่บนหลักไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปดังนั้นการแสวงหาความสุขที่ยั่งยืนจึงเป็นสิ่งที่เราจะต้องรีบกระทำ ก่อนโอกาสนั้นจะไม่มีให้เราได้เลือก เหล่านี้เป็นต้น

๓.๔ จัดหมวดหมู่บทพญาเชิงจริยธรรม ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ

พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ได้มีผลงานการแสดงธรรมออกสู่สาธารณะชนมาก ว่า หลายสิบปี และในบทเทศนาของท่านนั้น มักจะแทรกบทพญาเพื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึง ความหมายในทางปรัชญาอีกด้วย ซึ่งมีมากมายหลายเรื่องที่ได้อ้างถึงหลักพุทธจริยธรรม และมีความหมายสอดคล้องกับหลักจริยธรรม โดยผู้ศึกษาจะขอเสนอการจัดหมวดหมู่บทพญาเชิง จริยธรรมของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ออกเพื่อให้เห็นชัดเจนขึ้น ดังนี้

๓.๔.๑ บทพญาเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๒} ซึ่งมีผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ ความหมายและความสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

พระอริยหนันทมุนี (พุทธทาส อินทปญโญ) ได้ให้ความสำคัญของไตรสิกขาว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๓} มีความสำคัญอยู่ตรงที่มีไว้เพื่อดับความทุกข์อันเกิดจากอุปาทาน ๔ ประการ^{๑๔} และท่านได้ให้ความหมายของศีลว่า หมายถึง การประพฤติดี ที่มีหลักอยู่ทุกๆ ไปว่าเป็นการทำ ให้ผู้อื่นไม่เดือดร้อน สิ่งที่ควรศึกษา หรือควรอบรมที่เป็นชั้นศีล เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบ เรียบร้อย ปราศจากโทษชั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เกี่ยวข้องกับสังคม หรือ ส่วนตัว หรือสิ่งของ^{๑๕} ส่วนคำว่า “สมาธิ” หมายถึง การบังคับจิตใจของตัวไว้ได้ และเหมาะแก่ การงานทุกอย่าง และคำว่า “ปัญญา” หมายถึง การฝึกฝนอบรม ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ อันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ความเห็นแจ้ง

^{๑๒}ที่.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

^{๑๓}พระอริยหนันทมุนี (พุทธทาส อินทปญโญ), *คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๑), หน้า ๘๖.

^{๑๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของไตรสิกขา คือ เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจและปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๑๕}

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ไตรสิกขา จึงหมายถึง หลักการปฏิบัติกาย วาจา จิตใจให้มีความพร้อมในการทำงาน และทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความสัมพันธ์กันทั้ง ๓ อย่าง คือ ทางร่างกาย ทางคำพูด และทางจิตใจ หรือปัญญาของมนุษย์อย่างถูกต้องเป็นสัมมาทิวะในกิจกรรมนั้นๆ โดยมีผล คือ ความปกติสุข ความเข้าใจจริงต่อเหตุการณ์ และสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยที่มากกระทบและดำเนินการอยู่นั้น

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงจะได้นำเสนอบทพินิจในส่วนที่เกี่ยวข้องตามหลักไตรสิกขา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ก.บทพินิจเชิงจริยธรรมตามหลักของศีล

บทพินิจเชิงจริยธรรมตามหลักของศีล ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ได้แสดงไว้ในบทเทศนานั้น สามารถจำแนกออกเป็นแต่ละบท ดังนี้

(๑)“แม่่นสิทุข์ท้อฟ้าเอาได้เกิดเป็นคน บ่ได้เป็นนามสัตว์กะหากบุญเฮาหลายแล้ว เฮามาพากันสร้างศีลธรรมเฮียมฮ่วม พุ่นกะพี นีกะน้อง สิปองเข้าใส่กัน”^{๑๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดควรที่จะร่วมกันรักษาศีลธรรมไว้ ในหลักศีลนี้ ได้สงเคราะห์เข้าในหลักพุทธธรรม คืออริยมรรคมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาวาจา การพูดชอบ สัมมาภังคะ การกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ^{๑๗} เป็นต้น

(๒)“มาบมาบเหลือมกายภาพภูมิสวรรค์ เทพาผายท้อแลเห็นเยียง
ใผผู้มีศีลแล้วเฟิ่นมีตาได้หลินหลั่ง ความซื่อสัตย์และฮ้ายนายฟ้าเฟิ่นเบ็งเงง”^{๑๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เทวอารักษ์ทั้งหลายที่อยู่บนสวรรค์ จะพยายามสอดส่องดูแลว่า บุคคลใดที่เป็นผู้มีศีล และมีการประกอบอาชีพดีหรือชั่วอย่างไร

(๓)“เฮามาละหลีกวันกรรมบาปหนาหนัก มาเอาศีลเป็นสหายฮ่วมเฮียมเฮียมต้อง”^{๑๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเป็นมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่เราควรกระทำคือ พึ่งหลีกวันการทำกรรมบาปโดยอาการต่างๆ ควรที่จะนำหลักศีลธรรมมาอยู่ใ้กายของตนอย่างเนื่องนิตย์

^{๑๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๗.

^{๑๖}พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. **เต็มหัวใจสู่แผ่นดิน**. [แผ่น MP 3].

^{๑๗}ม.อ. (บาลี) ๑๔/๗๐๔/๔๕๓

^{๑๘}พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. **คนตาบอดถือตะเกียง**. [แผ่น MP 3]

^{๑๙}พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. **จริยธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติ**. [แผ่น MP 3].

(๔)“ฟังเบิ่งหมางเหม็นฮ้าย อีสานคำน้ำขอดแอง
 ขอดกะขอดแต่อองน้ำ จิตใจเจ้าอย่าขาดศีลธรรม
 อีสานคำเฮาแห้ง ให้โฮมแสงเฮาแต่ง
 อีสานคำเฮาแห้งแล้ง เอาแสงบ้องเข้าช้อยกัน”^{๒๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ถึงสภาพอากาศเมืองอีสานนี้มีความแห้งแล้งอย่างไร แต่ก็ขอให้จิตใจของเราชุ่มชื้นด้วยศีลและธรรม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

(๕)“เจ้าผู้นอนในมุ้งสังมาให้ยุงกัด บัดผู้นอนเปื่อยปะสังบมียุงตอง^{๒๑}
 น้องหนูซิงทำตะบะให้แมวกำกักราบ พี่เสือโคร่งบนบอบไหวค์คณาเนื้อหมูสมัน”^{๒๒}”

ความหมายเชิงจริยธรรม คนที่ไม่มีศีลมีธรรมแม้จะร่ำรวยก็ทำให้ทุกข์ใจได้ แต่ผู้ที่มีศีลธรรมย่อมมีความสุข คนยากจนเมื่อมีศีลธรรมย่อมทำให้เจริญขึ้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น เหมือนคนที่ไม่มีความฉลาด แต่หากมีศีลธรรมประจำใจ ก็ทำให้เป็นที่น่าเคารพยำเกรงแก่บุคคลทั่วไปได้ สมดังคำกล่าวที่ว่า ศีลเป็นการสร้างตนเองเพื่อเสริมความดีงามของการพัฒนาชีวิตและสังคม ได้แก่ หลักคำสอนในสังคาลกสูตร คือ หลักกิต ๖ ทั้งหมดนั้น จัดเป็นคิหิวินัย หมายถึง วินัยของคฤหัสถ์^{๒๓}

(๖)“ชีสมณชี้อังวักวายชายจ่าย นักปราชญ์ถมแม่บ้านที่กว้างขาดเขิน
 ซาดที่แวนนามเชื้อราชสีห์สัตว์ใหญ่ กะสิไลทิมไม้หนึไปชันป่าคา”^{๒๔}”

ความหมายเชิงจริยธรรม นักบวชหรือสมณะจะไม่มีศีลธรรม แม้นักปราชญ์ทั้งหลายก็จะหมดไป เพราะมวลมนุษย์พากันลืมศีลธรรม กลับหันหน้าไปหาเลี้ยงตนเองทางมิฉฉาจิฐิ จนทำให้ผู้มีศีลต้องหลบหลีกเว้นไปอยู่ที่อื่น

(๗)“สั้นข้อหล้อมือจ้อบเถิง สูงเจ้าเว้วชัววายุงอิน
 ขุดดินไ้ประสงค์หาแต่บังกิว ยามลั่วไม้ประสงค์ได้แต่บับาง แท้นอ”^{๒๕}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ศีลธรรมอยู่กับตัวเองแต่ไม่ยอมรักษา กลับไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอบายอันอยู่ไกลตัวออกไป ขวนขวายหาแต่ในสิ่งที่ไม่ดีมีสาระ เพราะเป็นข้าศึกนำพาก็เลสเป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์มาสู่ตน

(๘)“ตกมาถึงปีบั้น ๒,๐๐๐ ปีปลาย เบิ่งพุทธทำนายว่าไว้คือสิแมน
 ศาสนาพระโคตมเจ้าประเสริฐสัตัพัญญู ลางเทือกบเกือเต็มตั้งพระจันทร์อยู่เทิงฟ้า

^{๒๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. จริยธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติ. [แผ่น MP 3].

^{๒๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. อีสานเขียว. [แผ่น MP 3].

^{๒๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ธรรมเพื่อชีวิตของชาวชนบทอีสาน. [แผ่น CD].

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔-๒๗๒/๒๐๐-๒๑๖.

^{๒๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ธรรมเพื่อชีวิตของชาวชนบทอีสาน. [แผ่น CD].

^{๒๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. บุญกองทด. [แผ่น VCD].

ศาสนาวาถึงคราวสวย เสาเอือนผัดมาแก้ว
 กี่กะขอให้แก้วแต่ไม้ ขอให้จิตใจเจ้าอย่าเสื่อมศีล แท้เนื้อ^{๒๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อกาลเวลาล่วงผ่านไป อาจเป็นดังคำพุทธทำนายที่
 ได้กล่าวไว้ว่า ศาสนาบางครั้งอาจจะมีเจริญบ้าง มีเสื่อมบ้างคละเคล้ากันไป แต่ถึงจะเสื่อมหรือ
 เจริญอย่างไร เพียงขอให้จิตใจของมนุษย์ไม่ห่างจากศีลและธรรมก็เพียงพอ

(๙)“อันหนึ่งเอือหากไหลไปแล้วขอนยังค้างท่า ไฟหากไหม้ป่าแล้วดอนเนื้อหากสียัง
 คนหากขาดสูญขาดศีลธรรมแล้ว โลกาเคลื่อนไหวพังทลายห้อง
 คลองพระพุทธรเจ้าองค์พุทโธเกลี้ยงหมิ่นหลั่น ดินและฟ้าแดนตัวกะหวั่นไหว
 แกงจางแล้วผัดไอ้อ่าวถึงคุณเกลือ บัดว่าไปถึงเอือคิดฮอดคุณไม้พายน้อย
 ยามเมื่อหนีไกลแล้วจั่งฮู้จักคุณคิดฮอด โลกเดือดฮ้อนจั่งคะนิงไอ้อ่าวพระธรรม^{๒๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม บางครั้งเมื่อบางสิ่งลบเลือนจางหายไป อาจมีบางอย่าง
 เปลี่ยนแปลงเข้ามาแทนที่ เช่น เมื่ออยู่ห่างกันแล้วอาจทำให้คิดถึงกันมากกว่าที่อยู่ใกล้ชิดกัน
 เมื่อคำสอนของพระพุทธเจ้าหายไปอาจทำให้คนมีความโลภโมโทสันมากขึ้น เมื่อคนห่างจาก
 ศีลธรรมแล้วอาจทำให้โลกเสื่อมลงไปตามกาล สิ่งที่จะป้องกันความเสื่อมของโลกมนุษย์ได้ คือ
 การหวนนำเอาศีลธรรมกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอีกครั้ง คือ ศีลที่เป็นหลักกลาง
 หมายถึง ๑.สัมมาวาจา พุดชอบ คือ เว้นจากพุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดแต่คำหยาบ พุดไร้สาระ
 ๒.สัมมาภิมันตะ กระทำชอบ คือ เว้นจากทำลายชีวิต เว้นจากการลักทรัพย์สิน เว้นจาก
 ประพฤติผิดในกาม และ ๓.สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ คือ ละมิจฉาชีพ^{๒๘}

(๑๑)“ไม้กะต่างไม้ใบต่างบ่คือกัน แต่ใบลานคือใบ วิเศษคุณของค้ำ
 จารึกธรรมดำรงไว้วิเศษสูงเพียงปราสาท อย่าสิได้ประมาทม้างวางทิมต่อนพระธรรม^{๒๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ใบไม้ที่มีอยู่ก็แตกต่างกันออกไป แต่ใบลานที่บรรจุพระ
 ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ยังสูงค่าอยู่เสมอ อย่าได้ประมาทต่อศีลและธรรม

(๑๒)“เห็นของฮ้ายเป็นดีมีค่า
 เห็นด่านตัวดวงกว้างว่าแปน^{๓๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม มองเห็นอบายมุขต่างๆว่าเป็นของดี ย่อมอาจจะติดกับ
 ตักร่างแหเวียนวายตายเกิดในวัฏสงสารตลอดไปได้

(๑๓)“มารยาทศีลมาพร้อม ต้องจาม่วนศรีสงวน

^{๒๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺญ์. อินทญาณสอนลูก ๑. [แผ่น MP 3].

^{๒๗} อ้างแล้ว.

^{๒๘} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘/๑๘๙, อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๗/๒๓๓.

^{๒๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺญ์. อินทญาณสอนลูก ๑. [แผ่น MP 3].

^{๓๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺญ์. อุดมคติชาวพุทธ. [ทปคาสเสท], ๒๕๓๙.

ให้คงควรคือคม	คอยคะนิงมโนต้อง
ถนอมเป็นคนฮู้	เฮียนเอาอันถึก คำเอ้ย
ค่าเฮาสีสงฆ์	สูงขึ้นคือก้อนคำ แท้หน้อ ^{๑๑} ”

ความหมายเชิงจริยธรรม การฝึกหัดให้ตนเองมีมารยาทที่ดี งดงามแก่ผู้พบเห็น และการมีศีลธรรมจริยธรรมประจำจิตใจยอมทำให้บุุคนมีคุณค่าทางจิตใจสูงเด่นยิ่งขึ้น

(๑๔)“อย่าได้ฮีบเฮงฮ้อน	คอนกระตำว่ามีศีล
อย่าได้เฮ็ดผิดกฎหมาย	โทษสิถึงแกมซำ
อย่ากล่าวคำความกล้า	วาจาป้อยตำ คำเอย
อย่าเฮ็ดหน้าบูดบึ้งตั้ง	บวนเบี้ยวเบ็งบงาม ท่านเอ้ย ^{๑๒} ”

ความหมายเชิงจริยธรรม อย่าได้ประพฤติว่าตนเองนั้นมีศีลธรรม ทั้งๆที่ไม่มีคุณงามความดีอะไรเลย เหมือนมือถือสากแต่ปากว่าตนเองนั้นถือศีล อีกทั้งอย่าได้กล่าวคำรุนแรงพูดจาว่าร้าย ทำหน้าตาบูดบึ้ง เพราะจะทำให้หมดสง่าราศรี ไม่น่าเคารพยำเกรงแก่ผู้พบเห็น และไม่เป็นที่น่าบูชาแก่ลูกหลานของตนได้

(๑๕)“ให้เจ้ามีระเบียบเรียบร้อย	อ่อยฮ้อยเบ็งดีเบิด
สดชื่นบานบายศรี	สง่าสมเส้งี่ยมแท้
พ่อแม่อมหัวข้อม	ยินสะออนดอมดอกก้อนคำ แท้หน้อ
ออนซอนเต้ ออนซอนชมชুম้อ	บมีซิมเศร้า ลูกสาวเจ้าจ้งแม่หนุ ^{๑๓} ”

ความหมายเชิงจริยธรรม ให้ดำรงตนเป็นคนที่มีระเบียบเรียบร้อย อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม เพราะจะทำให้หน้าเคารพ เวลาคนอื่นมองก็ดูมีสง่าราศรี จิตใจเข้มแข็ง บิดามารดาก็จะมีความสุขใจเมื่อได้มีบุตรธิดาที่มีศีลธรรมเช่นนั้น

(๑๖)“ยามไปบตีแท้คิงห่างกายเจ็บ	ย่างบตีตำตอหน่อหนามสามเตียม
บฮ้ำเฮียนเพียรนั้นเป็นหมันสมองตำ	ศีลธรรมก็บฮู้ ภูเก่งกล้าแกมทำต่อยติ
อย่าได้เอาแบบเชื้อชะนีค่างกลางดง	จงรักษาวงศ์ศักดิ์ชื่อควรถนอมไว้
ใจให้ใสคือแก้วแวววาวมารยาท	วาดยามย่างลีลาย้าย งามทำตั้งแต่งาม ^{๑๔} ”

ความหมายเชิงจริยธรรม หากไปทางไหนไม่มีความระมัดระวังมักจะได้รับ ความทุกข์อยู่เสมอ เช่นคนไม่มีการศึกษา ไม่มีศีลธรรม สักวันหนึ่งก็จะพาไปสู่คนพาล ทำให้เสื่อมเสียตามไปด้วยเมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว อย่างกระทำตนให้เหมือนสิ่งสสารสัตว์ที่อยู่ในป่า เพราะการเกิดเป็นมนุษย์ต้องรักษาไว้ซึ่งศีลธรรมและวงศ์ตระกูล เมื่อเรามีศีลธรรมประจำกาย ไปหรือมา

^{๑๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. อินทนิยานุสอหลูก ๒. [แผ่น MP 3].

^{๑๒} อ่างแล้ว.

^{๑๓} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. เล่าเรื่องเมืองฝรั่ง(พระคุณแม่). [แผ่น MP 3].

^{๑๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. มงคลชีวิต. [แผ่น MP 3].

ทางไหนก็จะมีแต่ความเจริญ ได้รับความชมชอบยินดีจากผู้รอบกาย ดังคำกล่าวที่ว่า ศิลเป็น การรักษาเพื่อความประพุดติทางกาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงาม ทำให้สังคมมนุษย์เป็นสังคมอุดม คติที่น่าอยู่ ปราศจากการเบียดเบียนกัน และเมื่อมีศิลปะแล้ว ย่อมส่งผลไปถึงกุลศรัทธมทั้งหลายให้ เจริญก้าวหน้าด้วย คือ ทำจิตให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นและช่วยให้ปัญญาเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างแจ่ม แจ่ม บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ผ่องใส สมดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขิ ยาว ชรา สิล” แปลว่า ศิลนำความสุขมา ให้ ครอบทั่วชรา^{๓๕} เป็นต้น

(๑๗) “ฝั่งหลักหมั่นให้ลมตีฮ้อยหา ทอดสะเนียงนั่งแหงนหน้าเบ็งลม^{๓๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเรามีศีลธรรมยังลึกจิตใจแล้ว ไม่ว่าจะพายุอันใดก็มี อาจทำลายได้

(๑๘) “ฮูปงามนามเนื้อนุ่มแน่นสกุลใหญ่ไพศาล ต่ำทราวมกิริยาวิชาการกะปดงามได้ คือจิ้งจวงดอกไม้คูนจางแดงเตื่อ เหลืองงามแต่บ่มีกลิ่นเกือหอมเอื้อคูสี^{๓๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ถึงจะเป็นคนรูปร่างงามสูงศักดิ์เพียงใด แต่ถ้าไร้ ศีลธรรม ก็จะทำให้หมดสง่าราศี เหมือนไม้ดอกบางชนิดที่มีสีสนสดใส แต่ไม่มีกลิ่นที่หอมเลย

(๑๙) “ลูกไพร่อาจได้เป็นอำมาตย์มนตรี ลูกคนโง่ได้เกิดเป็นเมธีฉลาดในธรรมศิลป์ได้ ลูกฝูงคนทุกข์ฮ้ายกลายเป็นคนห่าง ย้อนว่าบุญบาปเบื้องกรรมพุนได้แต่งมา^{๓๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม คนทุกข์ยากบางครั้งอาจได้ประสบความสำเร็จในชีวิต หน้าที่การงานหรือบางคนเกิดในตระกูลที่ต่ำศักดิ์ ก็อาจกลับกลายเป็นคนร่ำรวยเพราะการรักษา ศีลธรรมได้ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเนื่องมาจากการกระทำคุณงามความดีของบุคคลนั้น นั่นเอง

(๒๐) “คั้นแม่นฮากบ่หมั้น สิพาตันตุ้มตาย ชั้นแหล่ว^{๓๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อการกระทำอันใดไม่มีความมั่นคงก็จะทำให้เรา ประสบความล้มเหลวได้ เช่น การรักษาศีลหากไม่มีจิตใจที่มั่นคงแล้ว ก็จะทำให้เสื่อมจากศีล

(๒๑) “แสนสิทุกข์ยากฮ้ายเฮายังแบ่งกันกิน คั้นคนมีศีลธรรมกะอยู่น่ากันได้ พุนบ้านพีบ้านน้องปรองดองฮักแก่น ยามตักทุกข์ยากคั้นความเอิ้นขึ้นฮ้อยกัน^{๔๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม แม้ว่าจะมีความทุกข์จนยากเข็ญเพียงใด แต่ถ้าหาก เรามีศีลธรรมแล้วไซ้ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ เพราะคนเรานั้นเปรียบเหมือนเป็นญาติกันทั้งญาติ โดยสายเลือดหรือญาติโดยสายธรรม

^{๓๕} ชุ.ธ. (ไทย) ๔๓/๓๓/๒๒๕

^{๓๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. อบรมเด็กและเยาวชน. [แผ่น MP 3].

^{๓๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. อบรมนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษธาณี. [แผ่น MP 3].

^{๓๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. เหลียวหลังของเก่า. [แผ่น MP 3].

^{๓๙} อ้างแล้ว.

^{๔๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. บทเพลงแห่งพระธรรม. [แผ่น MP 3].

(๒๒) “แสนสิทุกข์ยากย้ายเงินขาดแลงกาย บ่ห่อนลืมศีลธรรมพรา้เพียรรักษาไว้
อย่าสุ่โลลาทิมศีลธรรมฮืดเก่า คำพระพุทเจ้าเฮาได้สั่งสอน”^{๔๑}

ความหมายเชิงจริยธรรม แม้นการเป็นอยู่จะอัตคัดขัดสนเพียงใด ก็จงอย่าลืม
ศีลธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านได้สั่งสอนพวกเราเอาไว้ เพราะถือเป็นมงคล
สูงสุดในบวรพระพุทธศาสนา เป็นจารีตที่มนุษย์ควรปฏิบัติเพื่อความงามแห่งตน

(๒๓) “แม่นหากเป็นมือนี่เ็นวันศีล งานการเวียกเฮาหยุดสาเขาไว้
อย่าสิพาไปไหว่ยาคุสังฆราช ไปตักบาตรหยาดน้ำฟิงเจ้าเทศนา”^{๔๒}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อถึงวันพระให้หยุดการทำงานกิจการน้อยใหญ่ต่าง ๆ
ทั้งหลายไว้ก่อน หลังจากนั้นให้พากันเข้าวัดฝึกหัดรักษาศีล ทำบุญตักบาตร ฟิงเทศน์ฟังธรรม
ทำบุญอุทิศให้แก่ผู้บรรพชนม์ ตามสมควรแก่ฐานะ

(๒๔) “คั้นแม่นโลกเดือดฮ้อนศูนย์ขาดศีลธรรมโลกาไกวเคลื่อนหลังหลายย่อน
คลองธรรมเจ้าองค์พุทโเกลี้ยงหมิ่นหลิ่น ดินและฟ้าแดนด้าวกะห้วนไหว
เทวาให้อินทร์พรหมฮ่อยได้บ่ คั้นแม่นเฮาไลทิมศีลธรรมบ่เพียรพรา้
ทุกซ้าชั้นสิเดือดฮ้อนวุ่นวาย เอาศีลธรรมแกจั่งได้ปองธรรม”^{๔๓}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อโลกมีความเดือดร้อนเพราะการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น
กันเองในหมู่มวลมนุษย์เพราะเราขาดศีลขาดธรรมแม้เหล่าเทพเทวาทั้งหลายก็มีอาจจะ
ช่วยเหลือได้ ดังนั้น ควรที่จะรักษาศีลเพื่อป้องกันภัยให้กับตนเองและผู้อื่นอยู่เสมอ

(๒๕) “ยามเมื่อโมหาหุ่มโลกาสีฮ้อนแอ่ง ยามเมื่อศีลขาดท่อนบ่มีฮู้ต่ำสูง
ฝูงหมุ่นักปราชญ์เจ้าหลงฮ้อมความคิด สิ่บ่กวยตามแถบแดนเดิมวินัยตั้ง”^{๔๔}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อความโมโหโกรธาเกิดขึ้นก็จะทำให้โลกวุ่นวาย
เพราะการขาดศีลขาดธรรมก็จะไม่มีใครสูงด้วยศักดิ์แห่งความดี หมุ่นักปราชญ์ผู้หลงผิดทั้งหลาย
ก็จะละทิ้งคุณงามความดี ไม่ประพฤติปฏิบัติเหมือนเดิมหนหลัง

(๒๖) “อัครจริยใจไอ้ข้าวสารอยู่ในโอ สียอคออกตอดไก่
ไม่ไผ่อยู่กอสียอคตอดซ้าง ปลาอย่างอยู่หีบทะยานต้นสวบแมว
แมวกะเหลือใจแท่แก้หัวไปบวช หนูซิงตาสวดสิเทียวเป็นแม่อกค้ำดำข้าวสงเพล”^{๔๕}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อคนเราขาดศีลธรรมแล้วสิ่งที่มีคุณงามความดี
ทั้งหลายก็จะถูกปล่อยปละละเลย เพราะไม่มีกรอบแห่งศีลธรรมค้ำจุนจะทำให้โลกเปลี่ยนไป การ

^{๔๑} อ่างแล้ว.

^{๔๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. มงคลแห่งชีวิต. [แผ่น VCD]

^{๔๓} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. เข้าพรรษาแสวงธรรม. [แผ่น MP 3].

^{๔๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. โลกาวินาศ. [แผ่น MP 3].

^{๔๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒. [แผ่น MP 3].

บวชเพื่อรักษาศีลธรรมก็ไม่มี การทำบุญก็จะไม่ได้บุญ เพราะเป็นการทำบุญเพื่อแสวงหาลาภมาเพื่อใช้เลี้ยงตนเองเท่านั้น

(๒๘)“อย่าได้ไปอยู่ใกล้กับหมูคนพาล ชาติที่แนวปดีให้หลักหนีไกลเว้น
ชาติที่แนวชาติเชื่อบัณฑิตติดต่อนักปราชญ์ ผู้ฉลาดหอมเหื้อไว้เอาเนื่อกล่อมสหาย
คือว่าคนดีนั้นควรบูชาเอาแบบอย่าง ย่างตามหลังเพิ่นผู้รู้แล้วบ่มีเสีย”^{๖๖}

ความหมายเชิงจริยธรรม ให้พยายามหลีกเลี่ยงหนีไกลห่างจากคนพาลทั้งหลาย แต่ผู้รู้ทั้งหลายต่างสรรเสริญในการคบค้าสมาคมกับเหล่านักปราชญ์ เพราะเมื่อคบบัณฑิตแล้วก็จะทำให้ชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

(๒๙)“การได้เห็นได้กายใกล้กับผู้ทรงศีล ได้สนทนาธรรมความงามตามโอกาส
เอ็ดให้เฮาฉลาดฮู้ในเรื่องควรกล่าว ชาวประชาจาริกไว้ธรรมพระเจ้าได้สั่งสอน”^{๖๗}

ความหมายเชิงจริยธรรม การได้อยู่ใกล้ชิดกับพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ได้สนทนาธรรมศึกษาหาความรู้ขึ้นอยู่กับคุณธรรม การกระทำเช่นนี้จะส่งผลให้เราเป็นคนฉลาดในเรื่องต่างๆได้

(๓๐)“ยามเมื่อศีลขาดช้อน มีแต่เมื่อศีลต่ำสูญ”^{๖๘}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อคนเราขาดศีลธรรมแล้ว มักจะทำให้ตกต่ำลงได้ในทุกขอบาย ไม่มีความเจริญ เพราะความทุกข์มักเกิดขึ้นได้ทุกวิถีทาง

(๓๑)“เหลียวพองเห็นพี่น้องชาติเช่นแนวโต มาจำศีลกินทานขึ้นชมหัวแยม
โภชนะนั่งเข้าปุปลาขึ้นตอน พากันทานทอดให้กะเลยได้อิมพุง”^{๖๙}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อมองเห็นญาติพี่น้องมาบำเพ็ญศีลเข้าวัดฟังธรรม ย่อมทำให้เกิดความปิติขึ้นในจิตใจแก่ผู้พบเห็น ทั้งอาหารการกินและความเป็นอยู่ก็สะดวกสบาย

(๓๒)“หินแห่ยังสังมาเกิดเป็นหน่วยแก้ว ราคาลันและมีค่า

ย่อนเพราะนำศีลเฮาฮักษาได้ มันสิพาเฮาขึ้นลุล่วงสรรพวรรค์ แทนอ”^{๗๐}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อบุคคลใดมีศีลธรรมแล้วจะทำให้มีค่าราคาขึ้นได้ เหมือนคนโง่ที่มีใจในการรักษาศีลให้ทานก็จะกลับกลายเป็นคนดี นำเคารพ ดังนั้น ศีลจึงเป็นตัวนำพาเราขึ้นสู่สรรพวรรค์จนถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน

(๓๓)“ยามนั้นคนสิพอใจสร้างกินทานเฮื่องสูง ผุงหมู่เขตสังฆเจ้าศีลสิเคร้าเสื่อมลง
หากยังคงเพศเพี้ยงผ้าผ่อนสีเหลืองๆ ส่วนสิกขาและวินัยสชาติไปเรื่อย”^{๗๑}

^{๖๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. มงคลชีวิต. [เทพคาสเสท], ๒๕๓๘.

^{๖๗} อ้างแล้ว.

^{๖๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. มนต์वाद คาถากันไหลตาย. [แผ่น VCD].

^{๖๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ศาตรทเทศนาสองฝั่งโขง. [แผ่น MP 3].

^{๗๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. อบรมพระสังฆาธิการ. [แผ่น MP 3].

^{๗๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ธรรมิกถาก่อนฟ้าสว่าง. [แผ่น MP 3].

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อบุคคลพอใจในการทำทานแล้ว ก็จะไม่เสียดายในวัตถุที่ให้ทานแต่เหล่ามวลหมู่พระสงฆ์ที่เป็นอลัชชีก็จะมีการประพฤติอย่างขาดศีลธรรมสิกขา และวินัยอันเป็นคุณงามความดีก็จะหมดลงเรื่อย ๆ เพราะโทษแห่งกามคุณเข้าครอบงำนั่นเอง (๓๔) “ชุกคนชุกกินข้าวภาษาสั่งมาต่าง ชุกคนชุกอาบน้ำยังมาเกลี้ยงหลิ่นกัน”^{๕๒}

ความหมายเชิงจริยธรรม บุคคลอาจมีการรักษาศีลที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางคนรักษาศีลเพื่อเอาหน้า บางคนเพื่อเอาใจคนอื่น บางคนเพื่อการหลุดพ้น เพราะคนเหล่านี้ล้วนแต่มีจุดมุ่งหมายในการรักษาศีลคนละอย่างกัน หรือรักษาศีลตามกำลังศรัทธาของตนเอง

ดังนั้น จึงไม่ควรประมาทว่า ศีลเป็นเพียงการควบคุมทางกาย วาจา เท่านั้น แต่ยังส่งผลทางด้านจิตใจและสติปัญญาของคนเรอีกด้วย เมื่อฝึกฝนพัฒนาตนได้แล้ว ก็สามารถจะบรรลुरुธรรมชั้นวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ ก็เพราะศีลเป็นเบื้องต้นนั่นเอง

คุณค่าของศีล (อานิสงส์) ในที่ฆนิกายมหาวรรค ได้แสดงคุณค่าของศีลที่เป็นพื้นฐานของกัลยาณชนทั่วไป มี ๕ ประการ มีโภคทรัพย์มาก เพราะความไม่ประมาท มีชื่อเสียงดี เข้าสู่สังคมใดก็กล้าหาญไม่หวั่นเกรง มีสติไม่หลงทำกาละ (ตายอย่างมีสติ) และเมื่อถึงคราวสิ้นชีวิตแล้ว ก็ไปสู่สุคติโลกสวรรค์^{๕๓}

โทษของการทุศีล (ศีลวิบัติ) ในพระสูตรเดียวกันนั้น ก็ได้แสดงโทษ หรือ ผลกระทบเสียหายที่เกิดแก่ปัจเจกชนผู้ฝ่าฝืน หรือ ล่วงละเมิดศีลของตน ไว้ ๕ ประการ คือ เสื่อมจากโภคทรัพย์ทุกอย่าง เพราะความประมาท เสื่อมชื่อเสียง คนไม่นับถือ ไม่ยกย่องหวาดหวั่น ไม่กล้าหาญเมื่อเข้าสู่สมาคมผู้ดี กลุ่มบัณฑิต ขาดสติเมื่อคราวทำกาละ (ตายอย่างไม่มีสติ) และเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ย่อมจะต้องไปสู่อบายภูมิ คือ ทุกคติ วินิบาต นรก^{๕๔} อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เมื่อทราบทั้งฝ่ายดี คือ คุณค่าของศีลและฝ่ายชั่ว คือ โทษที่จะติดตามมาเมื่อทุศีลแล้ว พึงพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีศีล มีจิตสำนึกอยู่ในใจของตนว่า การเกิดเป็นมนุษย์นี้ยากแสนยากหนอ เราควรทำความดี โดยการรักษากาย และวาจา ของเราให้ปกติสุข เพราะศีลโดยอรรถหมายถึง ปกติ เย็น หนัก^{๕๕} ดังนั้น มนุษย์เราจึงควรเป็นคนมีปกติไม่เบียดเบียนคนอื่น คือ ไม่ทำบาปทางกายและวาจา เย็นใจเพราะศีลรักษาตัวเรา และมีศีลแล้วทำให้หนักแน่นในกุศลธรรมทั้งปวงตามลำดับ

^{๕๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .ทางไปสู่พรหมจรรย์. [แผ่น MP 3].

^{๕๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๗๗/๑๐๑.

^{๕๔} ที.ม.(บาลี) ๑๐/๘๐/๑๐๒.

^{๕๕} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), วิปัสสนาญาณโสภณ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ศรีอนันต์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔ - ๗๕.

ข.บทพญาเชิงจริยธรรมตามหลักของสมาธิ

ในหลักสมาธินี้ พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ได้พูดถึงบทพญาเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวเนื่องเข้าในหลักพุทธธรรมตามหลักอริยมรรค ได้แก่ ๑.สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ๒.สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ๓.สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ^{๕๖} เป็นต้น สมาธิเปรียบในพุทธธรรมก็คือจิตภาวนาได้แก่การฝึกหัดพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพ เพราะคนที่ฝึกฝนพัฒนาตนด้วยหลักภาวนาแล้ว ย่อมส่งผลดีตามคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ

(ก) **สมถภาวนา** หมายถึง วิธีการฝึกจิตให้สงบระงับจากนิวรณ์ธรรม ๕ ประการ มีกามฉันทะ เป็นต้น เพื่อทำให้จิตนั้นมั่นคง ไม่หวั่นไหว พร้อมต่อสัจ หรือ เผชิญกับปัญหาได้ทุกรูปแบบ ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายใดๆ เพราะฝึกให้จิตใจเข้มแข็งอยู่เสมอ เรียกว่า การฝึกสมาธิภาวนา

(ข) **วิปัสสนาภาวนา** หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง แต่ไม่ใช่ปัญญาที่เกิดจากตำรา หรือ วิชาการที่เราเรียนรู้อยู่ แต่ปัญญาในที่นี้ คือ ภาวนามย-ปัญญา เป็นการลงมือปฏิบัติการต่อสิ่งที่เราพิจารณาอยู่นั้น เช่น การยกสังขารขึ้นพิจารณาว่าเป็นไตรลักษณ์ ฟังรู้ทุกกระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา ไม่ใช่การจดจำว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเท่านั้น ดังที่ท่านพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ได้แสดงไว้ในบทเทศนาสามารถจำแนกออกเป็นแต่ละบท ดังนี้

(๑) “ฟังเสียงมู๋ๆของเจ้าหัวหน้าตีกลองแลง ทั้งผองตีกลองเด็กบอกเตือนให้คนผู้
สังฆนาต้องกังสดาลมู๋นี้หน้า เตือนให้ฝูงพี่น้องกรรมฮ้ายอย่าสุทำ^{๕๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม พระสงฆ์เปรียบเสมือนเป็นผู้ให้สัญญาแก่ความดี เพื่อเตือนสติเหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายให้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยว่า สิ่งไหนควรทำหรือสิ่งไหนไม่ควรทำ

(๒) “คือจั่งเอาปลุกตันไม้เพียรพำแพงรักษา หลายวันคืนโดนไปสีใหญ่สูงเป็นต้น
คือจั่งธรรมเนี่ยมแท้บุญกรรมนำแต่ง ไผเด้น้อสิจักหลบหลีกลี่ หากกรรมได้ส่งผล^{๕๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเราเพียรพยายามปลุกตันไม้โดยให้ความถนอม บำรุงรักษา ย่อมส่งผลให้ต้นไม้เติบโตใหญ่ได้ เปรียบเหมือนคนเราที่มีกรรมเป็นของๆ ตน เมื่อถึงวาระที่ต้องรับผลก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ทั้งผลของกรรมชั่วและกรรมดี ไม่สามารถต้านทานผลใดๆ

(๓) “เฮามาสร้างป่าไม้ไว้รองรับโพธิญาณ เป็นเอือนคำหลอรองโลกาไว้
เป็นสวรรค์ของสัตว์สี่นกกหนูปูปิก เฮามาปลุกป่าไว้ให้ตั้งฟ้าช่องฝน^{๕๙}”

^{๕๖} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๑๔๙/๑๒๓

^{๕๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .เดิมหน้าใจสู่แผ่นดิน. [แผ่น MP 3].

^{๕๘} อ่างแล้ว.

^{๕๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. วิสาขะรำพึง ๒. [แผ่น MP 3].

ความหมายเชิงจริยธรรม เป็นการเตือนสติให้มนุษย์หันหน้ามาร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อเป็นการปลูกหลักธรรมแห่งความดี ทั้งให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด

(๔) “เจ้าผู้ไซหลังหล้าป่หมานปลาถึกแต่เต่า ไปยามยามมือเช้าคล้ำพ้อว่าแมนโพนทางโนนมีแต่หญ้าทางงาไซมีแต่ซุ้มฮากไผ่ เล็กเข้าไปทางโนง มีแต่ยุ่งคือกุงลิแกนต์^{๖๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การทำสมาธิต้องมีจิตใจที่แน่วแน่และมั่นคง ไม่คิดถึงสิ่งที่ลวงและพะวงในสิ่งที่ยังไม่มาถึง เพราะการกระทำเช่นนั้นจะเป็นการสร้างกำบังในการทำสมาธิ เมื่อจิตติดในวงพะวง สมาธิก็จะไม่เกิดเพราะจะมีแต่ความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ระดับของการฝึกสมาธิหรือฝึกพัฒนาจิต มีอยู่ ๓ ระดับ ดังนี้ ๑.ระดับเบื้องต้น เรียกว่า ขณิกสมาธิ คือ มีจิตใจมั่นคงชั่วขณะหนึ่งไม่นานนัก เป็นสมาธิสั้นๆ เช่น สมาธิในการทำงานประจำวัน อ่านหนังสือ ฟิมพ์งานเอกสาร ๒.ระดับกลาง เรียกว่า อุปจารสมาธิ คือ มีจิตใจที่แน่วแน่ลงไปอีกสมาธิในขั้นนี้สามารถควบคุม ระวังนิรโทษกรรมทั้ง ๕ ประการ มี กามฉันท เป็นต้นได้ และสมาธิในระดับนี้ ทำให้ผู้ฝึกหัดเป็นผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาก สามารถเกิดอภิญญา ๕ เบื้องต้นได้ ขณะเดียวกันคนที่ทำไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา ก็มักใช้สมาธิระดับนี้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ และ ๓.ระดับสูงสุด เรียกว่า อัปนาสมาธิ คือ มีจิตใจที่แน่วแน่ สงบนิ่งไม่หวั่นไหวต่อสิ่งอื่น ๆ อารมณ์ถูกตัดจากกระแสภายนอกโดยสิ้นเชิง ได้แก่ สมาธิที่อยู่ในระดับจตุตถฌาน อันประกอบด้วยองค์ ๒ คือ เอกัคคตา และอุเบกขา เท่านั้น ไม่มีสิ่งใดไปปรุงแต่งจิตจนกว่าจะออกจากสมาธิโดยวิธี ๕ อย่างนั้น^{๖๑}

(๕) “เป็นหยั่งน้อ ส้งมาพากันโดดลงน้ำ หากินตั้งแต่เต่า
ส้งมาหาขึ้นโลกกว้าง ออกหาข้างค่าแพง^{๖๒}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ในการทำสมาธิปฏิบัติธรรมนั้น ทำให้ถึงต้องหาแต่โชคกลางเป็นเบื้องต้น สิ่งที่ต้องทำที่สุดคือการหาสัจธรรมเพื่อการหลุดพ้นแต่หากไม่ยอมทำ

(๖) “ลูกผู้ฮักเอาไว้ทางหลัง ลูกผู้ซังเอาไว้ทางหน้า หาปลาป้อนมาม
ผัดผู้ฮักกะดักกะเตี่ยว ป่เหลียวหน้าเบ็งเงง^{๖๓}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การปฏิบัติธรรมคนส่วนมากมักจะเอาสิ่งที่ทำก่อนไปทำทีหลัง มักคิดเสมอว่า เรายังมีเวลาปฏิบัติธรรมกราสมาธิอีกมากมาย รอวันเวลาในการปฏิบัติธรรม เป็นการผลัดวันประกันพรุ่ง แต่เมื่อมีจรรยาบรรณชีวิตแล้ว เมื่อกรรมให้ผลถึงจะรู้สำนึกแล้วคร่ำครวญเสียดายภายหลัง

^{๖๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. เหลียวหลังของเก่า. [แผ่น MP 3].

^{๖๑} วิสุทธิ. จุฬฎีกา. (ไทย) ๑/๑๘๔.

^{๖๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. คนตาบอดถือตะเกียง. [แผ่น MP 3].

^{๖๓} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. เหลียวหลังของเก่า. [แผ่น MP 3].

(๗) “ปลาสิไลลาน้ำคำเอัยสิเอ็นลั้ง	ชั้นสิไกลจากตุ้มคิ่นให้แก่หมอ
คำสิไกลสายสร้อยออยคำสิลาล่อง	หมาสิลาข้าวปั้นกระสันให้แก่หมู
ปูปลาสิลาน้ำข้าวกำสิลาหนอง	บัวทองสิลาบั้งห่างไกลคนชั้น
หนองกะสิลาน้ำนาทามสิลาท่ง	สงฆ์สิลาจากถ้ำ นำเข้าสู่นิพพาน” ^{๖๕}

ความหมายเชิงจริยธรรม เป็นการเปรียบเทียบผลแห่งการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิ ว่า ย่อมส่งผลให้สิ่งหนึ่ง ๆ หลุดพ้นจากบ่วงที่เคยเป็นอยู่ ไม่ยึดติดถือนั่นในวิภวสัญญา เมื่อการทำสมาธิถึงขั้นสูงสุดแห่งพรหมจรรย์ ก็สามารถก้าวล่วงพ้นจากห้วงแห่งโอฆะสันดานได้

(๘) “แสงสิใสส่องภาคเทิงฟ้าเพลงประดับ ยิบยับเปลวประกายแสงส่องแยงเยื้องจำ
แสงปัญญาสนองให้ใจนครเอื้องสูง บาดเมือบายโบกฟ้าเดินหน้าสู่ที่หมาย”^{๖๖}

ความหมายเชิงจริยธรรม แสงที่สอดส่องอยู่บนฟ้าเปรียบเหมือนแสงแห่งการปฏิบัติธรรม เมื่อจิตใจเข้าสู่ธรรมแล้ว จะทำให้ภายในจิตใจเบา หิว โลง โปร่ง เย็น ปกติ สะอาด สว่าง สงบ และสบาย ตามธาตุแท้แห่งอารมณ์นั้น ๆ

(๙) “แสงพระธรรมก็ยกย่องเสริมหน่อแนวแห่ง สืบเสาะทอดแทงเพียรถนอมก่อเกื้อยิวผัน
สายพั้วพันคาเคื้อคือเดิมบ่หลุดหล่า สายศรัทธาบ่เสื่อมเศร้าธรรมพระเจ้าบ่เสื่อมศูนย์”^{๖๗}

ความหมายเชิงจริยธรรม แสงธรรมแห่งการปฏิบัติสมาธิภาวนาย่อมก่อให้เกิดผลมากมายในทางปฏิบัติ ย่อมจะผูกมัดเป็นส่วนบุญกุศลไปทั้งชาตินี้และชาติหน้า เพื่อต่อเติมศรัทธาที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อรักษาพระสัทธรรมขององค์สัมพันธญาณให้ถาวรสืบไป

(๑๐) “ตามขบวนน้ำสิไหลลงไปตามฮ่อง บ่ห่อนไหลกอดขึ้นเวียนเกี้ยวสู่ตอย”^{๖๘}

ความหมายเชิงจริยธรรม การปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนา ย่อมจะส่งผลให้เป็นเกลียวคลื่นรองรับกันเป็นไปตามลำดับ โดยเริ่มจาก สงบ สะอาด จนถึงสภาวะสว่าง ไร้ซึ่งมลทิน และไม่มีทางหมุนกลับมาเกิดอีก เป็นการตัดสิ้นกิเลสตัณหาราคะได้หมดจดสิ้นเชิง

(๑๑) “อันว่าเชื้อชาติบึงเปื่อยกาย ต่อสิตอดเจ้าแหล่ว
ให้เจ้าเอ็ดจั้งม้อน เอาโยหุ้มห่อโต เอาท่อน”^{๖๙}

ความหมายเชิงจริยธรรม หากคนเราไม่มีจิตใจที่แน่วแน่และมั่นคงในสมาธิภาวนาแล้ว ไซ้ เมื่อมีจรัราชตามทันก็จะทำให้ตกไปสู่อบาย ติดในบ่วงสังสารวัฏสืบไป

(๑๒) “อย่าปล่อยใจเจ็ดเจ็ยเลยหล่วงหลงไหล แปรवादไปกะดอนตัดต้องสะแดแปดดิน”^{๗๐}

^{๖๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .เดิมหัวใจสู่แผ่นดิน. [แผ่น MP 3].

^{๖๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .อินทนิญาณสอนลูก ๑. [แผ่น MP 3].

^{๖๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .อินทนิญาณสอนลูก ๒. [แผ่น MP 3].

^{๖๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. การให้ผลของกรรมในทางพุทธศาสนา. [แผ่น MP 3].

^{๖๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. วัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนา. [แผ่น VCD].

^{๗๐} อ่างแล้ว.

ความหมายเชิงจริยธรรม ไม่ควรปล่อยจิตใจของตนให้หลงอยู่กับสิ่งอันลวงเลยไป
ควรทำสมาธิอยู่เนืองนิตย์ บางครั้งอาจต้องฝืนความรู้สึกก็จำทน เพื่อความสำเร็จแห่งมรรคผล

(๑๓) “จั่งว่าอย่าตัวนเลี้ยวให้เหลี้ยวเนื้อยาแวนหนี ควรสิมีมโนนี้ก่แห่งแนมแนวก้าว”^{๗๐}

ความหมายเชิงจริยธรรม ถึงคราวปฏิบัติธรรมสมาธิไม่ควรปล่อยจิตใจให้
หวั่นไหวไปตามรูปเสียง กามารมณ์ ควรมีจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่เพื่อความเจริญในธรรมอันสูงสุด

(๑๔) “ฝิ่งหลกัมันให้ลมตีจักฮ้อยท่า เฮามาตั้งทอดสะเน็งแห่งหน้าเบ็งลม”^{๗๑}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อจิตใจของเรามีสมาธิที่ตั้งมั่นดีแล้ว เราก็ไม่ควรจะ
หวั่นเกรงข้าศึกอันเป็นฝ่ายอกุศลมูลแต่อย่างใด เพราะภัยใด ๆ ก็ไม่สามารถทำลายล้างได้

(๑๕) “ตาตีไปคล่องซ่างสามวันมาเปลา่ ตาบอดไปพร้อมเจ้าบ่พ้อมมือได้ขี้มา”^{๗๒}

ความหมายเชิงจริยธรรม การปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนาไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทาง
ปริยัติเลยก็ได้ เพราะคนที่มีความรู้มากอาจทำให้ยึดติดในความรู้ มีความสงสัยในขั้นตอนใน
การปฏิบัติ

(๑๖) “คั้นแมนฮากบ่หมั้น สิพาดันตุ้มตาย ชั้นแล้ว”^{๗๓}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเรากระทำการใด ๆ โดยไม่มีความตั้งใจ มักจะทำให้
พลาดโอกาสที่จะพบกับความสำเร็จหรือความสุขสงบได้

(๑๗) “เฮามาพันเฮือไว้ประสงค์แฮซ่มฝิ่งมาช้อยโบกครั้งไว้ประสงค์ย้อมครั้งใหม่

เฮามาสานไซไวยามฝนสิมาฮอด เพียรพรำรักษาธรรมไว้ประสงค์ได้ตีมบุญ”^{๗๔}

ความหมายเชิงจริยธรรม การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เราควรที่จะเร่งชวนชวายุใน
การกระทำคุณงามความดี เพิ่มพูนแห่งบุญกุศล เพื่อเป็นการมุ่งสู่ประโยชน์อันจะพึงมีในวัน
ข้างหน้า โดยมีนิพพานเป็นที่หมาย

(๑๘) “เดือนแปดได้ล้าล่วงมาถึง ฝูงหมู่สังโฆคุณเข้าวัสสาจำจ้อย

ท่าตามฮอยครองเจ้าพระโคตมเพิ่นสอนสั่ง บ่ทะเลอนลืบบ้างธรรมแท้สู่ภายใน”^{๗๕}

ความหมายเชิงจริยธรรม เหล่าพระภิกษุทั้งหลายก็จะหันหน้าเข้าสู่การปฏิบัติ
ธรรมตามสมควรแก่กาล ตามจารีตและครรลองของพระสงฆ์เพื่อความเจริญงอกงามในธรรมวินัย

(๑๙) “ทางหลายเส้นตามใจเจ้าสิใต้ เจ้าหากมักเส้นเวียง เส้นเลี้ยว กะหากมี”^{๗๖}

^{๗๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง. [แผ่น MP 3].

^{๗๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. อบรมเด็กและเยาวชน. [แผ่น MP 3].

^{๗๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. อบรมนักศึกษา วิทยาลัยอาชีวะอุดรธานี. [แผ่น MP 3].

^{๗๓} อ่างแล้ว.

^{๗๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. บทเพลงแห่งพระธรรม. [แผ่น MP 3].

^{๗๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. เข้าพรรษาศึกษาธรรม. [แผ่น MP 3].

^{๗๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. คำทำนายของพระอรหันต์. [แผ่น MP 3].

ความหมายเชิงจริยธรรม การปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนานั้นมีอุปายและวิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้ปฏิบัติเลือกเอาอุปายใดอุปายหนึ่งเพื่อเป็นบ่อเกิดของสมาธิ ทั้งเบื้องต้นท่ามกลาง และที่สุด

(๒๐) “อัครจริยใจแซ่หางยาวๆ สังกัปได้ของนั่ง
บัตกระต่ายหางป้อมๆ สังกมาได้นั่งของ”^{๗๗}

ความหมายเชิงจริยธรรม เป็นที่น่าอัครจริยอย่างมากในทุกวันนี้ คนที่ได้ชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนากลับมองไม่เห็นคุณค่า ในการปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนากลับหลงติดในลาภยศ สรรเสริญ สุข แต่คนต่างศาสนาเมื่อมีโอกาสเข้ามาปฏิบัติธรรมกลับได้พบความสงบได้

(๒๑) “อย่าได้โลภมที่มความเพียรเขินขาด อย่าได้เป็นท่อนบั้นเสมอด้ยขาดใน
หมายจะทรงผืนผ้าแซมซอนเกลี้ยงกล้า มัวแต่ค้ำชี่คร้านสิหวังพ้อกะเต็ยวลาญ ด้น้อ”^{๗๘}

ความหมายเชิงจริยธรรม อย่าได้ลดละเลิกในการปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนา เพราะจะทำให้ไปยึดติดกับटकของบ่วงมารทั้งหลาย เช่น หากเราต้องการที่จะใช้สอยผ้าแพรที่มความปราณีตก็ควรที่จะขยันหมั่นเพียร มิฉะนั้นอาจได้ใช้สอยผ้าไม่ดีก็เป็นได้

(๒๒) “ตกกะเทินว่าได้ลงลายเล่นกะเล่นสาให้มันม่วน

ตกตากวนมาฮอดแล้วกะกวนให้ทอวัง

ตกกะเทินว่าได้กวนหนองน้ำกะกวนสาให้มันชุ่ม

พอว่าน้ำชุ่มแล้วชิวกึ่งหากสิงอม”^{๗๙}

ความหมายเชิงจริยธรรม หากเรามีความตั้งใจจริงที่จะเริ่มปฏิบัติธรรมกรรมฐานแล้ว ก็จงพยายามตั้งใจทำจริง ไม่ม่งอนแง่นคลอนแคลน เมื่อเรามีศรัทธาตั้งมั่นใจจริงแล้ว ย่อมมีหนทางที่จะสำเร็จ มรรคผลนิพพานได้ ประโยชน์ของการพัฒนาสมาธิ คือ อานิสงส์ที่ได้จากการฝึกฝนจิตให้เกิดพลังเกิดอานุภาพแล้ว คุณประโยชน์ คือ ทำให้บุคคลได้บรรลุถึงเจโตวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ โดยอาศัยการฝึกฝนพัฒนาตนด้วยสมาธินั้นเอง และกำกับด้วยปัญญาตามหลักพละ ๕ อย่าง คือ เมื่อมีศรัทธา ก็เกิดความเพียร เกิดสติ เกิดสมาธิ และปัญญานั้นเอง”^{๘๐} เพราะต้องอาศัยกันโดยตลอดสายปฏิบัติจะขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ได้ ทำให้มีความสามารถพิเศษ คือ ด้้อภิญญา ๕ เช่น มีตาทิพย์ หูทิพย์ล่งวิสัยของปุถุชน หรือ คนปกติเสียได้เช่นพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้เลิศทางมีฤทธิ์มากทำให้สุขภาพจิตดีและพัฒนาบุคลิกภาพให้ดูดียิ่งขึ้น เช่น สุขุม เยือกเย็น แจ่มใส เบิกบาน สดชื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต และมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ๓ ด้านด้วยกัน คือ ช่วย

^{๗๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. ธรรมะเพื่อชีวิตที่ดีกว่า. [แผ่น MP 3].

^{๗๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. ประเพณีที่ควรปฏิรูป. [แผ่น VCD].

^{๗๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ. ทำบุญอุทิศผู้ตายจะได้รับหรือไม่. [แผ่น MP 3].

^{๘๐} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓/๑๑.

ผอนคลายจิต ไม่เครียด เพราะจิตได้พักผอนสบาย ช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพสูง และ ช่วยรักษาโรคได้บางชนิดหรือเวทนาบางอย่างได้^{๘๑}

(๒๓) “เฮาผัดหลงทางวังงวโปรสถนส์แสนล้ำ อาศัยผู้เพิ่นฮู้ชานเอิ้นถูกเอา ชั้นแหล่ว^{๘๒}”

ความหมายเชิงจริยธรรม หากเรายังเป็นคนโง่ในพระธรรมวินัยแล้วไซ้ คราวที่จะเข้าไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากนักปราชญ์คนอื่น เพื่อนำความรู้นั้นมาพัฒนาตนเอง

(๒๔) “ลูกมาทอนมือใหม่ได้มาถึง อย่าสู่มัวเมาอนกกลมหมอนจนแจ้ง
อย่าสู่มัวเมาค่างการงานมีเอาใจใส่ พุทโธความปากเว้าหมายให้เจ้าได้ตื่นมา^{๘๓}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ให้เรามีความเพียรพยายามลุกขึ้นมาต่อสู้กับกิเลสที่มันฝังในจิตใจมนุษย์เรามาเนิ่นนานับหลายร้อยชาติ ขอเพียงให้เรามีจิตใจจดจ่อตั้งมั่น ต่อพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เราก็จะประสบความสำเร็จในวิถีแห่งมรรคผลได้

(๒๕) “ถ้าลียงทางไกลให้เหลียวหลังเหลียวหน้า ฟ้าแห่งฮ้องน้องกะผัดให้หน้า^{๘๔}”

ความหมายเชิงจริยธรรม หากเราจะทำสมาธิภาวนาให้พยายามถึงคุณงามความดีของตนเองให้มาก ไม่ควรพะวงหน้าห่วงหลัง เพื่อจะใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้มีหลักแก่นสารมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

(๒๖) “ทำถึกแล้วไผ่สติกะตามช่าง ทำผัดแล้วไผ่สีย้องกะช่างตาม^{๘๕}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ในการปฏิบัติธรรมกรรมฐานนั้นอาจจะมีหลากหลายวิธีการ ขอให้มั่นใจในการกระทำของตน ไม่ลังเลสงสัย ก็จะทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานเองได้

(๒๗) “ทุข์ย่อนถือฮั้นห้าอุปาทานทนลำบาก ยกนำความยึดมั่นหัวใจเจ้าบ่ปล่อยวาง^{๘๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เพราะขั้นห้าทั้งหลายที่เป็นตัวก่อให้เกิดทุกข์ ทำให้คนเราเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ ไม่รู้จักจบสิ้น เพราะเหตุแห่งการเอาจิตใจของเราไปยึดมั่นถือมั่นในอุปาทานขั้นห้าขั้นทั้งหลายเหล่านี้เป็นของเรา นั่นเอง

(๒๘) “คั้นเจ้าถือคิงไข้อย่าลืมนไลตุ้มผ้าห่ม ให้เจ้าตุ้มผ้าไว้หนวลมนั้นกะสิเซา^{๘๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ถ้าหากเราได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมกรรมฐานแล้ว เมื่อถึงคราวจะม้วยมรณา ให้นำจิตใจของเราไปทำความเลื่อมใสในการกระทำนั้นๆ ก็สามารถนำเราไปสู่นิพพานได้

^{๘๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๓๓.

^{๘๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. หลีกละทางตรงมุ่งสู่ทางอ้อมแห่งการปฏิบัติธรรม.

^{๘๓} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .สู่ความเป็นนิกส์. [แผ่น VCD].

^{๘๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .เข้าพรรษาแห่งการหยุด. [แผ่น MP 3].

^{๘๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .สารพันปัญหา. [แผ่น MP 3].

^{๘๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .เดือนสามฤดูแห่งการแสวงบุญ. แผ่น VCD.

^{๘๗} อ่างแล้ว.

(๒๙) “ขอนลอยน้ำอย่ามองตาว่าขอนดอก ลางเทือขอนปองฮากยังลิซ้าตี๋มใบ^{๘๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเห็นบุคคลอื่นปฏิบัติธรรมสมาธิไม่เป็นเหมือนวิธีของตนก็อย่าได้มองดูถูกเหยียดหยามว่า บุคคลนั้นทำไมไม่ถูกตามใจตน เพราะการทำสมาธินั้นสามารถกระทำได้หลายวิธีทั้งทางสมถะและวิปัสสนา

(๓๐) “จัวควยเหลียวเห็นหญ้าเขียวในนาแล่นเข้าใส่ ปลาเห็นบัตหุ้มเหยื่อไว้คอยถ้ำแต่สิกิน
ยามบัตเจิบดำดินเจิบแสบกายหลัง ยามสิเอาของเขาให้หล่ำแยงจนแจ้ง^{๘๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม บุคคลที่มีความเห็นผิดย่อมนำจิตใจของตนไปยึดติดในอบายทั้งหลาย จนทำให้ไปหลงติดในทุกข์ทั้งปวง เกิดภพชาติไม่รู้จักจบสิ้น ดังนั้นควรที่จะพิจารณาเพ่งเล็งถึงโทษแห่งการกระทำเหล่านั้นให้จงได้

(๓๑) “อย่ามีใจเอนเอียงต่อคำยอเยอ นินทาพร้อมสรรเสริญกะคือเก่า
เฮาคือเฮาอยู่สู่มือ เสมอตำคือแผ่นดิน^{๙๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อคนเราเริ่มปฏิบัติสมาธิภาวนาแล้วบุญกุศลจะช่วยบันดาลสิ่งทีประโยชน์ลาภ ยศ สรรเสริญต่างๆให้ประสบพบเห็นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เราไม่ควรที่จะยินดีในสิ่งเหล่านั้น เพราะมันจะเป็นการปิดกั้นทางแห่งความสงบสุขที่แท้จริง

(๓๒) “บุญกุศลให้หายไปปิ่นให้มันท้าว สัตว์สิ่งเค้าคณาเนื้อยังสิได้อยู่เย็น^{๙๑}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การเจริญสมาธิภาวนานั้นสิ่งที่จะส่งผลติดตามเรามา คือ บุญกุศล เมื่อเรามีบุญกุศลแล้ว ควรที่จะอุทิศส่วนบุญนั้นไปให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เจ้ากรรมนายเวร สัตว์ชนิดต่างๆ ทั้งที่ยังมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ดี เหล่าเทพเทวาทั้งหลายก็ดี มวลมนุษย์ทั้งหลายก็ดี เหล่าสัตว์นรกก็ดี เพื่อให้เขาทั้งหลายเหล่านั้นจงเป็นอยู่อย่างมีความสุข เพื่อหาโอกาสในการประพฤติปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เพื่อความหลุดพ้นจากสงสารทั้งปวง ข้ามพ้นบ่วงโอฆะสงสารด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นั่นเอง

ค.บทพญาเชิงจริยธรรมตามหลักของปัญญา

ในหลักปัญญานี้ ศัพท์ที่ใช้แทนปัญญา หมายถึง ศัพท์ถูกนำมาใช้แทนคำว่า “ปัญญา” อีกหลายคำด้วยกัน แต่มีนัยทำนองเดียวกัน เช่น คำว่าปริญา (รู้รอบ) ญาณ (หยั่งรู้) วิชชา (การรู้แจ้ง) อัญญา (การรู้ทั่ว) พุทธิ (การตรัสรู้) และ สัมโพธิ (การตรัสรู้พร้อม)^{๙๒} เป็นต้น

^{๘๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .ธรรมิกถาหน้าเชิงตะกอน. [แผ่น MP 3].

^{๘๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .ประชาธิปไตยถั่งอก. [แผ่น MP 3].

^{๙๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .มงคลชีวิต. [แผ่น MP 3].

^{๙๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .การเจริญสมถะและวิปัสสนา. [แผ่น MP 3].

^{๙๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑๕.

ความหมายของปัญญา จึงหมายถึง ความรอบรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความเข้าใจ ชัดเจนไม่คลุมเคลือ ความรู้เข้าใจในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และ รู้ที่จัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขาร (ชั้นที่ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ) โดยมองเห็นตามเป็นจริงของมันได้อย่างอิสระ ไม่ถูกกรังรัดด้วยกิเลสทั้งปวง^{๓๓}

พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ได้พูดถึงบทพญญาเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวข้องเข้าไป พุทธธรรม ตามหลักแห่งอริยมรรคทำนสงเคราะห์เข้าไปในหลักมรรคมีองค์ ๒ ได้แก่ (๑) สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ (๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ^{๓๔} และบทพญญาเชิงจริยธรรมตามหลักของปัญญา ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ได้แสดงไว้ในบทเทศนานั้น สามารถจำแนก ออกเป็นแต่ละบท ดังนี้

(๑) “อย่าได้ไอ้อวดอ้างเหยียบย่ำจนลืมนโตอย่าได้โวโวเสียงสิ้นคนทั้งค่าย

ได้เป็นนายคนแล้วอย่าลืมนแกพวกไพร่ คั้นได้เป็นใหญ่แล้วอย่าลืมนเชื้อเช่นอีสาน^{๓๕}”

ความหมายเชิงจริยธรรม อย่าได้เป็นคนทีอวดฉลาด ยกยอตัวเองว่ามี ความสามารถเพียงแต่ผู้เดียว โดยกล่าวหาใส่ร้ายป้ายสีว่าให้คนอื่นทั้งหลายว่าเป็นคนโง่ ไม่มี การศึกษา แม้หากได้เป็นนายคนแล้วห้ามลืมนผู้ที่คอยสนับสนุน ไม่ลืมนต้นสายกำเนิดเผ่าพันธุ์ ของตน เพราะบุคคลที่อยู่ด้านหลังของตนอาจจะนำพาให้ตนประสบความสำเร็จหรือพบบกภัยพิบัติ ได้เช่นเดียวกัน

(๒) “เปิดเป็นไขไ้ไ้เป็นผู้ฝึก ชี้กะดักกะเตียนเป็นผู้เลี้ยง บุญสิได้แก่ใ้^{๓๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การเป็นคนต้องมีสติปัญญาที่ชาญฉลาด หลักแหลม แต่สิ่งที่ไม่ควรลืมนคือ บุคคลใดเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนเมื่อถึงกาลอันสมควรก็จงตอบแทนพระ คุณท่าน เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีสัมมาคารวะ รู้จักกตัญญู เพราะการทำเช่นนี้และ ถือเป็นการทดแทนบุญคุณ

(๓) “เจ่งเล่งน้ำเกียหวาบเห็นต่อน มัวชดแต่น้ำลึคาเข้าสะแมนตาย แท้ตาย^{๓๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ผู้มีสติปัญญาอย่ามองเห็นว่าสิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ หากการกระทำอันใดที่ไม่เหมาะสมก็ควรพิจารณาใคร่ครวญและไตร่ตรองให้ดี เพราะหากทำลงไปแล้วอาจเกิดผลร้ายมากกว่าผลดีก็ย่อมได้

(๔) “อันหนึ่งสาขาไม้ลำเดียวบ้องกะต่าง ห่างบ่เป็นพิน้องใจเลี้ยวกะหากมี”

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

^{๓๔} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔๗/๑๒๓

^{๓๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .เดิมหัวใจสู่แผ่นดิน.[แผ่น MP 3].

^{๓๖} อ้างแล้ว.

^{๓๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ .ทานปริทัศน์. [แผ่น VCD].

ความหมายเชิงจริยธรรม แม้แต่ต้นไม้ที่เป็นต้นเดียวกันยังสามารถแตกออกไปเป็นอีกต้นไม้ เจกเซนมนุษย์เมื่อมีความเห็นในทางที่ผิด ย่อมทำให้ความเป็นญาติห่างหายเสื่อมสลายลง

(๕) “ผมบ่ทันได้ปกท่ายก็อย่าเหินเฮียนแล่นไปแล้ว

อันหนึ่งปีกบ่ทันหุ้มกันกะอย่าฟ้าวแต่สิขัน แท้ตาย”^{๘๘}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อมีความรู้หรือสติปัญญาสามารถไม่เต็มที่จะพิจารณาใคร่ครวญอย่างเต็มที่เสียก่อน ไม่ควรที่จะตั้งตนเป็นหัวหน้าใหญ่ในสายธรรมวินัยนี้ เพราะอาจทำให้เกิดความสับสนของผู้ที่ยังไม่รู้อีกมาก ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้

(๖) “ขบเมื่อราตรีเมี้ยนเวียนมาเป็นมือใหม่ ความตายจึงมาใกล้เผาไหม้มอดสียัง
เจ้าอย่าคิดก่อตั้งกรรมบาปหนาหนัก ให้เอาบุญเป็นสหายฮ่วมเฮียงเคียงซ้อง
สิไปเหนือหรือใต้ให้เอาบุญไปเป็นหมู่ ให้แต่บุญชออยู่ช้อยชาดสิมา”^{๘๙}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อกาลเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป ความตายย่อมใกล้เข้ามาทุกจังหวะ ผู้มีปัญญาย่อมจะรู้แน่ชัดว่าสิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ ส่วนใดที่เป็นบุคคลก็ควรที่จะรีบเร่งเร็วไว ส่วนไหนที่เป็นความผิดก็ละ ลด เลิก เพื่อให้เกิดเป็นบุญทั้งกับตนเองและผู้อื่น ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

(๗) “คั้นเจ้าได้ซี่ข้างกั้งฮ่มเป็นพระยา อย่าลุ่มชวานาผู้ขี่ควายคอนกล้า
คั้นสิไปทางหน้าให้เหลียวหลังก้าของเก่า บาดมะลูตทูตเท่าเซาทำฮอนอย่าสุไป”^{๙๐}

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อได้ตีมีความสุขประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานแล้วอย่าได้ลุ่มบุคคลที่เคยซบเลียงมาแต่กาลก่อน เพราะถ้าหากไม่มีบุคคลเหล่านั้นเราก็ไม่สามารถมายืนบนฝั่งแห่งความสำเร็จได้ ดังเหมือนสิ่งใด ๆ ก็ตาม ย่อมจะมีภูมิหลังด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าหากพิจารณาแล้วว่าไม่ดีก็มิควรทำ

(๘) “แม่หนีมีความรู้ เต็มพุงท่วมปาก หากสอนตัวเองบ่ได้ ไผสิย่องว่าดี”^{๙๑}

ความหมายเชิงจริยธรรม ถึงจะเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถสติปัญญาดีแค่ไหนเพียงใด แต่ถ้าไม่สามารถทำตัวเองให้พ้นจากวิภวสงสารได้ ก็ไม่ถือว่าเป็นบัณฑิตได้เลย

(๙) “อนระกาลนี้คือยามคนใจบอด มีดแปดด้านบัณฑิตเชื้อให้อื่นตรอง
เจ้าผู้ปัญญาเปื่องแสนคมคงสิส่องเห็นน้อ เขียมนี้เป็นผู้ตู่ เขียมนี้ฮ้าคะนิง เอาดอก”^{๙๒}

ความหมายเชิงจริยธรรม คนที่มีปัญญาที่บ่มีความรู้อะไร ย่อมทำให้เสียทรัพย์ต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยผู้มีสติปัญญาดีช่วยอบรมสั่งสอนเพื่อให้เห็นแจ้งในความถูกต้อง

^{๘๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .อินทนิพนธ์สอนลูก ๑ . [แผ่น MP 3].

^{๘๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .บทเพลงแห่งพระธรรม. [แผ่น MP 3].

^{๙๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .เหลียวหลังเบิ่งของเก่า. [แผ่น MP 3].

^{๙๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .เหลียวหลังเบิ่งของเก่า๒. [แผ่น MP 3].

^{๙๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .โลกาวินาศ. [แผ่น MP 3].

(๑๐) “คั้นเขาไปคบค้ำกับหมู่คนพาล ในสันดานของเฮาจะตั้งเดียวกันนั้น
องค์พุทโธเฟ้นสอนไว้ให้เฮาไกลหลีกห่าง ให้หาทางหลีกเว้นอย่าเอากลัวข้องใจ^{๑๐๓}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การคบบุคคลเช่นไรย่อมเป็นไปเช่นนั้น เปรียบเราคบ
บัณฑิตย่อมมีแต่ความเจริญ ส่วนคนพาลนั้นให้หลีกเว้นไกลห่างได้เท่าไรยิ่งดี อย่าได้เข้าไป
พัวพันแม้แต่น้อยนิดเลย

(๑๑) “ความคิดมีบัพเพ่ ทุนสิค้ำแม่นบมี^{๑๐๔}”

ความหมายเชิงจริยธรรม บุคคลผู้มีปัญญาดีแต่ขาดการโยนิโสมนสิการพิจารณา
ใคร่ครวญ ย่อมหาความเจริญได้ยาก ไม่เป็นที่น่าคบค้าสมาคมด้วย

(๑๒) “มันสิค้อนญเข้าสามหมโพธิ์ศรี ศาสนาพระโคตมเส้อมสุญแสนเศรำ
คนจักปึกหนาแน่นบมีการกลัวบาป บาปแก่กล้าเวรนั้นจ้องถึง^{๑๐๕}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อกาลเวลาล่วงผ่านไป ศาสนาของสมณะโคตมก็
จะจางลงไปเรื่อยๆ คนทั้งปวงสติปัญญาจะลดน้อยถอยต่ำ ไม่ยำเกรงต่อบาป เมื่อมีจรรยาตาม
มาถึงก็มีอาจตัดพ้อต่อรองได้

(๑๓) “ชาตินี้ปุ่นเปรียบได้คือจ้งปัญญา ศาสนาคือตั้งหัวใจให้ชีพยังดำรงไว้^{๑๐๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ภายของมนุษย์นี้เปรียบดั่งปัญญา ส่วนศาสนานั้น
เปรียบดั่งหัวใจ ต้องอาศัยเกื้อกูลกันและกันสืบไป จนกว่าจะหลุดพ้นจากวิภวสงสารนั่นเอง

(๑๔) “หาอีหยังกะบ่ทำทदन จนนอีหยังกะบ่ทจนปัญญา^{๑๐๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ปัญญานับว่ามีความสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างยิ่ง
ถ้าเรามีปัญญาแล้ว นับว่าเหมือนมีทรัพย์ศฤงคารมากมาย

(๑๕) “สัตว์สี่งสี่นได้ลุ่มโลกา บ่ห่อนปานแนวคนผู้มีปัญญากล้า^{๑๐๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ในหมู่มวลของสัตว์ทั้งหลายในโลกมนุษย์นี้ ไม่มีสิ่งใด
เลยที่จะประเสริฐเท่าคนมีปัญญา

(๑๖) “มีทองครั้นบ่มีคำหุ่มสิจาหนีมือฮ้อยเทื่อ มีเงินครั้นบ่มีปัญญาพร้อมสิญญสินซึ่ง
วัง^{๑๐๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เปรียบดั่งคนที่มั่งคั่งแต่ไม่มีปัญญาควบคุม ก็อาจทำ
ให้สูญเสียทรัพย์เหล่านั้น

^{๑๐๓} อ่างแล้ว.

^{๑๐๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. บทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย. [แผ่น MP 3].

^{๑๐๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ที่พึ่งของคน ตอนที่ ๒. [แผ่น VCD].

^{๑๐๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. ปลดชนวนระเบิด. [แผ่น VCD].

^{๑๐๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. พิจารณาก่อนตักบาตร. [แผ่น MP 3].

^{๑๐๘} พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. โลกาวินาศเมื่อขาดธรรม. [แผ่น VCD].

^{๑๐๙} อ่างแล้ว.

(๑๗) “มโนมัยไขน้อมคุณธรรมให้เพียรพรา ให้เจ้าเพียรและสร้างบุญผู้ชุ่มเย็น ให้เจ้าจงใจเว้นปาปยังบาป สันโดษได้แนวนั้นเพิ่นว่าดี แท้แล้ว”^{๑๑๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ให้ใจใส่นอบน้อมต่อคุณพระรัตนตรัย เพียรก่อสร้างทานบุญกุศลเอาไว้เป็นทุนสำรองเลี้ยงชีพในภายภาคหน้า โดยการงดเว้นในบาปทั้งหลาย ปลูกสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นมีในจิตใจของตนทุกวัน

(๑๘) “แม่นสิทุกข์ท้อฟ้าก็พอพราเพียรอด หากเขามีศีลธรรมกะสืออยู่นำกันได้อาปัญญาขอตเกี่ยวนำกันทุกที่ค่า สิมี่แต่ความดีได้นำสร้างสุแสง”^{๑๑๑}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ถึงแม้ว่าจะมีความทุกข์มากเพียงใด ประสบปัญหาอย่างรุนแรงเท่าไร หากคนเรามีศีลธรรมแล้วก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยการใช้ปัญญาเป็นกระบังกัณฑ์อันเกิดจากทั้งภายนอกและภายใน โดยหมั่นสร้างสติไว้ทุกวัน

(๑๙) “บัตสิทำนาให้ถามควายเบิ่งสาก่อน คั้นแม่นควายบ่พร้อมอย่างจุงเข้าใส่ไถ”^{๑๑๒}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อจะศึกษาหาความรู้ให้ดูว่าความสามารถของตนมีเท่าไร มีปัญญาดีหรือไม่ แต่ถ้ามีไม่พร้อมก็มีควรฝึนกระทำในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด ควรจะเลือกให้ถูกกับตนและเข้ากับสังคมได้

(๒๐) “นกอีเอียงกินหมากโพธิ์ไฮ แช่วๆเสียงบ่มีโตฮ้อง ผัดว่าแช่วๆฮ้องโตเตียวกะเบิดหมู่ เบิดหมู่่นั้นเป็นเอียงคูโต”^{๑๑๓}”

ความหมายเชิงจริยธรรม คนที่เป็นบัณฑิตมีสติปัญญา มักจะเป็นที่ฟังของคนอื่นอยู่เสมอ และสามารถแก้ไขทุกอย่างเพื่อส่วนรวมได้

(๒๑) “อยากฮอดไวให้ค้อยๆคูลาน อยากฮอดนานให้ฟ้าวแล่น”^{๑๑๔}”

ความหมายเชิงจริยธรรม การศึกษาหาความรู้คู่วิชาต้องค่อยๆเป็นค่อยๆไป ไปทีละขั้นตอน เพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ เมื่อถึงจุดหนึ่ง ก็สามารถประสบความสำเร็จได้

(๒๒) “ช่างตีหม้อกะหวังตีให้มันงาม บ่แม่นตีตามใจแตกทะเลายโยนทิม กูบาสอนตีเตียนเจ้าหวังเจริญเอื้องฮุ่ง บ่แม่นตีมุงฮ้ายหวังให้เสื่อมสูญ”^{๑๑๕}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อครูบาอาจารย์สั่งสอนศิษย์ก็ย่อมต้องการให้ศิษย์นั้นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ หวังความเจริญให้แก่ศิษย์ จำเป็นต้องเชี่ยวชาญแล้วชำเล้าทุกเข้าค่า เหมือนหนึ่งช่างตีหม้อทั้งหลายที่ต้องการให้หม้อออกมาสวยงาม

^{๑๑๐} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. หลับตาตื่นใจ. [แผ่น VCD].

^{๑๑๑} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. เหลียวหลังของเก่า. [แผ่น MP 3].

^{๑๑๒} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. อบรมพระสังฆาธิการ. [แผ่น MP 3].

^{๑๑๓} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. บุญดิบดิบ. [แผ่น VCD].

^{๑๑๔} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. ธรรมบรรยาย. [แผ่น VCD].

^{๑๑๕} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา. อบรมนักศึกษา วิทยาลัยอาชีวะ๒. [แผ่น VCD].

(๒๓) “ยามเมื่อทุกข์ยากฮ้ายยุ่งหยั่งชาติติด ปัญหาชีวิตทรุดโทรมช้าย้าย
อันตรายเต็มด้านมารตำตีหน้า มีปัญญาเพียงท่อนั้นสัซ้อยแก้ให้เป็นดี^{๑๑๖}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อคนเรามีสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งมาเกี่ยวข้องทำให้
ชีวิตผกผันจากที่สูงลงที่ต่ำ จากเคยรุ่งโรจน์กลายเป็นหลดล่ง เพราะเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น
ความสามารถไม่ถึง ไม่มีผู้สนับสนุน เป็นต้น สิ่งที่จะแก้ปัญหานี้ได้ก็คือปัญญาเท่านั้น ที่จะช่วย
แก้และสร้างสรรค์สังคมให้อยู่เป็นปกติสุขได้

(๒๔) “ถ้าเขาเอ็ดนาหลาย ๆ ท่ง คั้นบ่ได้ท่งหล่มกะสิได้ท่งเขิน แท้แหล่ว^{๑๑๗}”

ความหมายเชิงจริยธรรม ผู้มีสติปัญญาสามารถ เมื่อถึงคราวตกที่นั่งลำบากหรือ
ถึงคราวเคราะห์ร้าย ย่อมจะหาทางแก้ไขได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะเป็นพรแสวงที่คนๆ นั้นเขามีอยู่

(๒๕) “หูฟังแจ่งทางใจให้คิดฮ่ำ คั้นแมนหย่าแหลกแล้ว บ่คาแข้วจ้งค้อยกลืน^{๑๑๘}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อเราได้ยินได้ฟังสิ่งใด ๆ มาแล้ว ให้พยายามใคร่ครวญ
พิจารณาเสียก่อนว่า ดีหรือชั่วอย่างไร เมื่อใคร่ครวญดีแล้วให้เลือกปฏิบัติไปตามทางอันชอบนั้น
ก็จะประสบความสำเร็จดังหวังได้

(๒๖) “ฟังความสัมสิเสียเกลือมือฮ้อยห่อ ฟังความสับส่อเว้าสิเสียเจ้าผู้ค่าแพง^{๑๑๙}”

ความหมายเชิงจริยธรรม เมื่อมีปัญหาแต่ไม่มีสติควบคุมก็อาจนำความเสื่อมมา
สู่ตนเองได้ เช่น การฟังความคนข้างเดียวแล้วนำมาสรุปก็อาจทำให้ไม่ได้รับสารอีกข้างหนึ่งได้

(๒๗) “ข้าวนี้คว่ำแห้งแล้วฝนตกมาอีกร้อยห้าพันห้าหมื่นกะเกิดบ่ได้ขางฆวนันตายนำ
คือจ้งคนตายแล้วตายไปบ่เห็นเงิ คือจ้งไฟมอดแล้วควนนั้นกะบ่เห็น

เจ้าอย่ามัวเมาให้นำผีตายผู้ตกป่า ให้นำหม้อกระเบื้องยังสิได้อุ่นแกง^{๑๒๐}”

ความหมายเชิงจริยธรรม คนที่เสียชีวิตไปแล้วก็ไม่อาจฟื้นคืนมามีชีวิตเหมือนดังเดิม
ได้เพราะฉะนั้นบุคคลที่ฉลาดควรจะรีบประพฤติปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนา เพื่อเป็นบ่เกิดของ
ปัญหาทำความเพียรเพื่อขจัดนิเวศทั้งหลาย ให้บรรลุซึ่งมรรคโพธิญาณ จบสิ้นแห่งวัฏสงสาร

จากการศึกษาเอกสารมาทั้งหมด ผู้ศึกษาอาจกล่าวได้ว่า พระอาจารย์สมภพ
โชติปัญญา เป็นผู้มีความรู้ในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อครั้งยังเป็นฆราวาสก็ถือโอกาสเข้า
ร่วมปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ จนได้บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ได้ทุ่มเททั้งแรงกายในการ
ปฏิบัติธรรมและออกเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน ท่านเป็นภิกษุที่ฉลาดในภาษาต่าง ๆ รู้จักใช้
ภาษาตามความเหมาะสมในขณะเทศน์หรือบรรยายธรรมทั้งภาษาท้องถิ่นภาษากลางและ

^{๑๑๖} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .ธรรมิกถาก่อนฟ้าสนธยา . [แผ่น MP 3].

^{๑๑๗} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .ธรรมิกถาก่อนฟ้าสง. [แผ่น MP 3].

^{๑๑๘} อ้างแล้ว

^{๑๑๙} พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา .อบรมครูอาสาปรีติธรรม. [แผ่น MP 3].

^{๑๒๐} อ้างแล้ว

ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาของท่านจึงเรียบง่ายและเหมาะสมกับผู้ฟังในพื้นที่นั้นๆ โดยเฉพาะการเทศน์เป็นบทผญา ทั้งที่ปรากฏในเทปบันทึกบทเทศนา โดยมีผู้ศรัทธาได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ก็ดี ที่จดจำมาบ้างก็ดี

ส่วนบทเทศนาที่มีบทผญานั้น สามารถจัดเข้าตามหลักพุทธจริยธรรม หมวดหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล การอบรมและปฏิบัติในทางที่ถูกต้องดีงาม,สมาธิ คือ การอบรมจิตให้มั่นคง และปัญญา คือ การอบรมตนให้เกิดปัญญารู้แจ้งในสังขาร อันเป็นทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ที่เป็นส่วนสำคัญในทางดำเนินชีวิตของมนุษย์โลกทั่วไป โดยท่านจะเน้นย้ำหลักธรรมทางพุทธศาสนาอยู่เสมอ ในการแสดงธรรมส่วนมาก ท่านมักจะร้อยบทผญาขึ้นต้นก่อน เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ฟัง และจุดนี้เองจึงเป็นจุดเด่นของท่านได้เปรียบพระนักเผยแผ่รูปอื่นๆ ในการเทศน์แต่จึงมีผู้คนให้ความสนใจและติดตามฟังกันมาก

บทผญาที่ท่านกล่าวประกอบบทเทศนาทุกครั้ง เมื่อแสดงธรรมในที่ต่างๆ ทั้งที่ปรากฏในเอกสาร แผ่น CD,VCD และแผ่น MP3 เป็นที่น่าสังเกตว่า บทผญาดังกล่าว สามารถที่จะตีความในแง่อื่นๆ ได้อย่างหลากหลาย แต่ท่าน ก็ได้ตีความและให้ความหมาย ทั้งในแง่เชิงพุทธจริยธรรมและในแง่ของการยกอุทาหรณ์อุปมาเปรียบเทียบ เพื่อสื่อแสดงให้เห็นว่า บทผญากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ฝังรากยึดติดกันแนบแน่นจนกลายเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ท่านมีความเชื่อว่า เมื่อบุคคลมีคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจกายแล้ว ย่อมสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุด ของพระพุทธศาสนา สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้ นับว่าเป็นการตีความให้เห็นความหมายได้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๔

วิเคราะห์ผลการนำบทพญาเชิงจริยธรรมไปใช้ ของชาวตำบลแพด

เมื่อได้ศึกษาทั้งจากเอกสารและหลักฐานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดงธรรม ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เกี่ยวกับบทพญาที่ปรากฏในบทเทศนาแล้วนั้น ผู้ศึกษายังได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผลการศึกษานำเสนอสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) วิเคราะห์บทพญาเชิงจริยธรรม ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา นำไปสอดแทรกในบทเทศนา ในหลักพุทธจริยธรรม และ (๒) วิเคราะห์ผลในการนำความรู้จากบทพญาเชิงจริยธรรมที่ได้ฟังแล้ว ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวตำบลแพด ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์บทพญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในหลักพุทธจริยธรรม

การวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่แฝงอยู่ในบทพญานั้น โดยส่วนใหญ่แล้ว บทพญาที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา นำมาแสดงควบคู่ไปกับการเทศน์นั้น ส่วนมากมักจะกล่าวถึงข้อธรรม หรือองค์ธรรมนั้น ๆ เช่น เรื่อง การรักษาศีล การทำสมาธิภาวนา เรื่อง บุญ-บาป นรก-สวรรค์ การทำความดี ความชั่ว

อีกประการหนึ่ง บทพญาบางบท แม้จะไม่กล่าวถึงหลักธรรมตรง ๆ และบางบทก็เป็นคำสอนที่ให้คติธรรมทั่ว ๆ ไป แต่ท่านสามารถที่จะดึงมาอธิบายเสริม เปรียบเทียบ อุปมาอุปมัยได้ ถือเป็นความพยายามที่จะสื่อธรรมให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ ระวังให้ใคร่ศึกษา เพื่อผู้ฟังเกิดความประทับใจ สนุกสนาน เป็นการอธิบายในสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งบทพญาที่ท่านได้แสดงบ่อยมากที่สุด สามารถวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยธรรมได้ดังนี้

๑) วิเคราะห์บทพญาเชิงจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

บทพญาที่ปรากฏในหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยตรงนั้น มีเป็นส่วนน้อย ส่วนมากเป็นบทพญาที่ยกหัวข้อธรรมนั้น ๆ ขึ้นมา แล้วท่านจะอธิบายขยายความตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา เช่น

(๑) “ทุกข์แต่ห้าขั้นห้าห้า โสมมาฮอดขันธสี่ ทุกข์แต่ในโลกนี้ มาโสมข่อยผู้เดียว
คั้นเจ้าทุกข์แบบนี้ให้เจ้ามีศีลธรรม สิแบ่งทางสวรรค์อยู่เทิงชั้นฟ้า
คนผู้มีศีลนี้ถึงหอมสุทธะยั้ง เทวดาอยู่ฟ้าก็ลงเยี่ยมชู้วัน
ละคราบแล้วก็ขึ้นสู่มืองสวรรค์ ยู่ท่าคงความสุขอยู่วิมานเทิงฟ้า”

บทพญานี้ได้กล่าวถึงขั้น ๕ เช่น แต่เป็นการแยกออกมาเป็นขั้น ๔ คือ เวทนา สัญญาณ สังขาร และวิญญาณ ว่าความทุกข์ในโลกนี้มารวมอยู่ที่ ธาตุทั้ง ๔ และขั้นที่ ๕ แม้ในพระสูตรชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสเกี่ยวกับขั้น ๕ ว่าเป็นศูนย์รวมทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลาย ดังนั้นคนเราเมื่อเกิดมาแล้วควรที่จะพึงรักษาศีลธรรมเป็นของประจำ

กาย เพราะตัวของเราเองเท่านั้นที่จะช่วยเหลือเราเมื่อเวลาสิ้นชีวาไป และเมื่อเราทุกข์ตัวของเราก็คือทุกข์ แต่เมื่อเราสุข ตัวของเราก็คือสุขเหมือนกัน สมดังพระพุทธพจน์ตอนหนึ่ง โดยย่อว่า “อุปาทานชั้น ๕ ก็คือทุกข์”

เกี่ยวกับบทพจนานุกรมเชิงจริยธรรมนี้ พระอาจารย์สมภพ นิยมยกมาเล่าสอนเพื่อเป็นคติเตือนใจไม่ให้ประมาทในชั้น ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ว่าเป็นเหตุให้มนุษย์ประสบกับความพลัดพราก ความทุกข์นานาประการ เช่น ต้องรักษา บำบัดด้วยอาหาร ดูแลสุขภาพกาย และสุขภาพจิตอยู่เสมอ เนื่องจากมนุษย์ทั้งหลายล้วนตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์นั่นเอง

(๒) แม่สนธิทุกข์ท้อฟ้าเฮาได้เกิดเป็นคน บ่ได้เป็นนามสัตว์กะหากบุญเฮาหลายแล้ว
เฮามาพากันสร้างศีลธรรมเฮียงฮ่วม พุ้นกะพี นี้กะน้อง สิปองเข้าใส่กัน

บทพจนานุกรมนี้ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมโดยตรงคือ เรื่องความทุกข์ของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกใบนี้ ย่อมมีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารกันถ้วนทั่วทุกตัวตน ไม่มีใครหลีกเลี่ยงบ่วงแห่งมัจจุราชนี้ได้ แต่ยังคงดีกว่าที่เกิดเป็นสัตว์นรก หรือสัตว์ดิรัจฉาน เพราะสัตว์เหล่านั้นไม่มีโอกาสได้พบพระพุทธศาสนาเลย ถึงแม้จะเกิดมาพบแต่ไม่มีปัญญาที่จะทำความรู้แจ้งในพระสัทธรรมได้ แต่เมื่อเรามีโอกาสได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐที่สุด เพราะมนุษย์นั้นมีสภาพร่างกายและจิตใจที่มั่นคง มีสมองที่ดีกว่า ย่อมมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่สิ่งที่เจริญได้ดียิ่งขึ้น

(๓) “แม่สนธิทุกข์ท้อฟ้าเฮาได้เกิดเป็นคน มีสมองเป็นอาวุธกะฮ่อยแองกันได้
ครั้นเฮามีศีลแล้วเต็มโตกะพร้อมเพิน เพินว่าเฮาประเสริฐแล้วบ่มีมือต่ำสูญญ”

วิเคราะห์เชิงจริยธรรมจากบทพจนานุกรมนี้ พบว่า การที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด ควรที่จะร่วมกันรักษาศีลธรรมไว้ ในหลักศีลนี้ ได้สังเคราะห์เข้าในหลักพุทธจริยธรรม คืออริยมรรค ๓ ข้อ ได้แก่ สัมมาวาจา หมายถึงการพูดชอบ สัมมาภังคะ หมายถึงการกระทำชอบ และสัมมาอาชีวะ หมายถึงการเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ประกอบคุณงามความดีเพื่อความผ่องงามแห่งตนเองและผู้อื่น

(๔) “ตกลมาถึงปีป็น ๒,๐๐๐ ปีปลาย เบ็งพุทธานายเว้าไว้คือสิแมน
ศาสนาพระโคตมเจ้าประเสริฐสิัพัญญู ลางเทือกเทือกเต็มตั้งพระจันทร์อยู่เทิงฟ้า
ศาสนาว่าถึงคราวส่วย เสาเฮือนผัดมากิว
กิวกะขอให้กิวแต่ไม้ ขอให้จิตใจเจ้าอย่าเสื่อมศีล แท้เนื้อ”

บทพจนานุกรมนี้ได้กล่าวถึงความไม่จีรังยั่งยืนของกาลเวลา ย่อมหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป เมื่อกาลเวลาล่วงผ่านเวียนไป อาจเป็นดังคำพุทธทำนายที่ได้กล่าวไว้ว่า พระศาสนาบางครั้งอาจจะมีเจริญบ้าง มีเสื่อมบ้างคละเคล้ากันไป เหมือนกับบุคคลเรานี้ บางทีอาจจะมีดีบ้าง เลวบ้าง แจ่มใสบ้าง สุขทุกข์คละเคล้ากันไปบ้าง แต่ถึงจะเสื่อมหรือเจริญอย่างไร เพียงขอให้จิตใจของมนุษย์ไม่ห่างจากศีลและธรรมก็เพียงพอ

(๕) “บ่าวลาวไทยแม้วจินฉวนแขกฝรั่ง หากมั่นสังฆะเจ้าคือแท้ตั้งเตียว
 คันเฮาละโลกเลี้ยวตัดโคจรโทโส ละความเห็นแก่โต ดั่งพุทโธสอนไว้
 ใจเฮานั้นให้หนักแน่นปไหวห้วน อารมณ์หนักหน่วงแน่นคือแท้ตั้งหิน
 ใจบ่กลับปลอกปลิ้น หลงโง่คือสัตว์ รู้แจ้งสังสารวัฏฏ์ให้สู้อันจริงแท้”^๑

ในบทผญา^๒ เมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ท่านใช้ศัพท์พุทธธรรมโดยตรง คือ“สังฆะ(พระสงฆ์), โลก(ความโลภ), โทโส (ความชุนเคืองใจ), พุทโธ (พระพุทธเจ้า), สังสารวัฏ (การเวียนว่ายตายเกิด)ซึ่งเป็นการอธิบายหลักพุทธธรรมโดยแต่งประพันธ์ในรูปของบทผญา เพื่อให้ฟังง่ายยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการสอนชาวอีสาน นอกจากนั้น บทผญานี้ ยังมีความหมายไปถึง อกุลศลมมูล คือ โลกะ โทสะ โมหะ กล่าวถึงสังสารวัฏฏ์ หรือวัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก เป็นการตั้งเอาธรรมะ มาเปรียบเทียบให้เห็นข้อปฏิบัติ ว่าควรละอะไร และควรบำเพ็ญกิจอันใดที่ควรกระทำใดก่อนหลัง

แม้ในธรรมบท พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุ ไม่ให้ประมาทหรือหลงอยู่ในสังสารวัฏนี้ เนื่องจากการใช้ระยะเดินทางไกล และเป็นลักษณะของคนพาลผู้ซึ่งไม่สนใจปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ดังพุทธพจน์ว่า “ราตรีหนึ่งยาวนานสำหรับคนผู้ตื่นอยู่ ระยะทางโยชน์หนึ่ง ยาวไกลสำหรับคนผู้เมื่อยล้า สังสารวัฏ ยาวนานสำหรับคนพาลผู้ไม่รู้แจ้งสัทธรรม”^๓

(๖) “ให้คิดถึงกาลหน้า สังขารอันบ่เที่ยง
 เสบียงกินชาติหน้า สิ้นสร้อยให้ค่อยทาน
 ครั้นเรามรณะเมื่อยน เสียชีวังไปโลกอื่น
 คุณศีลธรรมจักได้ค่า นำขึ้นสู่สวรรค์ ท่านเอ๋ย”^๔

เมื่อวิเคราะห์บทผญานี้จะเห็นได้ว่า มีหลักธรรมที่ปรากฏคือ คำว่าสังขารที่ไม่มี ความเที่ยงแท้และแน่นอน ย่อมมีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลาง และเสื่อมสลายสูญ หายไปในที่สุด ย่อมไม่มีอะไรที่จีรังและยั่งยืน ส่วนความตายนั้นเป็นของเที่ยงแท้แก่ทุกคน เพราะเป็นไปตามหลักสัจธรรม แต่หากต้องการอยู่เป็นคนโดยสมบูรณ์แล้วไซ้ สิ่งที่ดีควรทำที่สุด คือ กากกระทำคุณงามความดี มีศีลธรรม ประจําจิตใจ เพราะคุณธรรมทั้งหลายเหล่านี้ จะเป็นหลักประกันความปลอดภัยจากทุกติเมื่อคราวสิ้นใจจากโลกนี้ไปสู่สุคติได้

(๗)“เพื่อนว่่างกรรมก้าว พากันวนในโลก เขาแล้ว
 ข้ามกระโดดกว้าง ไปได้จึงเสียหาย ท่านเอ๋ย
 คันมั่นเป็นคนแล้ว ให้เป็นคนคือเพื่อน
 ใฝ่ก็อยากเป็นผู้รู้ ดีแก่ทุกคน

^๑ สัมภาษณ์, พระทัศน์ จันทิโก, เจ้าอาวาสวัดศรีอุดมพร บ้านสามแยกฯ, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^๒ บ.ร. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๕

^๓ สัมภาษณ์พระบุญมา อุดคปญโญ, เจ้าอาวาสวัดศรีสะอาด บ้านดงบัง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

ทางดีนั้น	ปพากันเหลียวเบ็ง
พากันเฝ้าแต่เล่น	ลิตีได้ฮ่อนไต
องค์พระจอมไตรรู้	สัพพัญญูในโลก
พระองค์ตกแต่งตั้ง	ดีแล้วทุกทาง”

ในบทผญา นี้ เมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้ว จะเห็นได้เป็นการกล่าวถึงหลักของวิภูสงสาร เพราะการเวียนว่ายตายเกิดในภพน้อยใหญ่ นี้ เป็นเหมือนแม่น้ำกว้างที่ไม่มีวันแจวเรือให้ถึงฝั่ง เพราะถ้าหากเรามีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงแล้ว ต้องทำตนเองให้สูงตามไปด้วย โดยให้ยึดหลักคุณงามความดี อันพระพุทธร่องค์ทรงชี้แนะไว้ แล้วเดินตามทางนั้น ไม่แวะข้องเกี่ยวในอบายมุขทั้งหลาย เช่นการดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน คบคนชั่ว เหล่านี้เป็นต้น

(๘) “ปลาสิโลลาน้ำคำเอ้ยสิเอิ้นสั่ง	ขันสิไกลจากตุ้มคั้นให้แก่หมอ
คำสิไกลสายสร้อยออยคำสิลาล่อง	หมาสิลาข้าวปั้นกระสันให้แก่หมู
ปูปลาสิลาน้ำข้าวกำสิลาหนอง	บัวทองสิลาบึงห่างไกลคนชั้น
หนองกะสิลาน้ำนาทามสิลาท่ง	สงฆ์สิลาจากถ้ำ นำเข้าสู่นิพพาน”

ในบทผญา นี้ เมื่อวิเคราะห์เชิงจริยธรรม พบว่า เป็นการเปรียบเทียบประผลแห่งการปฏิบัติธรรมสมาธิว่า ย่อมส่งผลให้สิ่งหนึ่ง ๆ หลุดพ้นจากบ่วงที่เคยเป็นอยู่ ไม่ยึดติดถือมั่นในวิภูสงสาร เมื่อการทำสมาธิถึงขั้นสูงสุดแห่งพรหมจรรย์ก็สามารถก้าวล่วงพ้นจากห้วงแห่งโอฆะอันเป็นปวงของสังสารวัฏได้

กล่าวโดยสรุป คือ เมื่อมนุษย์มีปัญญาและเดินตามทางอันประเสริฐแล้ว บุคคลนั้น ก็จะสามารถก้าวล่วงบ่วงแห่งมัจจุราชได้ จบสิ้นการเวียนว่ายตายเกิด หมดยกเลส สิ้นภพสิ้นชาติ ขจัดสิ้นซึ่งความสงสัย ในชาติภพ กระทำตนให้รู้แจ้ง เพื่อเดินทางเข้าสู่ฝั่งแห่งพระนิพพานได้

๔.๒ วิเคราะห์ผลในการนำความรู้จากบทผญาเชิงจริยธรรม ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันของชาวตำบลแพด อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดสกลนคร

จากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนในเขตตำบลแพดและที่มีโอกาสได้เข้ารับการอบรมและฟังบทเทศนา มีเหตุผลมากมายหลายประการ แต่พอประมวลสรุปได้ดังนี้

การนำเสนอเนื้อหาสาระของพุทธธรรมจากการได้สัมภาษณ์ พบว่า ท่านจะเน้นการปฏิบัติก่อนแล้วจึงสอดแทรกเนื้อหาสาระธรรม เป็นการให้ยาที่ถูกโรคของคนป่วย โดยเบื้องต้นท่านจะนำพาปฏิบัติเอง แต่ปัจจุบันด้วยท่านประสบอุบัติเหตุจึงไม่สามารถเข้าร่วมปฏิบัติธรรม นานๆ ได้ แต่ท่านก็จะมีเมตตาให้ผู้เข้าปฏิบัติธรรมได้ฟังธรรมบรรยายโดยการเปิดเครื่องบันทึกเสียงแทนการเทศนา เป็นการให้ยาที่ถูกกับโรค ช่วยทำให้ผู้ได้รับฟังมีศรัทธาปสาทะเพิ่มมากขึ้น

พุทธศาสนิกชนที่ยอมรับเป็นอย่างมากอีกอย่างนั้น คือ พระอาจารย์เป็นผู้ที่แตกฉานในธรรม ปฏิบัติจริงตามเนื้อหาสาระในพระไตรปิฎก และเป็นผู้แตกฉานในด้านของ

ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่นอีสาน ภาษาบาลี โดยพูดในรูปแบบของบทพญา เมื่อพูดแล้วเป็นที่ถูกใจของผู้ฟัง ผู้ฟังฟังแล้วเกิดศรัทธา เมื่อเกิดศรัทธาแล้วจะพาปฏิบัติหรือบรรลุนิพพาน แสดงธรรมอะไรก็เข้าใจง่าย และได้รับความสำเร็จในการแสดงธรรมทุกครั้ง ปัจจุบันมีการบันทึกเทปโดยคณะศิษยานุศิษย์ที่ได้ติดตามพระอาจารย์ไปยังที่ต่างๆ นำมาบันทึกเป็น แผ่น CD,VCD และ MP3 แล้วนำมาเปิดทางสถานีวิทยุในสถานที่ต่างๆ จึงทำให้ผู้ฟังยิ่งเข้าใจธรรมะมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์และชาวบ้านที่อยู่ในเขตตำบลแพดและผู้ที่ไปร่วมปฏิบัติธรรม ก็จะได้รับคำตอบว่า หลังจากที่ได้อ่านธรรมและไปปฏิบัติธรรมกลับมา มักจะได้ไปร่วมอีกครั้งติดต่อกัน นับตั้งแต่ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน พบว่าชีวิตครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เริ่มตั้งแต่ความสงบสุขภายในครอบครัว การรักษาศีลเคร่งครัดขึ้น เข้าใจธรรมะที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาชัดเจนขึ้น ธุรกิจภายในครอบครัวเป็นไปด้วยความสุจริตและเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น จากเหตุผลทั้งหมดเบื้องต้น ในแต่ละปีจึงมีผู้ใฝ่ธรรมเดินทางไปแสวงบุญปฏิบัติธรรมกรรมฐานและฟังเทศน์จากท่านอาจารย์เป็นจำนวนมาก

สำหรับแนวคิดของชาวบ้านในกลุ่มเป้าหมาย ที่ได้เข้ามาร่วมประพาศัตตวิตรปฏิบัติธรรมภายในวัดของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ และที่ได้รับฟังเทศน์อันสอดแทรกด้วยบทพญา คำคม คติธรรมสอนใจ ตามสถานีวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่น เครื่องเล่นวิดีโอ เครื่องเสียง เครื่องเล่นเทปคาสเซต แล้วนั้น ประชาชนย่อมได้รับคุณค่าของการฟังเทศน์ที่ดี และสามารถน้อมนำเอาหลักพุทธจริยธรรม หรือ หลักไตรสิกขา มาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี และการฟังบทเทศน์นั้นโดยส่วนมากจะถูกจริตกับคนอีสาน เพราะส่วนมากคนอีสานเรานั้นจะนิยมฟังมากกว่าการเขียน เพราะเข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยาก และคนอ่านหนังสือไม่ออกก็ฟังรู้เรื่อง และผลจากการฟังบทเทศน์ของชาวตำบลแพดนั้น สามารถวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ตามจำนวนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

(ก) กลุ่มพระสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ได้ฟังบทเทศน์แล้ว ส่วนมากจะนำหลักธรรมหรือบทพญานั้นไปประยุกต์โดยขยายความหมายให้เห็นความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น^๕ เพื่อแสดงให้ญาติโยมฟังอีกทอดหนึ่ง เพื่อเป็นการปลูกฝังหลักธรรมให้แก่ญาติโยมเพิ่มขึ้น และส่งเสริมให้การปฏิบัติธรรมพัฒนาคุณภาพทางจิตใจของตนดีขึ้น^๕ คือ รักษาศีลของตนให้บริสุทธิ์ ทำให้จิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบเยือกเย็น ปลอดโปร่ง โล่ง เบา สบาย มีความจำ และสติปัญญาดีขึ้น^๖

^๕สัมภาษณ์ พระครูโพธิธรรมสุนทร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย บ้านแพด, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

^๕สัมภาษณ์ พระประกาศิต ฐานาโร, เจ้าอาวาสวัดเทพพิทักษ์ บ้านฝาง, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

^๖สัมภาษณ์ พระอธิการสมพาล จันทปัญญา, เจ้าอาวาสวัดศรีดอกแก้ว บ้านโนนไทรทอง.

(ข) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน-ประชาชนทั่วไป

เมื่อชาวบ้านได้รับฟังบทเทศนาแล้ว ย่อมรู้คุณค่าในด้านวัฒนธรรมทางคติธรรมของท้องถิ่นอีสาน เช่น ความเชื่อเรื่องศาสนา^๗ บรรพบุรุษ การเกิดการตาย เป็นต้น รู้คุณค่าในด้านวัฒนธรรมทางเนติธรรม เช่น เรื่อง ฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ได้รู้คุณค่าในด้านวัฒนธรรมทางสังคม เช่น ความเกี่ยวพันกันในฐานะเครือญาติของชนชาวอีสาน ประเพณีที่เอื้อต่อการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนอกจากนั้น ชาวบ้านต่างก็มีความรู้เรื่องข้อคิดคติธรรมสอนใจ^๘ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป รู้จักผลแห่งการให้ทาน รักษาศีล และเจริญเมตตาภาวนา ไม่ประมาทมัวเมาในการดำเนินชีวิตได้กว้างขวางยิ่งขึ้นรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ สิ่งใดเป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์แก่ตนเองและสังคมรู้จักการวางตนที่เหมาะสมต่อสังคม^๙ รู้จักบริหารครอบครัวให้มีความสุขตามแบบของคณอีสาน รู้จักคุณค่าแท้ในการใช้สอยปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หลีกเว้นคุณค่าเทียมที่มีเกลื่อนกลาดในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ไม่บริโภคในปัจจุบันที่ไม่จำเป็นอื่นๆ ทางสังคม^{๑๐} เช่น รถยนต์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

(ค) กลุ่มครู

ครูถือว่าเป็นปัญญาชน ได้รับการยอมรับนับถือจากพ่อแม่ของนักเรียน ดังนั้น เมื่อครูมีโอกาสได้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม และได้ฟังบทเทศนาแล้ว ส่วนมากจะนำความรู้ที่ได้จากบทเทศนานั้นไปปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน^{๑๑} เช่น สอนให้นักเรียนรู้จักความหมายของบทพญา ฝึกให้นักเรียนเขียนบทพญา ทำรายงานส่งในชั้นเรียน^{๑๒} ตลอดจนจนถึงการสนับสนุนเรื่องสื่อต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของเยาวชน ทั้งสื่อทางอินเทอร์เน็ต สื่อธรรมชาติ และสื่อที่ประดิษฐ์ขึ้นมา โดยมีแนวคิดที่ว่า เมื่อมีเวลาว่างจากการเรียนในชั้นเรียน ก็จะร่วมกันจัดโครงการเข้าค่ายอบรมตามสมควร^{๑๓} เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ครูอาจารย์เอง และแก่เยาวชนด้วยทั้งสองฝ่าย

^๗ สัมภาษณ์ พ่อสวน ศรีสุรราช, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านแพด, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ พ่อหนา ธรรมลา, ปราชญ์ชาวบ้านดงบัง, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^๙ สัมภาษณ์ พ่อแสวง ธรรมลา, ประชาชนทั่วไป บ้านโนนไทรทอง, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พ่อสุไร แสงสวัสดิ์, ประชาชนทั่วไป บ้านฝาง, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายกิตติศักดิ์ สุวรรณชัยรบ, ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษาประชาสามัคคี, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายมนัสพงษ์ แผลมสวาท, ครูโรงเรียนศึกษาประชาสามัคคี, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางวันนี โคตะมา, ครูโรงเรียนหนองคำแสง, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

(ง) กลุ่มเยาวชน

เยาวชนเมื่อมีโอกาสได้เข้ารับการอบรมและฟังบทเทศนาแล้ว ย่อมเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์^{๔๔} เพราะพระอาจารย์จะสอนให้เยาวชนฝึกการมีสติสัมปชัญญะ โดยท่านยึดปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อย่างมีสติ^{๔๕} หยิบหนังสือ เขียนการบ้าน ช่วยดูบ้าน หรือช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ต้องมีสติระมัดระวัง^{๔๖} จะได้ทำงานหรือปฏิบัติไม่ผิดพลาด เพราะการทำการบ้านหรือการเรียนหนังสือก็เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาเช่นเดียวกัน ปัจจุบันพบว่าเยาวชนจะสนใจมาเข้าวัดเพื่อรักษาศีล ให้ท่าน^{๔๗} และชอบการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ร่วมเวียนเทียนกิจกรรมในวันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา มากขึ้น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ยังสามารถจัดกลุ่มของผลในด้านการนำความรู้จากบทเทศนาที่มีความหมายในเชิงจริยธรรม ไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนและในสถานที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนี้

(ก) ผลต่อตนเอง การรักษาศีล เป็นการส่งเสริมให้คุณภาพของใจดีขึ้น คือ ทำให้จิตใจผ่องใส สะอาด บริสุทธิ์ สงบเยือกเย็น มีความจำ และสติปัญญาดีขึ้น ทำให้คิดอะไรได้รวดเร็ว ถูกต้อง และเลือกคิดแต่ในสิ่งที่ดี เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี กระจับกระจ่าง กระจีกระเป๋ามีความมองอาจสง่าผ่าเผย มีผิวพรรณสดใส และเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๑) ด้านชีวิตประจำวัน การทำสมาธิภาวนาช่วยให้คลายเครียด เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน และประสบผลสำเร็จจากการศึกษาเล่าเรียน ช่วยเสริมให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เพราะร่างกายกับจิตใจย่อมมีอิทธิพลต่อกันเมื่อสภาพภายในร่างกายจิตใจดี ย่อมส่งผลให้ภายนอกดีตามไปด้วย

๒) ด้านศีลธรรมจรรยา ทำให้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ เชื่อกฎแห่งกรรม สามารถคุ้มครองตนให้พ้นจากความชั่วทั้งหลายได้ เป็นผู้มีความประพฤติดี เนื่องจากจิตใจดี ทำให้ความประพฤติทางกายและวาจาดีตามไปด้วย สันโดษ รักสงบและมีขันติเป็นเลิศ และความเอื้อเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นผู้มีสัมมาคารวะและมีความอ่อนน้อมถ่อมตน

(ข) ผลต่อครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุข เพราะสมาชิกในครอบครัวเห็นประโยชน์ของการประพฤติธรรม ทุกคนตั้งอยู่ในศีล ปกครองกันด้วยธรรม เด็กเคารพผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เมตตาเด็ก ทุกคนมีความรักใคร่สามัคคีมีน้ำหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ครอบครัวมีความสุข

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายประพาส แพร่เรืองฤทธิ์, เยาวชนบ้านโนนสะอาด, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางสาวประนิตาดี แผล้งจันทร์คำ, เยาวชนบ้านประชาสามัคคี, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ บุญเคียง, เยาวชนบ้านสามแยกพัฒนา, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุลักษณ์ พลัดพรหม, เยาวชนบ้านโนนไทรทอง, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕.

เจริญก้าวหน้า เพราะสมาชิกต่างก็ทำหน้าที่ของตนโดยไม่บกพร่อง เป็นผู้ที่มีใจคอหนักแน่น เมื่อมีปัญหาครอบครัวหรืออุปสรรคใด ย่อมรวมใจกันแก้ไขปัญหา ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

(ค) ผลต่อสังคมและประเทศชาติ ทำให้สังคมร่มเย็นสงบสุข ปราศจากปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่นๆ เพราะปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการฆ่าหรือทำร้ายตัวเอง ฆ่าผู้อื่น การข่มขืน ฉกชิงวิ่งราว มั่วเมาประมาทในกามารมณ์ การทุจริตคอร์รัปชั่น ล้วนเกิดขึ้นมาจากคนที่ขาดคุณธรรม เป็นผู้มีจิตใจอ่อนแอ หวันไหวต่ออำนาจยั่วยวน หรือกิเลสได้ง่าย ผู้ที่ฝึกสมาธิย่อมมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมสูง ส่งผลให้สังคมสงบสุขได้ทำให้เกิดความมีระเบียบวินัย ผู้ที่ฝึกปฏิบัติการทำสมาธิภาวนาย่อมเป็นผู้รักความมีระเบียบวินัย รักความสะอาด มีความเคารพกฎหมายบ้านเมือง .ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า เมื่อสมาชิกในสังคมมีความสุขจิตใจที่ดี มีระเบียบวินัย รักความเจริญก้าวหน้า

(ง) ผลต่อพระพุทธศาสนา ทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและรู้ซึ่งถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา รวมทั้งรู้เห็นด้วยตัวเองว่า การฝึกปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ทำสมาธิภาวนานั้นไม่ใช่เรื่องเหลวไหล หรือ เป็นเรื่องที่ผิดแปลกประการใด แต่เป็นหนทางที่จะทำให้มนุษย์ปฤชนคนธรรมดาได้ก้าวล่วงพ้นแห่งวิภวสัญญา และสามารทำให้แจ้งในสัจธรรม บรรลุซึ่งมรรค ผล นิพพาน ขจัดสิ้นอาสวะกิเลส และเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป เพราะเป็นหลักฐานยืนยันว่า トラบใดที่เหล่าพุทธศาสนิกชนยังสนใจปฏิบัติธรรม ขวนขวายในการให้ทาน หมั่นรักษาศีล และมีการเจริญสมาธิภาวนาย่อมเป็นเบื้องต้น พระพุทธศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรืองอยู่ตราบเท่านั้น ที่สำคัญย่อมเป็นกำลังและส่งเสริมทะนุบำรุงศาสนา โดยเมื่อเข้าใจซาบซึ่งถึงประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม รักษาศีลธรรม ด้วยตนเองแล้ว ย่อมจะชักชวนผู้อื่นให้ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาตามไปด้วย และเมื่อใดที่ทุกคนในสังคมตั้งใจปฏิบัติธรรม ทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เมื่อนั้นย่อมเป็นที่หวังได้ว่า สันติสุขที่แท้จริงก็จะบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ฉะนั้น ถือได้ว่าบทพณฺญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ ที่ได้บันทึกไว้แล้วนำมาเปิดในสถานที่การจัดอบรมต่างๆ ย่อมยังให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมโดยส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรม ที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่มีผลต่อชาวตำบลแพตนั้น ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลจากเอกสาร

ผลของการวิจัย พบว่าวัฒนธรรมทางภาษาของชาวอีสาน มีความเจริญรุ่งเรืองมาหลายศตวรรษ โดยแสดงออกมาเป็นวรรณกรรม ๒ อย่าง คือ วรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์ โดยมีพระสงฆ์และประชาชนชาวอีสาน ได้สื่อสารเป็นวัฒนธรรมทางภาษาเพื่อสั่งสอน ตักเตือน หรือใช้เป็นวิถีชีวิตในสังคมของตน โดยเฉพาะการใช้วรรณกรรมแบบมุขปาฐะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า “บทผญา” พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เป็นผู้ให้นำเอาบทผญานั้นมาประกอบบทเทศนา เพื่อประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกสู่สังคม โดยมีผู้บันทึกไว้ในรูปแบบของ แผ่น CD,VCD MP3 และ เทปคาสเซต ในขณะที่เดียวกันท่านก็ได้จัดอบรมเสขปฏิบัติให้แก่ผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรม และมีผู้ศรัทธาเป็นจำนวนมาก ท่านนำบทผญามาประยุกต์ให้เข้ากับหลักธรรม แล้วขยายความสั่งสอนพุทธศาสนิกชน เพื่อให้การเผยแผ่นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้สูงอายุมีความนิยมฟังคำสั่งสอนที่เรียกว่า “บทผญา” เป็นอย่างมาก ด้วยบทผญานั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมก็มี ซึ่งความหมายของบทผญา คือ ความรู้หรือปัญญา เป็นคำพูดที่นักปราชญ์ใช้ในการสั่งสอนประชาชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาเฉพาะถิ่นอีสาน ส่วนลักษณะของบทผญา คือ มีลักษณะเป็นถ้อยคำพูดที่ไพเราะมีสัมผัสกันเป็นกลอนสั้นๆ น่าฟัง ให้คติเตือนใจได้เป็นอย่างดี โดยมีระดับในการใช้แต่ละโอกาส บุคคล สถานที่ อย่างเหมาะสม มีเหตุผลในคำบทผญานั้น ๆ ประเภทของบทผญาใหญ่ๆมีอยู่ ๔ อย่าง คือ (๑) ผญาแกม มีลักษณะคำสั้นๆ เป็นคำสั่ง เป็นคำสอน คำเตือน คำเกี่ยวพาราตี (๒) ผญาเครือ คือ ผญาที่มีลักษณะเนื้อความที่ยาว มีการอธิบายยาวไม่จบใน ประโยคเดียว หรือข้อความเดียว มีทั้งคำสั่ง คำสอน คำเตือน และคำเกี่ยว (๓) ผญาอวยพร คือ คำผญาที่ใช้ในโอกาสอวยพรให้แก่ลูกหลานในคราวขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานฉลองทำบุญ เป็นต้น (๔) ผญาปริศนา คือ คำผญาที่แฝงด้วยปริศนาธรรม ไม่กล่าวโดยตรง แต่กล่าวอย่างมีอุปมาอุปมัย ให้ข้อคิดเชิงปรัชญา

บทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา คือ ผญาภาสิตและผญาปริศนาธรรม เป็นบทผญาที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา นำไปใช้สอน แก่พุทธบริษัทผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม เพื่อความเจริญก้าวหน้า และความรอบรู้ในการรู้จักวิธีแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของ

ตนเอง และสอนให้ชาวบ้านเข้าใจถึงวัฒนธรรมทางคติธรรมเนติธรรม ทางสังคม ประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นอีสาน เช่น การทำบุญให้ทาน การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ความกตัญญู กตเวที ความไม่ประมาท การปกครอง ความอ่อนน้อมถ่อมตน การคบหา การทำงาน กล่าวโดยสรุป คือ พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา นำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ โดยสอดแทรกด้วย บทพญาเชิงจริยธรรม ได้แก่

(๑) สอนหลักจริยธรรมในระดับต้น คือ หลักการรักษาศีล เช่น สอนให้รู้จักคุณค่าของศีล ประโยชน์ของการรักษาศีล คือมีทั้งสอนโดยตรงก็มี สอนโดยอ้อมก็มี (ไม่พูดถึงศีลตรงๆ แต่มีนัยทางจริยธรรมที่บ่งชี้ว่าเป็นศีล)

(๒) สอนหลักจริยธรรมระดับกลาง คือ การทำสมาธิภาวนา โดยมุ่งเน้นการอบรมจิตใจตนเองไม่ให้เกิดความหลงในความไม่มีตัวตนของสังขาร ความไม่นอนของชีวิต เพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งการทำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำสมาธิภาวนา

(๓) สอนหลักจริยธรรมระดับสูง เช่น สอนให้มีปัญญาเข้าใจ ฉลาดในการทำกิจการงานของตนให้สำเร็จลุล่วง ทั้งยังสอนให้เข้าใจในการทำความรู้จักในอริยมรรค คือ หนทางอันประเสริฐ ๘ ประการ มี ๑.เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ๒.ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) ๓.เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) ๔.กระทำชอบ (สัมมากรรม) ๕.เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) ๖.พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) ๗.ระลึกรู้ชอบ (สัมมาสติ) และ ๘.ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) อันเป็นหนทางแห่งความพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย นั่นเอง

๒) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นอกจากนั้น จากการวิจัยยังพบว่า บทพญาในเชิงจริยธรรมที่ท่านเทศน์สั่งสอน พุทธศาสนิกชนนั้น มีผลทางด้านจิตวิทยาอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์และชาวตำบลแพดส่วนใหญ่ ยังคงให้ความนิยมการฟังเทศน์แบบผสมบทพญา เมื่อผู้ฟังๆ แล้ว ส่วนใหญ่จะนำบทพญานั้นไปแสดงหรือเล่าให้คนอื่นฟังอีกที เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ให้ข้อคิดคติธรรมต่างๆ ในการแก้ปัญหา ด้านสังคมของตนเพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข ทั้งยังมั่นคงในการรักษาศีล รู้จักคุณ บุญ-บาป การทำสมาธิภาวนา การวางตน การทำงาน และรู้จักการสั่งสอนบุตรหลาน เกี่ยวกับพฤติกรรมและประเพณีที่ดีงามของชาวบ้าน เป็นต้น ส่วนครูอาจารย์นิมนต์นำบทพญาไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มเติมความรู้ให้กับผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของเยาวชนนั้น เมื่อได้ฟังบทเทศนาแล้ว ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงในทางที่ดี มีความเพียรสนใจในการศึกษาเล่าเรียน เคารพและเชื่อฟังบิดามารดาครูอาจารย์มากขึ้น ฉะนั้น ถือได้ว่าบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่ได้บันทึกไว้แล้วนำมาเปิดในสถานที่การจัดอบรมต่างๆ ย่อมยังให้เกิดประโยชน์กับสังคมโดยรวมเป็นอย่างยิ่ง

๕.๒ อภิปรายผล

พระพุทธรเจ้าได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับ พุทธบริษัททั้ง ๔ รับผิดชอบร่วมกัน มี ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา แต่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน จากการศึกษาผลงานของ พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ย่อมอาศัยเหตุปัจจัยหลายประการด้วยกัน นั่นก็เพื่อความสำเร็จสูงสุดตามวัตถุประสงค์แห่งพระพุทธองค์ นับว่าเป็นศาสนทายาท หรือผู้ทำหน้าที่และรับภารกิจประกาศพระพุทธศาสนา เมื่อแสดงธรรมแต่ละครั้ง ท่านมักจะประยุกต์หลักพุทธธรรมด้วยการสอดแทรกบทพจนานุกรม สุภาษิต บทพจนานุกรมปริศนา เพื่อให้ประชาชนเข้าใจมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์บทพจนานุกรมเชิงจริยธรรม ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ นำไปใช้สั่งสอนพุทธศาสนิกชนชาวอีสานนั้น พบว่าท่านนิยมใช้บทพจนานุกรมสอดแทรกในโอกาสที่เหมาะสมแก่การเทศนาเรื่องนั้นๆ โดยยกหลักธรรมขึ้นแสดงก่อน แล้วยกบทพจนานุกรมขึ้นแทรก และอธิบายเป็นภาษาที่เรียบง่าย ซึ่งบทพจนานุกรมที่ใช้เพียง ๒ ประเภท คือ บทพจนานุกรมภาษิต และบทพจนานุกรมปริศนา แนวคิดหลักของท่านที่นำบทพจนานุกรมประยุกต์ในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชนนั้น เพื่อให้มีความเหมาะสม สมดุล กับบุคคลในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย คือ ถ้าผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นคนเฒ่าคนชราในหมู่บ้าน ก็มักจะนิยมฟังเทศน์ที่มีบทพจนานุกรมเป็นข้อคิดด้วย แต่หากเป็นคนหนุ่มสาววัยรุ่น มักจะไม่นิยมฟังบทพจนานุกรม เนื่องจากฟังแล้วจะต้องแปลจากภาษาถิ่นอีสาน เป็นภาษาไทยภาคกลางอีกต่อหนึ่ง จึงจะเข้าใจเนื้อหาสาระได้

ส่วนผลของชาวบ้านที่ได้ฟังบทเทศนาตามกลุ่มเป้าหมายที่ไปสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มพระสงฆ์นิยมนำเอาบทพจนานุกรมนั้นไปประยุกต์เพื่อเผยแผ่สั่งสอนพุทธศาสนิกชนเพิ่มเติม ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจและพึงพอใจที่จะกระทำความดี ดำเนินชีวิตในทางที่ควร รู้จักบุญ-บาปมากขึ้น เข้าใจในการทำสมาธิภาวนาเพิ่มขึ้น และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข คณะครูอาจารย์ก็มักนำบทพจนานุกรมไปประยุกต์และสอดแทรกในบทเรียนเวลาสอนนักเรียน โดยให้นักเรียนหาความหมายและทำรายงานส่งในรายวิชาของการเรียนเพิ่มเติม ในส่วนของกลุ่มเยาวชนนั้น ส่วนมากจะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีความสำรวมกายวาจาใจ มากขึ้น รู้จักแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ และเชื่อฟังครูอาจารย์มากขึ้นด้วย

สำหรับบทพจนานุกรมเชิงจริยธรรมที่ได้ถูกเผยแผ่เป็นลักษณะบทเทศนานั้นถือเป็นเครื่องมือในการสั่งสอน อบรม ฝึกฝน คนในสังคม แม้ว่าพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ จะนำบทพจนานุกรมไปใช้ในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชนก็เป็นเพียงอีกเทคนิคอย่างหนึ่งเท่านั้น คงไม่ใช่ทั้งหมดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่งานวิจัยนี้ มุ่งชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของจริยธรรมที่ท่านพระอาจารย์ ได้แสดงผ่านบทพจนานุกรม ซึ่งจริยธรรมมีลักษณะความหมายตรงตัวบ้าง มีลักษณะที่แฝงอยู่ในบทพจนานุกรมปริศนาบ้าง โดยจริยธรรมในภาพรวมก็เพื่อมุ่งสั่งสอนให้ชาวอีสาน ประพฤติดี

ปฏิบัติชอบตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวอีสาน ให้อรรถกถาการปฏิบัติตน การวางตนให้เหมาะสมด้วยหลักจริยธรรมที่แฝงมากับบทผญาตัวเอง

ในส่วนของการศึกษาผู้ศึกษายังเห็นข้อเปรียบเทียบบางประเด็น ในการแสดงธรรม ซึ่งจะขอสรุปจุดเด่นและจุดด้อยของบทเทศนา ดังนี้

จุดเด่น ในการแสดงธรรมหรือบทเทศนา คือ

- ๑) บทเทศนาฟังง่าย เข้าใจง่าย บรรยายธรรมได้ลึกซึ้ง เข้าใจกลุ่มผู้ฟัง
- ๒) เป็นผู้แตกฉานในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาท้องถิ่น (บทผญา) ภาษาบาลีและภาษาอังกฤษ จึงสามารถบรรยายธรรมให้แก่คนแต่ละกลุ่มได้ชัดเจนขึ้น
- ๓) ผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นผู้มีศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นเบื้องต้นแล้ว จึงทำให้เข้าใจหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

จุดด้อย ในการแสดงธรรมหรือบทเทศนา คือ

- ๑) การเทศน์ในบางเรื่องทำนยกคำภาษาอื่น เช่น ภาษาบาลี และภาษาอังกฤษ มากเกินไป ทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน
 - ๒) การปฏิบัติธรรมแต่ละครั้งมีประชาชนเข้าร่วมปฏิบัติมากเกินไปในขณะที่ผู้สอนมีท่านเพียงผู้เดียว จึงทำให้การสอนไม่ทั่วถึง
- อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ภาพลักษณ์ในการทำหน้าที่ ในการเผยแผ่พุทธศาสนา ในฐานะพุทธสาวกของพระพุทธรเจ้า จึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่แก่นักเผยแผ่ในยุคปัจจุบัน ซึ่งควรที่จะนำมาเป็นแบบอย่าง เพื่อการตั้งมั่นและความดีงาม ของพระพุทธรศาสนาตัวเอง

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา โดยท่านได้ยกบทผญา มาประกอบสำนวนการเทศน์เพื่อให้ความหมายในเชิงหลักจริยธรรม เมื่อประชาชนได้รับฟังแล้วสามารถนำเอาหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างไร เห็นว่ามีบางส่วนที่ควรศึกษาเพิ่มเติม จึงขอเสนอแนวทางของการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ควรศึกษาวิเคราะห์ตีความบทผญาเชิงจริยธรรม ที่พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา กับหลักพุทธจริยธรรมในหมวดอื่นๆ
๒. ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและผลของประชาชนที่มีต่อคำสอนและหลักปฏิบัติของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา กับพระสงฆ์รูปอื่น
๓. ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนา ของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่มีผลต่อสังคมหรือชุมชนอื่นๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก**, ๒๕๐๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

_____ **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. **พื้นอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๑.

คณาจารย์เลี้ยงเชียง. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๕.

คำหมาน คนไค. **พจนานุกรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร

วัฒนา , ม.ป.ป.

_____ **พจนานุกรมของชาวอีสาน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม, ๒๕๒๓.

_____ **ภูมิปัญญาแห่งอีสาน รวมบทความอีสานศึกษา**. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๑.

จารุวรรณ ธรรมวัตร และพระอรียานุวัตร เขมจารี. **รายงานการวิจัยตามโครงการ**

ปริวรรตวรรณกรรมอีสานจากหนังสือผูก. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ

และวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๒๘.

ชอบ ดีสวนโคก และคณะ. **ของเก่าบ่เล่ามันลิมเฮียนธรรมนำคำโบราณอีสาน**.

ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ดวงจันทร์ วันนะบุบผา. **คำชะงายพาสิตและคำโตงโตย**. เวียงจันทร์ : โรงพิมพ์มิตตะพาบ

ชาวหนุ่มลาว, ๒๕๒๓.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พีระวาพินธนา, ๒๕๒๒.

- บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล. **ฮิต คอง คะลำ**. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๓๙.
 _____ . **ย่าสอนหลาน**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านาธรรม, ๒๕๔๕.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยธรรมสำหรับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ธนะการพิมพ์, ๒๕๓๗.
- บุบผา นวลละออ. **ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษา ในการ
 พัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร :
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- ประมวล พิมพ์เสน. **รวมผญา ๒**. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐.
 _____ . **อธิบายผญา ๑ ฉบับปรับปรุงแก้ไข**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์,
 ๒๕๔๕.
 _____ . **ผญาห่อโคลง**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- ปรีชา พิณทอง. **ไขภษิตโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘.
 _____ . **ภษิตโบราณอีสาน ฉบับสมบูรณ์**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘.
 _____ . **รวมวรรณกรรมคดีอีสาน เล่ม ๑**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘.
- พรชัย ศรีสารคาม. **ผญา-วรรณกรรมพื้นบ้าน**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์ขอนแก่นพิมพ์พัฒนา,
 ๒๕๔๑.
 _____ . **ผญาอีสาน**. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ๒๕๒๒.
- พระธรรมปิฎก.(ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**,
 กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
 _____ . **การพัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**.
 กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
 _____ . **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.
 _____ . **พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒.
- พระสนิท ปญญาโร. **ยาบเว้าอีสาน**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านาธรรม, ๒๕๔๔.
- พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จัน สิริจนโท). **ภาพย์ปูสอนหลาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม,
 ๒๕๒๗.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **พุทธศาสตร์ปริทัศน์รวมผลงานทางวิชาการ
 เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระศรีศาสนวงศ์ (มีชัย วีรปญโญ), **ผู้นำไทย ผู้นำธรรม**, กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์น
 การพิมพ์, ๒๕๕๓.

- พิมพ์ รัตนคุณศาสน์. พิมพ์กวีศรีอีสาน, ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.
- มนัส สุขสาย. สุภาพดีอีสาน. อุบลราชธานี : แผนกวิชาเทคนิคการพิมพ์, ๒๕๓๑.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. พจนานุกรมภาษาถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๐.
- วิทยา ปานะบุตร. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๔.
- วิพุธโยคะ รัตนรังสี. เกิดคติสุภาพดีจากภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ปริามิตจัดพิมพ์, ๒๕๔๕.
- วิมล วิโรจน์ และคณะ. ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘.
- ศรี วงษ์สะอาด. โดงโดยธรรมกถึก. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๕.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. ภาษาและความคิด เราคิดด้วยภาษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- สวิง บุญเจิม. ผญา .อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๗.
- _____ . ผญา มรดกอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔ อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๗.
- _____ . ปรัชญาเมธีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นัสติกา, ๒๕๔๔.
- สมชัย ใจดี, ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ . ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.
- สำลี รักสุทธี. ผญา ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน. กรุงเทพมหานคร; ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- _____ . ผญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิสุทธิวัฒนา, ๒๕๔๑.
- อุดม บัวศรี. ผญา กอัมปรัชญาของชีวิตอีสาน. ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.
- _____ . วรรณคดีอีสาน. ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.
- _____ . มหาอุดม. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๑.
- _____ . วัฒนธรรมอีสาน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.
- เอกรัตน์ อุดมพร. สุภาพดีคติโบราณ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๘.
- อนุกุล คลังบุญครอง. สุภาพดีอีสาน. ขอนแก่น : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรและคณะ เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.
- อดิศร เพียงเกษ. จำพะผญา. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

โชติวุฒิ พลวิเศษ. “การศึกษาตีความพญาเชิงจรรย์ศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน”.

**วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, ๒๕๔๕.**

นิตยา ภัคดีบัณฑิต. “พญาภษิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร**

**มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
๒๕๓๒.**

บุญส่ง สิ้นธุ์นอก. “การเปรียบเทียบจริยธรรมชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่น

ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร-
ศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒.**

ประคอง กองทุ่งมน.พญาอวยพรของชาวบ้านสูงยาง ตำบลคูเมือง อำเภอเมืองสรวง จังหวัด
ร้อยเอ็ด. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.**

ปราณี ศิริจันทร์พันธ์. “สัมพันธภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒”, **รายงานการวิจัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๒๓.**

พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี. “ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระราชาวิทยาคม
(หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสมชัย สิริวิฑฺฒโน. “หลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย”.

**วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต,บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.**

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตฺติวณฺโณ). “การศึกษาพญาเชิงจรรย์ธรรมที่พระสงฆ์ชาว
อีสานนำไปใช้สอน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิต**

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร (สุนนท์). “จริยธรรมที่ปรากฏในล้ากลอน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา**

**พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย, ๒๕๒๔.**

พระมหาสุริยัน จันทนาโม(จันทะนาม)“ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธรศาสนา
ของพระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

- วุฒินันท์ กันทะเตียน. “บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทางการเมือง”. **ปริญาพุทธศาสตร์
ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- สุพรรณ ทองคล้าย. “ลักษณะร้อยกรองพื้นถิ่นอีสาน”. **วิทยานิพนธ์ปริญาอักษรศาสตร์-
มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.
- สมบัติ เสริมศิลป์. “วรรณกรรมคำสอนพระพยอม กลฺยาโณ”. **ปริญาบัณฑิตศึกษา-
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
๒๕๒๙.
- สมปอง จันทอง. “วัฒนธรรมภาษาอีสานจากผญา”. **วิทยานิพนธ์ปริญาศึกษาศาสตร์-
มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
๒๕๓๐.
- อดิศร เพียงเกษ. “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญ – บาป ที่ปรากฏในผญาอีสาน”.
วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๓) เทปคาสเซต, CD, VCD และ MP 3

เทปบันทึกเสียง, แผ่น CD, VCD และ MP 3 ที่ใช้บันทึกผลงานบทเทศนา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๕-พ.ศ. ๒๕๔๐ จำแนกผลงานการแสดงธรรม ออกเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. แสดงธรรมในด้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง ๖๖ เรื่อง
 ๒. แสดงธรรมในด้าน การศึกษาและอบรมพัฒนาบุคลากร ๒๕ เรื่อง
 ๓. แสดงธรรมในด้าน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและของชาติไทย ๑๕ เรื่อง
 ๔. แสดงธรรมในด้าน วัฒนธรรม ประเพณีและจริยธรรม ๑๙ เรื่อง
 ๕. แสดงธรรมในด้าน แนวทางการปฏิบัติธรรม ๕๓ เรื่อง
 ๖. แสดงธรรมในด้าน ระบบนิเวศ ๑๑ เรื่อง
 ๗. แสดงธรรมในด้าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๑๒ เรื่อง
- รวมทั้งสิ้น ๔๐๑ เรื่อง

(๔) สัมภาษณ์

รายนามให้ผู้สัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ก) รายนามกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ฝ่ายพระสงฆ์ ต.แพต อ.คำตากลำ จ.สกลนคร

๑. พระครูโพธิธรรมสุนทร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย บ้านแพต, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. พระประกาศิต ฐานากโร, เจ้าอาวาสวัดเทพพิทักษ์ บ้านฝาง, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. พระเดชา จันทวโส, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย บ้านประชาสามัคคี, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๔.พระทวี กตสาร์โร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทองตึกขวนาราม บ้านโนนสะอาด,

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๕.พระบุญมา อคฺคปญฺโญ, เจ้าอาวาสวัดศรีสะอาด บ้านดงบัง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๖.พระทัศน์ จนฺทโก, เจ้าอาวาสวัดศรีอุดมพร บ้านสามแยกพัฒนา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๗.พระอธิการดิเรก ปิยสีโล, เจ้าอาวาสวัดบ้านตาด, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๘.พระอธิการสมพาล จนฺทปญฺโญ,เจ้าอาวาสวัดศรีดอกแก้วบ้านโนนไทรทอง,

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ข) รายชื่อกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ฝ่ายฆราวาส :

๑) รายชื่อกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน

(ก) บ้านแพด หมู่ ๑ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อสวน ศรีสุราช ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อสมพร อุดธาโกสม ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ข) บ้านตาด หมู่ ๒ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อยาน ไกรพล ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อพรอมมา บัวสิม ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ค) บ้านดงบัง หมู่ ๙ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อสอน พัวโพธิ์ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อหนา ธรรมลา ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ง) บ้านโนนไทรทอง หมู่ ๑๐ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อแสวง ธรรมลา ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อสะอาด ธรรมลา ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(จ) บ้านประชาสามัคคี หมู่ ๑๒ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อบุญมี ถนอมวงษ์ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อทองฤทธิ์ ทาเทพ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ฉ) บ้านโนนสะอาด หมู่ ๘ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อเหลา จันท์หอม ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อเผิง สวัสดิ์วาร ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ช) บ้านสมแยกพัฒนา หมู่ ๕ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อชม พุทโร ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อหวาน โพธิ์นาฝาย ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ซ) บ้านฝาง หมู่ ๖ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อสุไร แสงสวัสดิ์ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

๒. พ่อประเสริฐ อุดมญาติ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ค) รายชื่อกลุ่มประชาชนทั่วไป

(ก) บ้านแพด หมู่ ๑ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. แม่ถีน ธรรมลา	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่ทองพูล แสนตรี	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่ลำดวล บุญเคียง	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ข) บ้านตาด หมู่ ๒ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อเพียร พันธุ์แดง	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่จันทร์ วงศ์เดช	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่อ่อนตา เดชพันธ์	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ค) บ้านดงบัง หมู่ ๙ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. แม่ทอง เฟื่องชอุย	๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่กอง ศรีรัตน์	๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่พอง ปุณหวางค์	๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ง) บ้านโนนไทรทอง หมู่ ๑๐ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. แม่ช่วง ละศรีจันทร์	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่กลม เขียวเพชร	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่หนู อินทิราช	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(จ) บ้านประชาสามัคคี หมู่ ๑๒ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อณรงค์ รามณรงค์	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่สำรวย ทาเทพ	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่ตุ้ ธรรมลา	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ฉ) บ้านโนนสะอาด หมู่ ๘ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. แม่คำ โยหา	๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่แดง เผือกสุวรรณ	๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่สี ชัยศิริพันธ์	๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ช) บ้านสมแยกพัฒนา หมู่ ๕ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. พ่อสงบ ยั้งยืน	๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่ลิต วงศ์ซารี	๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. แม่ทองพูล ยั้งยืน	๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

(ซ) บ้านฝาง หมู่ ๖ ต.แพด อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑. แม่นางบัวเรียน ยอดหอ	๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒. แม่รัตนา ปลื้มชาติ	๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓. พ่อสนธยา ดาคำ	๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ง) รายชื่อกลุ่มครู ต.แพต อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑.นายกิตติศักดิ์ สุวรรณชัยรบ, ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษา,	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒.นายธนูเดช ธรรมลา, ครูโรงเรียนบ้านแพต,	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓.นางสาวศิรินาถ ปัญญาไทย, ครูโรงเรียนคำตากล้า,	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๔.นายพิทยา พิทยาวิสัย,ครูโรงเรียนศึกษาประชาสามัคคี,	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๕.นายมนัสพงษ์ แหลมสวาท,ครูโรงเรียนศึกษาประชาสามัคคี,	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๖.นายเกรียงศักดิ์ สุวรรณชัยรบ,ครูโรงเรียนคำตากล้า,	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๗.นางวันนี โคตะมา,ครูโรงเรียนหนองคำแสง,	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๘.นางสาวราศี จันทร์ไต้, ครูโรงเรียนบ้านดงจี้อย,	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

จ) รายชื่อกลุ่มเยาวชน ต.แพต อ.คำตากล้า จ.สกลนคร

๑.นายประพาส แพรเรืองฤทธิ์,เยาวชนบ้านโนนสะอาด	๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๒.นางสาวสุกัญญา ดาคำ,เยาวชนบ้านโนนสะอาด	๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๓.นายวินัย สุระสาย,เยาวชนบ้านดาด	๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๔.นายณัฐพงศ์ ศรีสุราช,เยาวชนบ้านดาด	๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๕.นางสาวลลิตา ศรีจุมพล,เยาวชนบ้านสามแยกพัฒนา	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๖.นายสุรศักดิ์ บุญเคียง, เยาวชนบ้านสามแยกพัฒนา	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๗.นางสาวณัฐธิกา นาคะอินทร์, เยาวชนบ้านแพต	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๘.นางสาวนิรารัตน์ เผือกสุวรรณ, เยาวชนบ้านแพต	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๙.นางสาวพรธิดา พิมพ์แสน, เยาวชนบ้านฝาง	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๐.นางสาวณัฐพร แสงสวัสดิ์, เยาวชนบ้านฝาง	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๑.นางสาวพิกุลทอง โทแก้ว, เยาวชนบ้านดงบัง	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๒.นางสาวอริสรา ภัคดีราช,เยาวชนบ้านดงบัง	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๓.นางสาวเกษร ภูมิกอนสาร,เยาวชนบ้านประชาสามัคคี	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๔.นางสาวประนิตาติ แห่ลจันท์คำ,เยาวชนบ้านประชาสามัคคี๒๗	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๕.นางสาวนภาพรรณ ดีกตะคุ,เยาวชนบ้านโนนไทรทอง	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
๑๖.นางสาวสุลักขณา ปลัดพรม, เยาวชนบ้านโนนไทรทอง	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

ภาคผนวก

ภาคผนวก (ก)

แบบสัมภาษณ์

ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ
ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยเรื่อง ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๒. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ตอนๆ คือ

๒.๑ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๒.๒ ตอนที่ ๒-๔ แบบสัมภาษณ์

๓. ข้อมูลและคำตอบแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์แต่อย่างใด และผู้ทำการวิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ดังนั้นกรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อและโปรดให้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงกับความจริงมากที่สุด

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

.....

(พระวัชรานนท์ อริยุชโย/พรหมสมบัติ)

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น)

โทรศัพท์ 085 – 4697916.

แบบสัมภาษณ์

กรอบในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป ครูและเยาวชน ในตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร ดังนี้

๑. พระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถและเข้าใจในบทผญา จำนวน ๘ วัด ๆ ละ ๑ รูป รวม ๘ รูป
๒. ตัวแทนของหมู่บ้าน ๘ หมู่บ้าน ๆ ละ ๕ คน รวม ๔๐ คน, ครู ๘ คน, และเยาวชน ๑๖ คน รวม ๖๔ คน รวมประชากรศึกษาทั้งสิ้น จำนวน ๗๒ รูป/คน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ นามสกุล อายุ ปี/พรรษา.....
- ๑.๒ เพศ
- ๑.๓ สถานภาพ
- ๑.๔ อาชีพ
- ๑.๕ วุฒิการศึกษา

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับก่อนการฟังบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา

(ก) ก่อนฟังบทเทศนา

- ๒.๑ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อพระพุทธศาสนา?.....
- ๒.๒ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการฟังเทศน์?.....
- ๒.๓ ท่านชอบฟังบทเทศนาที่มีบทผญาหรือไม่ อย่างไร?.....
- ๒.๔ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการฟังบทเทศนาที่มีบทผญาสอดแทรก?
.....
- ๒.๕ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของศีลอย่างไร?
- ๒.๖ ท่านคิดว่าศีล มีผลดีต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร?.....
- ๒.๗ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำสมาธิ อย่างไรบ้าง?
.....
- ๒.๘ ท่านคิดว่าการทำสมาธิ มีผลดีต่อการดำเนินชีวิตด้านใดบ้าง?
.....
- ๒.๙ ท่านคิดว่าการมีปัญญาหรือความรอบรู้สามารถเกิดขึ้นได้เองหรือไม่?
.....
- ๒.๑๐ ท่านคิดว่าบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา กล่าวถึงเรื่องใดบ้าง?
.....

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับหลังการฟังบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา

(ข) หลังฟังบทเทศนา

- ๓.๑ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อพระพุทธศาสนา?.....
- ๓.๒ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการฟังบทเทศน์?.....
- ๓.๓ ท่านชอบฟังบทเทศนาที่มีบทพญาหรือไม่ อย่างไร?.....
- ๓.๔ ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการฟังบทเทศนาที่มีบทพญาสอดแทรก?
.....
- ๓.๕ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของศีลอย่างไร?
- ๓.๖ ท่านคิดว่าศีล มีผลดีต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร?.....
- ๓.๗ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำสมาธิ อย่างไรบ้าง?
.....
- ๓.๘ ท่านคิดว่าการทำสมาธิ มีผลดีต่อการดำเนินชีวิตด้านใดบ้าง?
.....
- ๓.๙ ท่านคิดว่าบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา มีประโยชน์ในด้านใดบ้าง?
.....
- ๓.๑๐ ท่านคิดว่าจะสามารถนำหลักจริยธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างไร ?
.....

ตอนที่ ๔ ผลจากการนำบทพญาเชิงจริยธรรมไปประยุกต์ใช้

- ๔.๑ เมื่อฟังบทเทศนาที่มีบทพญาแล้วท่านจะนำไปใช้อย่างไร?.....
- ๔.๒ บทพญาที่ฟังแล้วมีประโยชน์อย่างไร?.....
- ๔.๓ ท่านคิดว่าการรักษาศีลมีประโยชน์อย่างไร?.....
- ๔.๔ ท่านจะนำหลักของการรักษาศีลไปเผยแผ่แก่ชุมชนอย่างไร?.....
- ๔.๕ ท่านจะนำการทำสมาธิไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างไร?.....
- ๔.๖ ท่านคิดว่าปัญญาจะช่วยให้สังคมสงบสุขอย่างไร?.....

สถานที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ณ วัด...../บ้าน..... หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... โทรศัพท์.....
วันที่สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

(พระวัชรานนท์ อริญฺชโย/พรมสมบัติ)

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก (ข)

๑-๒) รูปภาพ เข้ากราบนมัสการพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และ พระอุปัฏฐาก
(ภาพเมื่อ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

๓-๔) รูปภาพ สัมภาษณ์พระอาจารย์บุตตี อธิปัญญา เพื่อนสหธรรมิกของพระอาจารย์สมภพ
(ภาพเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

๕-๖) รูปภาพ สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวันนัดพบฯ
(ภาพเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

๗-๘) รูปภาพ ผู้ศึกษากับป้ายวัดไตรสิกขาและสัมภาษณ์คณะสงฆ์ตำบลแพด และผู้ร่วมปฏิบัติธรรมฯ (ภาพเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

๙-๑๐) รูปภาพ สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวันนัดพบฯ (ภาพเมื่อ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

๙-๑๐) รูปภาพ สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมวันนัดพบฯ และเยาวชนผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม (ภาพเมื่อ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕)

ภาคผนวก (ค)

รายชื่อ บทเทศนาที่บันทึกเป็นแถบเสียง,แผ่น CD,แผ่น VCD และ แผ่น MP3

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๕ – พ.ศ. ๒๕๔๐ รวม ๔๐๑ เรื่อง

๑. ทางออกจากวิกฤตการณ์ยุค ไอ เอ็ม เอฟ	๒๕. พระพุทธศาสนากับความเป็นมาของ
๒. ธรรมะบูรณาการผ่านด้าน ไอ เอ็ม เอฟ	คนชนชาติลาว
๓. โลกาวินาศเมื่อขาดธรรม	๒๖. พระอรังคธาตุ
๔. สถานการณ์พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน	๒๗. ผาแดงนางไอ่ ตำนานลุ่มสลายของ
๕. แนวทางแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ประชาธิปไตย	๒๘. เบิกเนตรพุทธธรรม
๖. บูรณาการแห่งสังคมหลังวันมหาวิปโยค	๒๙. เบ้าหลอมสังคม
๗. ธรรมะบูรณาการแห่งชีวิตและสังคม	๓๐. โลกर्मเย็นได้ด้วยอำนาจศาสนา
๘. ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนา	๓๑. อาณาจักรศรีโคตรบูร
กับวิทยาศาสตร์	๓๒. โลกาวินาศ (เสียงอีสาน)
๙. ตั้งรับความเสื่อมต่อรับความเจริญ	๓๓. ชีวิตและสังคมไทย
๑๐. ธรรมะที่รีบด่วนและความจำเป็นสำหรับ	๓๔. บูรณาการแห่งชีวิตและสังคม
สังคมไทยยุคปัจจุบัน	๓๕. ธรรมะกับการปกครอง
๑๑. พระพุทธศาสนากับการเมืองระบอบ	๓๖. ศาสนากับคนรุ่นใหม่
ประชาธิปไตย	๓๗. จากโลกานุวัตรสู่โลกาวินาศ
๑๒. บทบาทของพระสงฆ์กับสังคม (๑)	๓๘. สู่ความเป็นนิกส์ (เสียงอีสาน)
๑๓. บทบาทของพระสงฆ์กับสังคม (๒)	๓๙. คนตาบอดถือตะเกียง
๑๔. ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาจากพฤษภา	๔๐. ศีลธรรมกับการซื้อสิทธิ์ขายเสียง
๑๕. ธรรมะกับการพัฒนาประชาธิปไตย	๔๑. ประชาธิปไตยถ่วงอานาออกสู่การพัฒนา
๑๖. เบ้าหลอมประชาธิปไตย ภาค ๑-๒	๔๒. ดิ่งออกจากพุทธไปสุดไม่ถึงคริสต์
๑๗. ประวัติการแห่งพระพุทธศาสนา	๔๓. คุณธรรมสำหรับคนเลือกตั้ง
๑๘. บูรณาการแห่งชีวิตและสังคมยุคโลกาภิวัตน์	๔๔. ย้อนยุคพุทธันดร
๑๙. บทเพลงแห่งสันติภาพ	๔๕. แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
๒๐. ธรรมเพื่อวิถีชีวิตชนบทไทย	๔๖. วิถีชีวิตบนพื้นฐานแห่งคริสต์และพุทธ
๒๑. พระพุทธศาสนากับความเป็นมาของไทย	๔๗. ลักษณะของสังคมชาวพุทธในปัจจุบัน
๒๒. ยุคพุทธกาล	๔๘. เมตตาแห่งสันติภาพ
๒๓. พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ	๔๙. อบรมคณะโครงการป่าชุมชน
๒๔. พระพุทธศาสนากับค่านิยมของครูไทย	๕๐. อบรมทหารค่ายพระยอดเมืองขวาง

๕๑. การศึกษาแบบติดตาทาบกิ่ง
 ๕๒. ปีกองแห่งการศึกษาคณะสงฆ์
 ๕๓. อบรมพัฒนาจิต
 ๕๔. อบรมครูอาสาพระปริยัติธรรม
 ๕๕. อบรมพระสังฆาธิการ
 ๕๖. อบรมคนรุ่นใหม่ (นักศึกษาอาชีวะจ.อุดรฯ)
 ๕๗. อบรมพระปริวาสกรรม (จ.อุทัยธานี)
 ๕๘. อบรมพระปริวาสกรรม (อ.ท่าคันโท)
 ๕๙. ทางเลือกแห่งการพัฒนา
 ๖๐. อุดมคติของชาวพุทธ
 ๖๑. จุดยืนและเป้าหมายของสังคมสงฆ์
 ๖๒. วันสำคัญของโลก
 ๖๓. วิสาขบูชา ปี ๓๔
 ๖๔. ควันหลังวิสาขะ ปี ๓๔
 ๖๕. อันเนื่องจากสัปดาหส์ส่งเสริมพระพุทธฯ
 ๖๖. พุทธานุสารีวิสาขบูชา ปี ๓๕
 ๖๗. วิสาขะรำลึก (เสียดีสาน)
 ๖๘. เข้าพรรษาไฟหาธรรม
 ๖๙. วันเกิดขึ้นของพระธรรม
 ๗๐. วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม ภาค ๑ - ๒
 ๗๑. ลอยกระทง
 ๗๒. วันแม่ ปี ๓๕ พระมารดาแห่งความดี
 ๗๓. อาณิสสของบุญกฐิน
 ๗๔. ปีใหม่ทำอย่างไรดี
 ๗๕. ปีใหม่ - ปีเก่า
 ๗๖. บุญข้าวสาก - บุญข้าวประดับดิน
 ๗๗. บุญเข้าพรรษาวันเวลาแห่งการหยุด
 ๗๘. สืบสานวัฒนธรรมวันออกพรรษา
 ๗๙. ล้างจัญไรสงกรานต์
 ๘๐. เวสสันดรปริทัศน์ (แบบย่อ) ภาษาไทย
 ๘๑. อบรมคณะครู-อาจารย์ อ.วานรนิวาส
 ๘๒. อบรมคณะครู-อาจารย์ อ.วานรนิวาส
 ๘๓. อบรมพระหนุ่ม
 ๘๔. อบรมพระนวกะ
 ๘๕. อบรมพรหมจารীগุมาร-พรหมจารีนี้
 ๘๖. การพัฒนาคน
 ๘๗. ตอบปัญหาธรรมะคณะครู-อาจารย์ฯ
 ๘๘. ให้พรแต่ .. นักศึกษาอาชีวะ
 ๘๙. บทบาทของพระสงฆ์ไทยกับพุทธศาสนา
 ๙๐. บวชเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
 ๙๑. จุลลไชยปกรณ
 ๙๒. มาฆบูชา ปี ๓๘
 ๙๓. วันมาฆบูชา ปี ๓๘
 ๙๔. ของฝากวันมหาปวารณา
 ๙๕. เข้าพรรษาไฟหาบุญ-ไฟหาธรรม
 ๙๖. วิสาขะใกล้เข้ามาจะบูชากันอย่างไร
 ๙๗. ธรรมโอวาทวันเข้าพรรษา
 ๙๘. ธรรมลีลาภาษาพื้นบ้านเข้าพรรษาฯ
 ๙๙. ยอมรับสภาพความเป็นจริง
 ๑๐๐. สู้ขวัญสะเดาะเคราะห์
 ๑๐๑. เวสสันดร (เสียดีสาน)
 ๑๐๒. ปีใหม่ทำจิตใจให้มีพร
 ๑๐๓. พรปีใหม่เติมกำไรให้ชีวิต
 ๑๐๔. ปลอกเปลือกกระยาสารท
 ๑๐๕. อันเนื่องจากบุญกฐินสามัคคี
 ๑๐๖. ปีใหม่นำจิตใจสู่ความสงบ
 ๑๐๗. ปีใหม่ยกระดับจิตใจสู่ธรรม
 ๑๐๘. วัฒนธรรมร่วมสมัยและหัวใจวัฒนธรรม
 ๑๐๙. จริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ
 ๑๑๐. จริยธรรมสากล (อบรมเจ้าหน้าที่ที่ดิน)

๑๑๑. เวสสันดรปริทัศน์ (บุญมหาชาติ)
๑๑๒. เสียงพิณเสียงธรรมอินทียาณสอนลูก
๑๑๓. สงกรานต์
๑๑๔. ศาตทเทศนาสองฝั่งโขง
๑๑๕. บุญผวาสามัคคี
๑๑๖. ฟังเทศน์มหาชาติ
๑๑๗. ปีใหม่อย่าเป็นปีเมา
๑๑๘. บุญข้าวสาก-ข้าวประดับดิน ๓ กระแส
๑๑๙. ปฏิรูปประเพณี-ประเพณีที่ควรปฏิรูป
๑๒๐. บทสวดพิเศษ (เพลงแห่งพระอริยะ)
๑๒๑. ทำวัตรเช้า - ทำวัตรเย็น
๑๒๓. การเจริญพุทธมนต์—มงคลลาว
๑๒๔. อานาปานสติ
๑๒๕. สมာธิสูตร ๔๑
๑๒๖. สมာธิภาวนาสำหรับนักศึกษา
๑๒๗. อานาปานสติพื้นฐาน
๑๒๘. การเจริญสมณะและวิปัสสนา ๑-๒
๑๒๙. จิตตภาวนาการพัฒนาทางจิต
๑๓๐. อริยสังขันธ์ในอานาปานสติ
๑๓๑. อานิสงส์ของอานาปานสติ
๑๓๒. จิตตภาวนา
๑๓๓. อริยญสูตรสมาริ
๑๓๔. สัมมาสมาธิ
๑๓๕. อานาปานสติมีองค์ประกอบ ๕ อย่าง
๑๓๖. อานาปานสติ ปี ๓๔ ชุด ๑-๒
๑๓๗. อานาปานสติ ปี ๓๘
๑๓๘. สุตญตาทกา
๑๓๙. อริยสังขันธ์ ๔
๑๔๐. อริยมรรคมีองค์ ๘
๑๔๑. นี่แหละคือการศึกษา (อานาปานสติ) ๑-๕
๑๔๒. จริยธรรมผู้บริหาร
๑๔๓. พรแห่งปี ๒๐๐๐
๑๔๔. สู้ขวัญแม่ธรณี สืบชะตาชีวิตช่วยค้ำยง
๑๔๕. วัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนา
๑๔๖. ควันหลงบุญข้าวประดับดิน
๑๔๗. เหลียวหลังของแก้อีสานเฮา
๑๔๘. พระอุปคุตตเถระ
๑๔๙. นิทานชาดกสำหรับเด็ก
๑๕๐. สายธารที่เปลี่ยนทาง
๑๕๑. การพัฒนาใจ
๑๕๒. สวดมนต์สาธยาย กรรมฐาน ๔๐
๑๕๓. เนื่องมาจากพระบรมสารีริกธาตุ
๑๕๔. สมมาสำหรับคนรุ่นใหม่
๑๕๕. นี่แหละคือการศึกษา ตอนที่ ๑ - ๑๐
๑๕๖. ความรู้ที่พอดีเพื่อดับทุกข์
๑๕๗. มหาสติปัญญา
๓๒. ทางแห่งความพ้นทุกข์
๑๕๘. ทาง ๕ สายสลายทุกข์
๑๕๙. ปฏิจจสมุปบาท
๑๖๐. ทางสายกลาง
๑๖๑. เป้าหมายแห่งสติปัญญา
๑๖๒. กินอย่างพระเพื่อจรรณะและวิชา
๑๖๓. อริยมรรคมีองค์ ๘
๑๖๔. ปฏิจจสมุปบาท ๓ กระแส
๑๖๕. รุ่งอรุณแห่งการปฏิบัติธรรม
๑๖๖. เอ็นให้ลูกปลุกให้ตื่น ๐๓๔ (เสียงอีสาน)
๑๖๗. เอ็นให้ลูกปลุกให้ตื่น (ไอ้ชาติคน)
๑๖๘. เอ็นให้ลูกปลุกให้ตื่นสองฝั่งโขง
๑๖๙. หลับนอกตื่นใน
๑๗๐. หลับตาตื่นใจ

๑๗๑. เรียนรู้ชีวิตจากลมหายใจ
๑๗๒. แก่นสารอานาปานสติ
๑๗๓. แนะนำสมาธิเบื้องต้นสำหรับคนข
๑๗๔. การอบรมจิต
๑๗๕. การอบรมกาย
๑๗๖. ความว่าง
๑๗๗. มัคคา
๑๗๘. การปฏิบัติที่ไม่ผิด
๑๗๙. วิธีชีวิตนักบวชกับป่าไม้
๑๘๐. หยาดน้ำตาแห่งพงไพรเสียงร่ำไห้แห่งขุนเขา
๑๘๑. รางวัลธรรมชาติ
๑๘๒. ธรรมะกับสิ่งแวดล้อม
๑๘๓. เมื่อบัวขาดน้ำ
๑๘๔. ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
๑๘๕. การให้ทานที่เกิดบุญและไม่เกิดบุญ
๑๘๖. หลักธรรมทั่วไปเกี่ยวกับทรัพย์
๑๘๗. ทานปริทัศน์
๑๘๘. คนให้ทาน ๘ ประการ
๑๘๙. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ทาน
๑๙๐. เหตุแห่งการให้ทานของพาลและบัณฑิต
๑๙๑. ทานของคนฉลาด ๕ ประการ
๑๙๒. ทานของคนยาก
๑๙๓. ทานของคนเข็ญใจ
๑๙๔. ปาฏิบุคลิกทาน
๑๙๕. ทักขิณานุปทาน บุษาท่านเจ้าคุณอาจารย์
๑๙๖. การให้ธรรม
๑๙๗. เอาบุญต่อบุญ เอาบาปต่อบาป
๑๙๘. บุญดิบดิบ
๑๙๙. การทำบุญย่อนยุคพุทธกาล
๒๐๐. ทำบุญบ้านทำปากยาม
๒๐๑. วิธีชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม
๒๐๒. จิตมีกี่ดวงแน่ เจตสิกและวิถีจิต
๒๐๓. สัมมาทิฏฐิ ความเห็น ๒ ระดับ
๒๐๔. เสียงสังข์สุดท้ายก่อนจากนิพเพช
๒๐๕. อริยาบถแห่งการปฏิบัติธรรม
๒๐๖. ทางไปสู่พรหมจรรย์
๒๐๗. ธรรมลีลาภาษาพื้นบ้าน
๒๐๘. กล่อมนิทรากวาก่อนนอน
๒๐๙. อนุรักษพงษ์ไพร เต็มน้ำใจสู่แผ่นดิน
๒๑๐. อีสานเขียว
๒๑๑. จุดไฟบ้านป้องกันไฟป่า
๒๑๒. เต็มน้ำใจสู่แผ่นดิน (เสียงอีสาน)
๒๑๓. บุษาพระคุณแผ่นดิน
๒๑๔. ของดีจากป่าช้า กำไรที่มาจากงานศพ
๒๑๕. กฎแห่งกรรมในหลักธรรม
๒๑๖. เสริมเสน่ห์ - เสริมมงคล
๒๑๗. ชาติหน้ามีจริงหรือ
๒๑๘. เหตุใดทำดีไม่ได้ดี
๒๑๙. การให้ผลของกรรมทางพุทธศาสนา
๒๒๐. ชายเป็นหญิง หญิงเป็นชาย
๒๒๑. วันบูรพาจารย์อาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๒๒๒. ตอบแทนพระคุณแม่
๒๒๓. บวชแทนพระคุณ
๒๒๔. การทำบุญเพื่อเตรียมพร้อมให้ตนเอง
๒๒๕. การสั่งสมบารมี
๒๒๖. พระคุณแม่
๒๒๗. ทำบุญอุทิศให้คนเป็น
๒๒๘. ทำบุญอุทิศให้ผู้ตายจะได้รับหรือไม่
๒๒๙. ทักขิณานุสสรณะ (ทำบุญคิดถึง)
๒๓๐. ทำบุญใช้หนี้

๒๓๑. บุญแจกข้าว กองหด
 ๒๓๒. บุญขออดสีม (ผูกพัทธสีมา)
 ๒๓๓. บุญแจกข้าวถูกต้องของพระพุทธศาสนา
 ๒๓๔. ทำบุญบ้านกุศจาน
 ๒๓๕. เดือน ๓ ฤกษ์กาลแห่งการแสวงบุญ
 ๒๓๖. บุญไม่ช่วย
 ๒๓๗. ความสุขของโลก
 ๒๓๘. ความทุกข์ของโลกความเสื่อมของศาสนา
 ๒๓๙. ความสุขของโลก - ความสุขของธรรม
 ๒๔๐. ความทุกข์ของผู้หญิง
 ๒๔๑. สุขอีหืออยู่ที่ความพอใจ
 ๒๔๒. ความสุขของชาวบ้าน
 ๒๔๓. เหตุให้เกิดทุกข์
 ๒๔๔. สร้างเมฆบรรเทาทุกข์
 ๒๔๕. ธรรมราชาภาพ
 ๒๔๖. ธรรมคัมภีร์โลก ๑-๘
 ๒๔๗. ระดมธรรม
 ๒๔๘. ธรรมเพื่อวิถีชีวิตชนบทอีสาน
 ๒๔๙. ธรรมลีลาภาษาพื้นบ้าน
 ๒๕๐. วันเกิดของพระธรรม
 ๒๕๑. ธรรมีกถาหน้าเชิงตะกอน
 ๒๕๒. ธรรมสังเวช ๑๘. จตุโลกธรรม
 ๒๕๓. พุทธทำนาย (ความฝันที่เป็นจริง)
 ๒๕๔. ไขต์นหาละตันทหา
 ๒๕๕. คำทำนายของพระอรหันต์
 ๒๕๖. โลกุตตรานุวัตร ภาค ๑-๒
 ๒๕๗. โสตาปัตติยงคธรรม ภาค ๑-๒
 ๒๕๘. ธรรมคีตา
 ๒๕๙. พระพุทธลีล้งคธรรมราช
 ๒๖๐. การบวชคืออะไร
๒๖๑. ทางแห่งการได้บุญตลอดกาล
 ๒๖๒. ธรรมปฏิสันถาร แต่ผู้แสวงบุญ
 ๒๖๓. ธรรมปฏิสันถารบูรณาการแห่งบุญ
 ๒๖๔. นโม..บัณฑิตย้อมฝึกตน
 ๒๖๕. พระพุทธศาสนาหลายแง่หลายมุม
 ๒๖๖. ชีวิตนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง
 ๒๖๗. ความรู้ที่พอดีพอดีทุกข์
 ๒๖๘. ความสุขเพื่อความสุข
 ๒๖๙. ให้ความสุขได้ความสุข
 ๒๗๐. ธรรมอันนำออกจากทุกข์
 ๒๗๑. พระพุทธศาสนาสอนให้มีความสุข ๒
 ๒๗๒. จะพบสุข ต้องเอาทุกข์ไปก่อน
 ๒๗๓. จิตที่ฝึกดีแล้วนำมาซึ่งสุข
 ๒๗๔. ธรรมิกถางานหลวงปู่เทสก์ เทสก์รังสี
 ๒๗๕. เมื่อได้ยินเสียงกู่เรียกจากพระธรรม
 ๒๗๖. วิชาภาคยธรรม
 ๒๗๗. อริยชนคาถา
 ๒๗๘. มงคลชีวิต
 ๒๗๙. หัวใจของมหาชนก
 ๒๘๐. จตุโลกบาล
 ๒๘๑. นิพเพชปฏิบัติทา
 ๒๘๒. ธรรมเพื่อชีวิต
 ๒๘๓. นิพเพชปฏิบัติทา
 ๒๘๔. จะจัดการกับชีวิตอย่างไร
 ๒๘๕. ทางไปสู่สวรรค์
 ๒๘๖. หัวใจของพระพุทธศาสนา
 ๒๘๗. ฐานอันประเสริฐ
 ๒๘๘. พรหมจรรย์ ๓ ระดับ
 ๒๘๙. อริยทรัพย์อันประเสริฐ
 ๒๙๐. ปฏิปทาของพระอริยเจ้า

๒๙๑. อานิสงส์ของการบวช
๒๙๒. อิทธิปาฏิหาริย์
๒๙๓. ธรรมเนียมบรรณาการของขัวญวันเกิด
๒๙๔. มูลนิธิกถา
๒๙๕. โภชนาปฏิสังยุต
๒๙๕. ภัยสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่
๒๙๖. วันคืนแห่งสังสารวัฏฏ์
๒๙๗. ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ
๒๙๘. วิธีชีวิตของนักบวช
๒๙๙. นักบวชอาชีพ อาชีพนักบวช
๓๐๐. ธรรมเนียมบรรณาการของคนยาก
๓๐๑. ตายแล้วไปไหน ความเป็นของนามรูป
๓๐๒. ธรรมอันทำให้เกิดความเบาใจ
๓๐๓. ธรรมที่ทำให้เกิดความกลัวกลัว
๓๐๔. สรรณะอันประเสริฐ
๓๐๕. การสร้างปัญญาบารมี
๓๐๖. เป้าหมายแห่งพระพุทธศาสนา
๓๐๗. คุณธรรมที่รับตัวของชาวพุทธ
๓๐๘. ถวายพระมหาราชชา
๓๐๙. สมรึก ๒ สมรส
๓๑๐. นารีพิฆาต
๓๑๑. สิบขุนพลแห่งกองทัพमार
๓๑๒. ปลดขบวนระเบิด
๓๑๓. ของฝากจากอเมริกา
๓๑๔. วันพระ ๒ ระบบ
๓๑๕. มนต์ตะหวาดผี (คาถากันไหลตาย)
๓๑๖. ขบวนการผีเปรต
๓๑๗. ตอบปัญหาธรรมในวันพระ
๓๑๘. เพื่อความอยู่รอดของศาสนา
๓๑๙. ช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา
๓๒๐. เมตตากรุณาจัญโลก
๓๒๑. อิทัปปัจจยตา
๓๒๒. พรหมจรรย์อันประเสริฐ
๓๒๓. มรณสติและโทษของกาม
๓๒๔. พลังแห่งอริยธรรม
๓๒๕. ศรัทธาคือทรัพย์อันประเสริฐ
๓๒๖. ความงามของผู้มีศีล
๓๒๗. เป้าหมายแห่งพระพุทธศาสนา
๓๒๘. ธรรมเป็นองค์ประกอบภายในจิต
๓๒๙. พระอรหันต์ห่อข้าว (จากานุสสติ)
๓๓๐. โอวาทปาฏิโมกข์
๓๓๑. เทวทูตทั้ง ๔
๓๓๒. ขุมทรัพย์อันประเสริฐ
๓๓๓. ธรรมะปฏิสันถารสำหรับผู้มาเยือน
๓๓๔. ธรรมิกถาในเวลาภัตตกาล
๓๓๕. ประโยชน์ ๒ โลกนี้และโลกหน้า
๓๓๖. สังฆานุภาพ
๓๓๗. ตามรักษาสัตย์จะ
๓๓๘. พระราชทานเพลิงพระครูศรีมณีรักษ์
๓๓๙. เทวามารสงครามฯ
๓๔๐. สารพันปัญหาธรรมะ ปี ๓๘
๓๔๑. อาหารทางวิญญาณ
๓๔๒. การถือเอาประโยชน์ในชาตินี้
๓๔๓. เสียงสวดมนต์ในพงหญ้า
๓๔๔. กำไรหรือขาดทุนงบบุณปี ๓๘
๓๔๕. อันเนื่องจากวัดเคลื่อนที่
๓๔๖. สร้างเมมาสำหรับนักบวช
๓๔๗. ความอากัพและความโชคคติของชีวิต
๓๔๘. พุดไว้วันละนิดก่อนชีวิตจะอัศตง
๓๔๙. ชีวิตที่เจียรระไน

๓๕๐. ยาใจ
๓๕๑. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓๕๒. ปิดประตูนรก
๓๕๓. ยอมละทิ้งความโง่เพื่อแลกความฉลาด
๓๕๔. คนกินคน
๓๕๕. วิศวกรรมห่าก้อม
๓๕๖. สิ่งในโลกกำลังขาดแคลน
๓๕๗. อุดมคติของชาวพุทธ
๓๕๘. ศิลปะแห่งการพักผ่อนทางวิญญาณ
๓๕๙. พระพุทธชินราชปฏิมากร
๓๖๐. ความป่วยไข้ของพระศาสนา
๓๖๑. วันแห่งความศักดิ์สิทธิ์
๓๖๒. วันนี้เป็นวันทิพย์
๓๖๓. สิบประจัญบานแห่งกองทัพธรรม
๓๖๔. วรรณกรรมเพื่อชีวิต
๓๖๕. บทเพลงแห่งพระธรรมก่อนฟ้าสาง
๓๖๖. หยั่งเข้าสู่ธรรม
๓๖๗. กวนอิมปริทัศน์
๓๖๘. คนโง่น่ารัก คนฉลาดที่น่าเป็นห่วง
๓๖๙. ธรรมที่จำเป็นและรีบด่วน
๓๗๐. แสงทองแห่งชีวิต
๓๗๑. วันเวลาแห่งการทำผิด
๓๗๒. กำลังเกิดอะไรขึ้นกับพระพุทธศาสนาเรา
๓๗๓. บวชอุทิศสมเด็จย่าแม่ฟ้าหลวงกันอย่างไร
๓๗๔. วันรณรงค์ดูสบหูหรือโลก
๓๗๕. นักรบสงครามเย็น
๓๗๖. ดาบสองคมในทางพระพุทธศาสนา
๓๗๗. วงจรชีวิต
๓๗๘. ประวัติศาสตร์แห่งชีวิต
๓๗๙. พิจารณาก่อนตักอาหาร
๓๘๐. คนอะไร
๓๘๑. ตอบปัญหาธรรมความสงสัย
๓๘๒. พระพุทธศาสนากับคนแก่
๓๘๓. แก่นสารแห่งชีวิต
๓๘๔. หลีกละทางตรงมุ่งสู่ทางอ้อม
๓๘๕. ทิศทางชนบท
๓๘๖. ธรรมเพื่อป้องกันโรคเอดส์
๓๘๗. เส้นทางเลือกเหลือทางแลก
๓๘๘. พระพุทธศาสนาใกล้เข้ามาสู่ทางตัน
๓๘๙. ของขวัญวันจากของฝากวันตาย
๓๙๐. พระกับเทวดากับสวรรค์ (เป็นของคู่กัน)
๓๙๑. ชีวิตที่เตรียมความพร้อม
๓๙๒. ผ้าโลกพระศรีอารีย์
๓๙๓. อุปมาของชีวิต
๓๙๔. ประโยชน์ของการทำวัตร
๓๙๕. ธรรมิกถางานหลวงปู่หลวง
๓๙๖. ผู้ให้ชีวิตยอมได้รับคำตอบ
๓๙๗. ชีวิตที่เต็มอ้อม
๓๙๘. สนทนาธรรมกับผู้มาเยือน (เสียงอีสาน)
๓๙๙. ชีวิตเพียงเท่านี้ก็ทำดีได้อเนกอนันต์
๔๐๐. ความหวังใหม่ไม่ใช่สิ่งเพื่อฝัน
๔๐๑. วันที่ ๑๕ สิงหาคมแห่งบูรพาจารย์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระวัชรานนท์ อริณฺชโย (นามสกุล พรหมสมบัติ)
- เกิด** : ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ (๑๙๗๙ วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปี มะแม)
- สถานที่เกิด** : ๕๓ หมู่ ๔ บ้านนาโคก ตำบลผาดั้ง อำเภอสังขุม จังหวัดหนองคาย
รหัสไปรษณีย์ ๔๓๑๖๐
- การศึกษา** : พ.ศ.๒๕๓๕ ประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านนาโคก อ.สังขุม จ.หนองคาย
: พ.ศ.๒๕๓๙ น.ธ. เอก โรงเรียนวัดช้างเผือก อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
: พ.ศ.๒๕๔๗ มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดศิริมงคล อ.หนองหาน จ.อุดรธานี
: พ.ศ.๒๕๕๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รัฐศาสตรกรรมการเมืองการปกครอง
รุ่นที่ ๕๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พ.ศ.๒๕๕๔ ประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู (ป.บัณฑิต วิชาชีพครู)
- ประสบการณ์การทำงาน** : พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นหัวหน้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
: พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเรียบโพธิ์ชัย อ.หนองหาน จ.อุดรธานี
: พ.ศ.๒๕๕๐ เป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดโคกสว่าง อ.สังขุม จ.หนองคาย
: พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๑ เป็นประธานชมรมรัฐศาสตร์สัมพันธ์วิทยาเขตขอนแก่น
: พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๒ เป็นประธานโครงการธรรมสัญญาจรฯ วิทยาเขตขอนแก่น
: พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๕ เป็นพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนหนองหัวช้างฯ
: พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดไทรทอง อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น
- ผลงานทางวิชาการ** : -
- อุปสมบท** : ณ พัทธสีมา วัดสว่างสามัคคีธรรม เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
ตำบลหนองสระปลา อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (เวลา ๐๘.๔๙ น.)
พระครูคัมภีร์ธรรมกิตติ เป็นพระอุปัชฌาย์
- สังกัดวัด** : วัดชุมแสง บ้านห้วยบงใต้ ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐
- หน้าที่** : -
- ปีที่เข้าศึกษา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๒
- ปีที่สำเร็จการศึกษา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดไตรสิกขาทลามลธาราม หมู่ ๙ บ้านฝาง ตำบลแพด อำเภอคำตากล้า
จังหวัดสกลนคร ๔๗๒๕๐ โทรศัพท์ ๐๘๕ - ๔๖๘๗๙๑๖
e-mail: konlangkao2010@hotmail.co.th

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๑/๐๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี

อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗

โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือการวิจัย

เรียน พระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์และเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระวัชรานนท์ อริยชโย (พรมสมบัติ) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ป.โท) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร (A STUDY OF THE ETHICAL BHAYA AS APPEAR IN THE SERMONS OF VEN.PHRASOMPOB JOTIPAN HAVING EFFECT TO THE PEOPLE IN PAD SUB-DISTRICT KAMTAKLA DISTRICT SAKONNAKORN PROVINCE) ในพื้นที่ตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ถึงเมษายน ๒๕๕๕

ในการนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นจึงขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือการวิจัย “แบบสัมภาษณ์” จากงานวิจัยของท่าน เรื่อง “ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร” เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาจากท่านเป็นอย่างดี กราบขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-Chaipat_mcukk@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๑/๐๔๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโลกดี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๕๗
โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือการวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงร่างวิทยานิพนธ์และเครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระวัชรานนท์ อริยชโย (พรมสมบัติ) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ป.โท) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล่า จังหวัดสกลนคร (A STUDY OF THE ETHICAL BHAYA AS APPEARD IN THE SERMONS OF VEN.PHRASOMPOB JOTIPAN HAVING EFFECT TO THE PEOPLE IN PAD SUB-DISTRICT KAMTAKLA DISTRICT SAKONNAKORN PROVINCE) ในพื้นที่ตำบลแพต อำเภอคำตากล่า จังหวัดสกลนคร ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ถึงเมษายน ๒๕๕๕

ในการนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นจึงขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือการวิจัย “แบบสัมภาษณ์” จากงานวิจัยของท่าน เรื่อง “ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตากล่า จังหวัดสกลนคร” เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี กราบขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๗ ต่อ ๑๑๖

E-mail:-Chaipat_mcukk@hotmail.com